

GORSKI VIJENAC

HISTORIČKI DOGAGJAJ

PRI SVRŠETKU XVII. VIJEKA

sačinio

PETAR PETROVIĆ NJEGUŠ

VLADIKA CRNOGORSKI

Prenio s cirilice na latinicu s tumačenjem

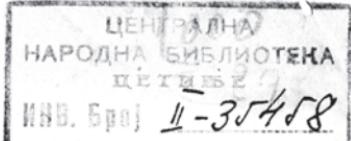
S. LJUBIŠA.

Izdala o svom trošku Matica Dalmatinska.

U Zadru

Tiskom Narodnoga Lista

1868.

GORSKI VIJENAC

HISTORIČKI DOGAGJAJ

PRI SVRŠETKU SEDAMNAESTOG VIJEKA

sačinio

PETAR PETROVIĆ NJEGUŠ

VЛАДИКА CRNOGORSKI.

Prenio s cirilice na latinici s tumačenjem

S. LJUBIŠA.

Izdana o svom trošku Matica Dalmatinska.

U Zadru

Tiskom Narodnoga Lista
1868.

Čitaocem.

*Gorski Vjenac dramacki povjesni spjev Petra Petrovića Njeguša*izašao je prvi put na vijjelo godine 1847 u Beču pečatnjom Mekitarista, a po drugi put bio je prepečatan godine 1860 u Novome Sadu.

Ova je knjiga vrlo malo poznata po Dalmaciji, prvo jer je oba puta pečatana cirilicom, koju čita skoro samo pravoslavni narod; a drugo jer se obrijetko i skupno može nabaviti.

Ova me oskudica nagna da prenesem Gorski Vjenac na latinicu, i da mu dodam po dnu svakog pera tumačenje težih riječi, takogje i povjesna izjasnenja mješnih dogagjaja.

Ja sam naumio i ostale umotvorine vladičine jednu po jednu ovako prenijeti i razjasnili, ako se naša Matica primi, kao što je sada, pečatanja i prodaje knjiga, i tako omladinu našu, cvijet i nadu domovine, pripitomiti i upoznati s ovim neumrlim narodnjem pjesnikom.

Petar Petrović Njeguš rodio se na Njegušima u Crnoj Gori g. 1813, a zavladicio se i primio gospodarstvo nad Crnom Gorom god. 1830. Bio mu je učitelj i nastavnik Simo Milutinović Sarajlija, poznat u učenome svijetu, koji ga je najviše na pjesništvo naputio i rukovodio. Godine 1834 osnovao je vladikę narodnu pečatnju na Cetinju, gje je i objelodanio svoje prvjence književne Pustinjač Cetinski i Lijek jarosti turske, takogje

i mnogo koješta doprinio godišnjemu koledaru (Grlica), kojega je Dimitrije Milaković uregjivao.

Kad se cetinjska pečatnja od nevolje pretopila u zrna za boj, vladika je morao pečatali u Biogradu Luču Mikrokozmu (1836), imitacija iz ruske književnosti, kojom se bavio usporegje francuskoga jezika.

Prijateljstvo njegovo s Vukom Karadžićem prinudi vladiku da se okani tujgjega klasičizma, i da počne pisati u narodnome duku, sabirajući običaje, načine govorra, poslovice i rasprosrtu narodnu povjesnicu, čega ima obilno u Crnoj Gori. Tad je izdao Gorski Vjenac i Lažni Car Šćepan mali, oba dramacka povjesna spjeva, koja su daleko nadmašila pregjašnje mu spise. Nakon godinu izda Kulu Gjurišića i Čardak Aleksića, pjesme u svemu slične narodnjema, toliko da jih slijepci po Crnoj Gori i Primorju uz gusle pjevaju. Osim toga vladika je dopunio Ogledalo mnogim svojim pjesmama, i napisao mnoge sitnije lirske namjerne pjesme, objelodanjene u Danici. Godine 1864 Ljubomir Nenadović nagje u rukopisu posmrće vlađičino Slobodijadu, epski spjev u deset pjesama, u kojima su spjevani glavni bojevi crnogorski za slobodu.

Ali Gorski Vjenac ostaće u književnosti našoj dugotrajni spomenik pjesničkog dara vlađičina, kojega nam, na žalost i neprocijenjeni gubitak, prerana smrt pokosi. Istina da je Gorski Vjenac neki spis bez naslova i ustanove pjevačke, ali što se tiče jezika i duha narodnoga, čvrstva i poleta poeckoga, ostaće zar i za dugo jedinac u ovoj struci naše književnosti.

Ja sam se starao da iznagjem one stihove Posvete prahu oča Srbije, što je pri prvoj izdanju ukinula ugasna censura; ali u prkos svakog truda moga, evo na žalost opet ona izlazi onako nedopunjena i osakaćena.

U Budvi o Božiću godine 1866.

S. Ljubiša.

POSVETA

PRAHU OCA SRBIJE.

Nek se ovaj vijek gordi nad svijema vjekovima !
On će era biti strašna lјuckijema koljenima ;
U nj se osam blizanaca ¹ u jedan mah ižnjihaše
Iz kolevke Belonine, i na zemlji pokazaše :
Napoleon, Karlo, Bliher, knez Velington i Suvarov, 5
Karagjorgje, bić tirjana, i Švarcenberg i Kutuzov.
Arei je (strava zemna) slavom bojnom njih opio
I zemlju jim za poprište, ² da se bore, naznačio.
Iz grmena ³ velikoga lavu izać trudno nije,
U velikim narodima Geniju se gnjezdo vije ; 10
Ovde mu je po gotovu materijal k slavnom djelu
I triufa ⁴ dični vjenac da mu krasí glavu smjelu.
Al' heroju ⁵ topolskome, ⁶ Karagjorgju besmrtnome,
Sve prepone ⁷ na put bjehu, k cilju ⁸ dospje velikome.
Diže narod, krsti zemlju, a varvarske lance sruši, 15

¹ Jednorogjeni.

² Poljana, bojište.

³ Kao grma.

⁴ Slavlje, ili slavodobiće, od latinske rijeći *triumphus*.

⁵ Grčka riječ, znači: junak.

⁶ Topola je selo u Srbiji, gje se rodio Karagjorgje.

⁷ Prepirke.

⁸ K svrsi. Kaže da je Karagjorgju bilo trudnije razviti svoju zadaću nego onoj sedmini njegovih suvremenika.

Iz mrtvijeh Srba dozva, duhnu¹ život srpskoj duši.
 Evo tajna besmrtnika: dade Srbu stalne grudi,²
 Od vitešta odviknuta u njim lavska srca budi.
 Faraona istočnoga³ pred Gjorgjem se mrznu sile;
 Gjorgjem su se srpske mišce⁴ sa viteštvom opojile; 20
 Od Gjorgja se Stambol⁵ trese, krvožedni otac kuge;
 Sabljom mu se Turci kunu, kletve u njih nema druge.

Ovgje je zbrisano njekoliko stihova.

Da! viteza sustopice tragičeski konac prati;
 Tvojoj glavi bi sugjeno za vjenac se svoj prodati.

I ovgje su zbrisani mnogi stihovi.

Pokoljenja⁶ djela sude, što je čije daju svjema: 25
 Na Borise, Vukašine⁷ opšta grmi anatema;
 Gadno ime Pizonovo ne smje kaljat mjesecoslov.⁸
 Za Egista uprav sliči grom nebesni, sud Orestov.

Opet ovgje nejma njekoliko stihova.

Nad svjetlim tvojim grobom zloba grdna bljuva tmuše,⁹
 Al' nebesnu silnu zraku što će ugasit tvoje duše? 30

¹ Nadahnū.

² Političnu samovladu.

³ Sultan.

⁴ Ruke.

⁵ Carigrad.

⁶ Rodovi sude svačija djela, pak po zasluzi daju svakome svoje.

⁷ Kraljevi bosanski i srpski ostaviše zlo ime.

⁸ Koledar.

⁹ Pošto je Karagjorgje umro, zlobne duše napale su na njegovu glasovitost, ali to nije služilo nego da mu bolje osvijetli ime u budućnost, kao što tmuše ne mogu sunčane ždrake pomračiti, nego jih bolje rasvijetle.

GORSKI VIJENAC.

Lica.

Vladika **Danilo**.
Iguman Stefan.
Srdar **Janko Gjurašković**.
" **Radonja**.
" **Vukota**.
" **Ivan Petrović**.
Knez **Rade** brat vladike Danila.
" **Bajko**.
" **Rogan**.
" **Janko**.
" **Nikola**.
Vojvoda **Draško**.
" **Milija**.
" **Stanko**.
" **Batrić**.
Tomaš Martinović.
Obrad.
Vuk Raslapčević.
Vukota Mrvaljević.
Vuk Tomanović.
Množina.
Bogdan Gjurašković.
Vuk Mićunović.
Vuk Mandušić.
Vuk Lješevostupac.
Pop Mićo.
Sestra Batrićeva.
Hadži-Ali Medović Kadija.
Skender-Aga.
Mustaj Kadija.
Arslan-Aga Muhadinović.
Ferat Začir Kavazbaša.
Ridžal Osman.
Jedna baba.

*Skupština u oči Trojčina dne na Lovćenu;¹ gluho doba noći,
svak spava.*

Vladika **Danilo** (*sam sobom*).

Vigji vraga šu sedam binjiša²,
Su dva mača a su dvije krune,
Praunuka turkova s Koranom!³
Za njim jata prokletoga kota
Da opuste zemlju svukoliku
Ka' skakavac⁴ što polja opusti.
Francuskoga da ne bi brijege,
Aravinsko more sve potopi.⁵
San pakljeni okruni Osmana,
Darova mu Lunu ka' jabuku,
Zloga gosta Evropi, Orkana.
Vizantije sada nije drugo
No prćija mlade Teodore;⁶
Zvijezda je crne sudbe nad njom.⁷

¹ Ovu su skupštinu držali glavari crnogorski godine 1702 na večer Duhova na Lovćenu, planini crnogorskoj vrh Kotora (*Monte Sella*).

² Binjiš, riječ turska, znači ogrnjač.

³ Ovo je grb što su Turci naslijedili od Seldjućida.

⁴ Skakavci pustoše polja (*locuste*).

⁵ Karl Martello godine 716 savlada Arabe.

⁶ Žena cara Justiniana, mutna i razbludna ženska (529).

⁷ Nad Carigradom grozi crna sudbina.

Paleolog poziva Murata ¹	15
Da zakopa Grke sa Srbima :	
Svoju misli Branković s Gertukom, ²	
Muhamede to je za Gertuku. —	
Sjem ³ Azije, gje jim je gnijezdo,	
Vražje pleme pozoba narode, ²⁰	
Dan i narod kako čuku tica :	
Murat Srpsku ⁴ , a Bajazit Bosnu,	
Murat Epir, a Muhamed Grčku,	
Dva Selima Cipar i Afriku, ⁵	
Svaki nešto, ne ostade ništa, ²⁵	
Strašilo je slušat što se radi,	
Malen svijet za hadova žvala, ⁶	
Ni najest ga, kamo li prejesti.	
Janko brani Vladislava mrtva ; ⁷	
Što ga brani kad ga ne obrani ? ³⁰	
Skenderbeg je srca Obilića, ⁸	
Al' umrije tužnim izgnanikom. ⁹	
A ja što ču ali sa kime ču ?	
Malo ruka, malena i snaga ;	
Jedna slamka medju vihorove. ³⁵	
Sirak tužni, bez nigje nikoga,	

¹ Amurata I. pušta Joan Paleolog IV. da vojšti protiv Srbima.

² Vuk Branković upravljao je inostranim dijelima carstva Srpskoga, i bio Grcima u tajnjem dogovorima.

³ Osim Azije, gje jim je stan, tursko pleme pozoba narode, koji pred njim padaju kao tice oko čuka.

⁴ Amurat I. pokori Srbiju (1389); sin mu Bajazit Bosnu (1390); Amurat II. Arbaniju (1448); Muhamed II. Carigrad (1453).

⁵ Selim I. (1512—1520). Selim II. (1566—1574).

⁶ Paklene čeljusti.

⁷ Janko Uniad poznat u našem narodu pod imenom *Vojvoda Janko*.

⁸ Gjuro Kastriotić, sin Ivanov, borio se s Amuratom II., junak kao Miloš Obilić.

⁹ Ali najposle mora iseliti i umrijeti u tujjem svijetu.

Moje pleme snom mrtvijem spava,¹ 40
 Suza moja nema roditelja,
 Nada mnoma je nebo zatvoreno,
 Ne prima mi plača, ni molitve,
 U Had mi se svijet pretvorio,
 A svi ljudi pakleni duhovi.
 Crni dane, a crna sudska bino,
 O kukavu Srpskovo ugašeno,
 Zla nadživjeh tvoja svakolika, 45
 A s najgorim hoću da se borim!
 Da! Kad glavu razdrobiš tijelu,
 U mučenju izdišu členovi,²
 Kugo ljučka, da te Bog ubije,
 Ali ti je malo po svijeta, 50
 Te si svojom zlošću otrovala,
 No si otrov hadske tvoje duše,
 I na ovaj kamen izbljuvala ?³
 Mala li je žrtva sva Srbija,
 Od Dunava do mora sinjega ?⁴ 55
 Na tron sjediš nepravo uzeti,⁵
 Ponosiš se skiptrom krvavijem,
 Huliš Boga s svetoga oltara.⁶

¹ Žali što pleme slavensko stenje i spava u mrtvili.

² Poslije bitke kosovske (1389) sve su druge pokrajine, kao Bosna, i Hercegovina, i t. d., u mučenju izumirale, kao tijelo kad mu glava prsne.

³ Duša hadska što i pakljena. *Ovaj kamen* znači *Crna Gora*, koja se bila počela već turčiti.

⁴ Od Dunava do obale Jadranskoga mora.

⁵ Na prijestolju grčkome. Crnogoreci i gdjekoji susjadi njihovi upotrebljuju često tužiteljni padež mješte mjestiteljnoga a katkad i mjeđurudjiteljnoga. Zato imamo ovgje : *Na tron uzeti*, mj. *na tronu uzetomu*. Neka ova opaska služi za sva ostala mnogobrojna mjesata u ovom djelu, gdje je rečeni padež upotrebljen proti gramatičalnome pravilu.

⁶ S oltara S. Sofije, gdje su Turci svoj Mečid ogradili, sad pravog Boga hule.

Munár dubi na krst razdrobljeni ; 60
 Ali sjenku što mu šće trovati
 Te je u zbjeg sobom uniješe
 Megju gore za vječnu utjehu
 I za spomen roda junačkoga ? ¹
 Već je u krv ona prekupata
 Sto put tvoju, a stotinu našu. 65
 Vigji posla cara opakoga,
 Koga gjavo o sväčemu uči :
 "Crnu Goru pokorit ne mogu
 "Ma nikako da je sa svim moja ;
 "Š njima treba ovako raditi." ² 70
 Pak jim poče demonski Mesija
 Lažne vjere pružat poslastice. ³
 Bog vas kleo, pogani izrodi !
 Sto će turska vjera megju nama ?
 Kuda čete s kletvom pragjedovskom ? 75
 Su čim čete izać ⁴ pred Miloša
 I pred druge srpske vitezove,
 Koji žive doklen sunce grije ? ⁵
 Kad današnju promislim vijeću
 Raspale me užasa plamovi : ⁶ 80
 Isklati se braća megju sobom,
 A krynci jaki i opaki ⁷

¹ No da su sve te žrtve proste, ali sad Turci okrenuše da turče i osjenku krsta i narodnosti, koju Crnogorci sa sobom unesoše u svoje gore, i koja je osjenka već ogreznula u krvi tursko-crnogorskoj u čestijem bojevima i rvanjima. U ovijem krasnijem stihovima vidi se u kratko nacrtana sva zadaća crnogorska.

² Uvesti jim tursku propagandu.

³ Mita i darove kao obmamu.

⁴ Su čim čete se prikazati pred Milošem Obilićem.

⁵ Dok svijeta ustraje.

⁶ Ježiti se (rabbrividire).

⁷ A Turci opaki i silni satrijeće i sjeme crnogorsko.

Vuk Mićunović

Satrijeće sjeme u odivu!¹
 Grdní dane da te Bog ubije,
 Koji si me dao na svijetu!² 85
 Čas proklinjem lanski po sto puta,
 U kojime Turci ne smakoše,³
 Da ne varam narodnje nadanje.

Vuk Mićunović leži blizu vladike, pritajio se kao da spava, ali sve čuje divno.

Vuk Mićunović.

Ne, vladiko, ako Boga znadeš!
 Kakva te je spopala nesreća, 90
 Te no kukaš kao kukavica,
 I topiš se u srpske nesreće?
 Da li ovo svetkovanje nije
 Na komu si sabra' Crnogorce
 Da čistimo zemlju od nekrsti?³ 95
 I bez toga ovo nam je slava
 Na koju se vrsni momci kupe
 Sposobnosti⁴ svoje da kušaju,
 Silu mišce⁵ i brzinu nogu,
 Strijeljanjem da se nadmašaju 100
 I sjećenjem u opkladu pleća,⁶

¹ Odića je kćer udolnjena.

² Godine 1701 Zećani ograde crkvu, i isprose od paše skadarskoga da dopusti vladici Danilu da ju posveti. Kad vladika dogje u Podgoricu, Turci ga vežu i bace u tamnicu, paša ga paša poslije podugog vremena oslobođi na otkup za 3000 dukata.

³ Od islamizma.

⁴ Da kušaju svoju krjepost.

⁵ Miške.

⁶ Kad se omladina crnogorska sastane na koju svečanost, ponajveće se zabavlja skokom, trkom, nišanom; ili se među sobom klade ko će nožem iz jednoga maha ovnjuško pleće prekinuti.

Da slušaju božju leturgiju,¹
 I da vode kolo oko crkve;¹
 Da viteštvom prsa nabrecaju;²
 To je tamljan sveti junacima,
 To gyōzdeni srca u momcima.
 Turi³ takve razgovore crne,
 Ljudi trpe, a žene nariču.
 Nema posla⁴ u plaha glavara.
 Ti nijesi samobrana glava:⁵
 Vidiš ove pet stolin momčadi?
 Koje čudo snage i lakoće
 U njih danas ovjeg vidijesmo!
 Vigjaše li kako strijeljaju?
 Ka' se grada vješto izigraše?
 Kako hitro grabljahu kapice?⁶
 Tek što vučad⁷ za majkom pohmile,
 Igrajuć se strašne zube svoje
 Već umiju pod grlom oštiti;
 Tek sokolu prvo perje nikne
 On ne može više mirovati;
 Nego svoje razmeće gnijezdo
 Grabeć slamku jednu i po jednu,
 Šnjom put neba bježi cijučući;⁸
 Sve je ovo nekakva nauka.⁹
 Bez momčadi ove te su oygje,
 Šest puta je jošt ovliko doma;

105

110

115

120

125

¹ Što i Misa.² Nabreknuti (*gonfiare*).³ Baci.⁴ Djela.⁵ Bez nikoga.⁶ Momčad crnogorska kad se igra baca kapu na grabež.⁷ Vučići tek što počnu hoditi zubove vježbaju.⁸ Sporeguje omladinu crnogorsku vučadima i sokolima. Obično u Crnoj Gori jedan momak počne pušku nositi dvanajste godine.⁹ Navada.

Njina ¹ sila, to je tvoja sila.
 Dokle Turci sve njih savladaju
 Mnoge će se bule ocrniti, ² 130
 Borbi ³ našoj kraja biti neće
 Do istrage ⁴ turske ali naše.
 Nada nema pravo ni u koga
 Do u Boga i u svoje ruke; ⁵
 Nadanje se naše zakopalo
 Na Kosovu u jednu grobnicu, 135
 U dobru je lako dobro biti;
 Na muci se poznaju junaci.

*Iznijeli su krste s Lovćena na vrh crkve, ⁶ pa su po vrhu
 sjeli, gadaju puškama i broje koliko puta koja odjekne. ⁷*

Srdar **Janko Gjurašković.**

Čudne puške, valja mušku glavu! ⁸
 Svaka naša šest puta odjekne,
 A džefrdar Tomanović-Vuka
 Devet puta jednak se čuje. 140

Srdar **Radonja.**

Vidite li čudo, Crnogorci!
 Prisuka⁹ sam pedeset godina,

¹ Njihova.

² Mnoge će bule ostati udovice.

³ Rvanju i boju.

⁴ Iskoba.

⁵ Nadanja već nema no u svoje sile, jer se zakopalo na Kosovu.

⁶ Onda je ova crkva bila razvaljena, ali ju je u naša doba ponovo vladika Petar II.

⁷ Koliko se puta, ozivom brda, koji zvuk puščani odzovne.

⁸ Cijena ubijena čovjeka sto dukata.

⁹ Primaknuo.

Na Lovćen sam vazda ljetovao,	145
Izlazio na ovu vršinu; ¹	
Sto puta sam gledao oblake	
Gje iz mora dogju na gomile ²	
I prekrile svu ovu planinu,	
Otisni se tamo, ali tamo,	150
S sijevanjem i s velikom jekom	
I s lomnjavom strašnijeh grmova.	
Sto puta sam ovgjena sjedio	
I grija' se mirno sprama sunca,	
A pod sobom munje i gromove	155
Gleda', sluša' gjeno cijepaju.	
Gleda' jekom grada štravičnoga	
Gje s' poda mnom jalove oblaci. ³	
Al ovoga čuda jošt ne vigjeh:	
Vidite li, ako Boga znate,	160
Koliko je mora i primorja,	
Ravne Bosne, i Hercegovine,	
Arbanije, upravo do mora,	
Koliko je naše Gore Crne,	
Sve je oblak pritiska' jednako,	165
Svud se čuje jeka i grmljava,	
Svud ispod nas munje sijevaju.	
A nas jedne samo sunce grijе; ⁴	
I dosta je dobro primarilo, ⁵	
Ka' je ovo brdo vazda hladno!	170

Obrađ.

Vigjeste li čudo i znamenje

¹ Vrh.

² Rpe.

³ Živo opisanje oluja što se oko Lovćena često slagaju.

⁴ Ovgje se kaže da sama Crna Gora živi u pravoj slobodi.

⁵ Omarina što i zaparina; mrtva vrućina.

Ka' se dvije munje prekrstiše,
 Jedna sinu od Koma k Lovćenu,¹
 Druga sinu od Skadra k Ostrogu,²
 Krst od ognja živa napraviše : 175
 Oh divan li bješe pogledati !
 U svijet ga jošt nije takvoga
 Niko čuo, niti ko video.³
 Pomoz' Bože jadnijem Srbima,
 I ovo je neko znamenije ! 180

Vuk Raslapčević.

Na što mjeriš džefrdarom, Draško ?

Vojvoda **Draško.**

Hoćah ubit jednu kukavicu,
 A ţa' mi je fišek oštetiti.⁴

Vuk Raslapčević.

Nemoj, Draško, tako ti života !
 Ne valja se biti kukavica. 185
 Ali ne znaš, rgja te ne bila,
 Da su one šćeri Lazareve ?⁵

*Stade velika graja na vrh crkvine, na sjevernoj strani više
 jezera.*

¹ Kom je velika planina na istočnoj granici Crne Gore, kao što je Lovćen na zapadnoj.

² Skadar grad na jugu Crne Gore, kao Manastir Ostrog na sjeveru.

³ Sovijem znamenjem krsta proriće da će kršćanstvo odoljeti islamizmu.

⁴ Strošiti. Toliko su prah štedili, da su teško na tice palili.

⁵ Kod Srba je takva riječ.

Srdar **Vukota.**

Što grajete, koji su vi¹ jadi?
A evo ste gori nego djeca.

Vukota Mrvaljević.

Doleće ni jato jarebica,
I svakoju živu uhvatismo;
S toga graja stade megju nama.

190

Svi iz grla poviču:

Pustite jih, amanat vi božji,
Jere jih je nevolja nagnala,
A ne biste ni jednu hvatali;²
Utekle su k vama da uteku,
A nijesu da jih pokoljete.

195

Pustiše jarebice, i vratiše se skrstima od kuda su jih i digli.

*Skupština o malome Gospodjinu dne³ na Cetinju pod vidom
da mire neke glave.⁴ Glavari su se makli na stranu, a narod kolo
vodi.*

Kolo.

Bog se dragi na Srbe razljuti
Za njihova smrtna sagrješenja.
Naši cari zakon pogaziše,
Počeše se krvnički 'goniti,
Jedan drugom vadit oči žive.
Zabaciše vladu i državu,

200

¹ Mješte *vam* (*vama*) govori se *vi* u Crnoj Gori, u južnoj Hercegovini i u Srbiji istočnoj. Takogjer *ní* mј. *nam* (*nama*).

² Sovijem je dokazano da je Crkva Gora svakome bjeguncu vjerno i slobodno utočište (*asilo*).

³ Dan rođenja bogorodičina.

⁴ Da mire osvajjena plemena za međusobna ubistva.

Za pravilo ¹ ludost izabraše.	
Nevjerne jim sluge postadoše	205
I carskom se krvlju okupaše. ²	
Velikaši, proklete jim duše!	
Na komade razdrobiše carstvo,	
Srpske sile grdno satriješe.	
Velikaši, trag jim se utr'o!	210
Raspre sjeme posijaše grko,	
Te š njim pleme srpsko otrovaše.	
Velikaši, grdne kukavice,	
Postadoše roda izdajice.	
O prokleta kosovska večero! ³	215
Kud ta sreća da grdne glavare	
Sve potrova, i trag jim utrije,	
Sam da Miloš osta na srijedi	
Sa njegova oba pobratima, ⁴	
Te bi Srbin danas Srbom bio.	220
Brankoviću, pogano koljeno,	
Tako li se služi otačastvu,	
Tako li se cijeni poštenje?	
O Milošu, ko ti ne zavidi?	
Ti si žrtva blagorodnog čuvstva,	225
Vojinstveni ⁵ Genij svemogući,	
Grom stravični, te krune razdraba.	
Veličastyo viteške ti duše	
Nadmašuje viteške podvige ⁷	
Divne Sparte i velikog Rima;	230

¹ Za zakon.

² Velikaši što i boljari ili gospoda. Vukašin ubi Uroša sina Dušanova i okupa se carskom krvlju.

³ U oči kosovske bitke dao je car Lazar vojevodama večeru, na koju je izobličio Miloša Obilića.

⁴ Toplicom Milanom, i Kosančićem Ivanom.

⁵ Imao bi svoju neodvisnost.

⁶ Vojnički.

⁷ Djela (*gesta*).

Sva viteštva njina blistateljna ¹
 Tvoja gorda mišca ² pomračuje.
 Šta Leonid hoće i Scevola ³
 Kad Obilić stane na poprište? ⁴
 Ova mišca jednjem udarom 235
 Prestol sruši, a Tartar uzdrma. ⁵
 Pade Miloš, čudo vitezova,
 Žrtvom na tron bića svijeckoga. ⁶
 Gordo leži veliki vojvoda
 Pod ključevmā ⁷ krvi blagorodne, 240
 Ka' malo pred što gordo igjaše
 Strašnom mišlju, prsi nadutijeh,
 Kroz divljačne ⁸ tmuše azijacke
 Gutajuć ⁹ jih vatrenom očima;
 Ka' malo pred što gordo igjaše 245
 K svetom grobu besmrtnog života,
 Prezirući ljucko ništavilo
 I pletenje bezumne skupštine. ¹⁰
 Bog se dragi na Srbe razljuti,
 Sedmoglava izide aždaja, ¹¹ 250
 I satrije Srpstvo svekoliko,

¹ Sjajna, blistajuća,

² Ohola miška.

³ Leonida kralj spartanski, koji pogibe na Termopilama god. 480 prije Isusa. *Mucio Scevola* rimjanin, uvuče se u neprijateljski tabor, te uhvaćen izgori sam sebi desnu ruku godine prije Isusa 506.

⁴ Aringo.

⁵ Pakao se protresao čujuć smrt Amurata I.

⁶ Kao žrtva na prijestolje tursko.

⁷ Kad je Miloš mrtvi pao, krv mu je iz sprednjih rana kljukala.

⁸ Kroz divlje čete turske.

⁹ Gledajući.

¹⁰ Miloš je prezirao i život i bezumnu skupštinu pri Lazarevoj večeri, pak se obesmrти.

¹¹ Hidra.

Klevetnike grdne i klevetu. ¹	
Na razvale carstva junačkoga	
Zasja sveta Miloševa pravda, ²	
Okruni se Slava vjekovječno,	255
Miloševa oba pobratima	
I lijepi kite Jugovića. ³	
Srpskoj kapi ⁴ svud ime pogibe.	
Postadoše lavi ratarima, ⁵	
Isturči se plahi i lakomi; ⁶	260
Mlijeko jih srpsko razgubalo!	
Sto uteće ispod sablje turske,	
Što na vjeru pravu ne pohuli,	
Što se ne hće u lance vezati,	
To se zbježa u ove planine, ⁷	265
Da ginemo i krv prolivamo,	
Da junački amanet ⁸ čuvamo,	
Divno ime i svetu slobodu.	
Sve su naše glave izabrane,	
Momci divni isto ka' zvijezde,	270
Što su dosad ove gore dale, ⁹	
Svi padali u krvave borbe,	
Pali za čest, ime i slobodu,	
I naše su utirali suze	
Vješti zvuci divnijeh gusala. ¹⁰	275

¹ Potvornike i potvorene.

² Pošto je carstvo srpsko propalo zasijala se Miloševa pravica.

³ Slava se okruni Milošem, Toplicom, Košančićem, Jugom Bogdanom i njegovim sinovima.

⁴ Grb srpski pogibe.

⁵ Vojnici postanu težaci.

⁶ Mnogi se isturče za mito, a mnogi od straha.

⁷ Oni koji ne hćedoše podleći ropstvu, pribjegoše u Crnu Goru.

⁸ Zavjet.

⁹ Rodile.

¹⁰ Narodne pjesme što se uz gusle poju, sadržavaju srpsku povjesnicu.

Proste naše žrtve svekolike
 Kad je naša tvrda postojbina
 Sile turske nesita grobnica.¹
 Što je ovo evo neko doba
 Te su naše gore umučale, 280
 Ne razležu ratnijem klicima?²
 Počinu ni rgja na oružje,
 Ostade ni zemlja bez glavara,
 Nekršću se gore usmrgješe,
 Ujedno su ovce i kurjaci,³ 285
 Združio se Turčin s Crnogorcem,
 Hodža riče na ravnom Cetinju,⁴
 Smrad uhvati lava u kljusama,
 Satrije se ime crnogorsko,
 Ne ostade krsta od tri prsta.⁵ 290

Vojvoda **Milija.**

Čujete li kolo kako pjeva,
 Ka' je ona pjesna izvedena?
 Iz glave je cijela naroda.⁶
 I imaju razlog Crnogorci
 Na nas dići prokletu gomilu:⁷ 295
 Ne smijemo ništa započeti
 Što bi narod k viteštvu zažeglo,
 Što bi svete kosti pragjedovske
 Ogranulo, da u grob igraju;

¹ Nenasitni turski grob Crna Gora.² Niko ne klikuje na boj.³ Isturčili se, pak se pomiješali vukovi s ovcama.⁴ U Ćeklićima su poturice ogradile munar, otkud je hodža rikao.⁵ Smrad, tojest apostasija, uhvati Crnu Goru u svojem živcu, te ne ostade već kršćanina.⁶ Sav narod misli tako kao što kolo poje.⁷ Glavare kamenovati čemu dopuštavaju razor crnogorski.

A ka' guske sve nešto čukamo.¹ 300
 Udri vraga, ne ostav' mu traga,
 Ali gubi oba dva svijeta.²

Vojvoda **Stanko** (*Ljubotinjanin*).

Imaš razlog, vojvoda Milija.
 I da Bog da trag nam se satr'o
 Kad pod ovom življeli mahramom.³ 305
 Što će gjavo u kršćenu zemlju?
 Što gojimo zmiju u njedrima?⁴
 Kakva braća, ako' Boga znate,
 Kada gaze obraz crnogorski,
 Kada javno na krst časni pljuju? 310

Srdar **Ivan**.

Što bi ovo, te jošt ne dogjoše
 Ozrinići⁵ naši krajičnici?
 A bez njih se poslovat ne može,
 Na jedno se bolje razbiramo.⁶

Vojvoda **Milija**.

Otišli su na stanak⁷ Turcima, 315
 Da nekakvo roblje⁸ mijenjaju,
 Ema⁹ sam jim posla' poklisara,

¹ A glavari drijemaju.

² Treba da se probude ako neće izgubiti i dušu i tijelo.

³ Zavjesom (*velo*).

⁴ Poturice.

⁵ Ozrinići najkrajnji Čevljani na granici hercegovačkoj.

⁶ Kada smo svi okupljeni bolje se razumijemo.

⁷ Sastanak.

⁸ Da vraćaju jedni drugijem zaplijenjene sužnje.

⁹ Ali.

Tek se vrate da ovamo idu,
Da hitaju da ne dangubimo;
E' ovome već trajanja nije.

320

(*Dogjoše i Ozrinići*).

Vuk Tomanović.

Koje jade dangubite, ljudi?
Pogibosmo ovgje čekajući,
Ne stade ni harča ² u turbice,
A duhana ne sta u toboce; ³
Vrat iskrivih uz polje gledeći
Da ako se niz njeg pomolite.

325

Srđar Vukota.

Hitali smo da prijed dogjemo,
Ma nikako ne mogasmo brže;
No Pecirep i stari Baleta ⁴
Sakupili dvadest, tridest druga,
Pa u Dugu ⁵ s četom zapadnuli,
Dočekali Karvan ⁶ od Nikšića,
Pokolji se na drum sa Turcima,
Četrnajest posjeci Turaka,
I uzmi jim sedamdeset konja,
I dvije tri uhvati robinje.
Pa ni dogje knjiga od Nikšića,

330

335

¹ Jer.

² Ne stalo troška i brašna.

³ Tobolac što i kesa.

⁴ Dvije čevske četovogje.

⁵ Duga, tjesnac kod Nikšića znamenit i u pošljednjim bojevima tursko-črnogorskijem.

⁶ Od tugje riječi Carovana.

I u knjizi deset pobratimstva,¹
 Na poljane da se sastanemo,
 Da jim damao roblje na otkupe:
 Pa smo bili na stanak Turcima,
 S toga smo se malo zadocnili.

340

Knez **Bajko.**

Što zporaše Hamzā² i Nikšići?
 Šćaše li jim mila vjera, biti
 Da izdižu mirno u Rudine?³

345

Srdar **Vukota.**

To znaš, Bajko, bi jim mila bila,
 Od dobra se jošt bježalo nije,
 Ka' ne žele Turci dobrovanje⁴
 Da u miru raširuju ovce?

Knez **Rogan.**

Riječanja bi li megju vama
 Oko roblja, al' oko drugoga?

350

Knez **Janko.**

Bi, Rogane, grdna razgovora;
 Da li ne znaš Turke od Nikšića?
 U malu se dlaku ne isklasmo,

¹ U Listu su jim Turci obećavali deset pobratimstva tek da jim vrate sužnje za novce. Kad se kršćani iz ljubavi ili umira bratime, pogju u crkvu pak jim sveštenik očita molitvu i dava piti vina iz jedne iste čaše, zato se i obično zovu pričesni pobratimi.

² Vojvoda nikšićki.

³ Da pasu mirno ovce kroz nikšićke Rudine.

⁴ Mirovanje.

Da pas pasu ¹ dovjeka kazuje
Za krvavo naše sastajanje.

355

Vuk Marković.

A s česa se to malo svadiste,
Ko najprvi smuti na sastanku?

Knez Janko.

Ka' iz ruge to bi u početku.

Vuk Mandušić i Vuk Mićunović 360

Započeše s Hamzom Kapetanom

Oko vjere nešto popovati; ²

Dok od jednom oni zagustiše, ³

Uljegoše u kropne riječi;

Reće Hamza Mićunović-Vuku:

365

"Ja sam bolji, čuj Vlaše, ⁴ od tebe,

"Bolja mi je vjera nego tvoja,

"Hata ⁵ jašem, britku sablju pašem,

"Kapetan sam od careva grada, ⁶

"U njem vladam od trista godina,

370

"Gjed mi ga je na sablju dobio

"Gje su carstvo sablje dijelile, ⁷

"Te mu tragu ⁸ osta za gospostvo.,,

Raspali se Mićunović-Vuče,

Pa se Hamzi poprimače blizu:

375

¹ Rod rodu, ili pokoljenje pokoljenju (*generazione*).

² Počeše govoriti o vjeri kao da su popovi.

³ Psovati se.

⁴ Turci zovu obično kršćane Vlasima.

⁵ Konj pastuh.

⁶ Nikšići.

⁷ Na Kosovu.

⁸ Ostade mu koljenu u nasljestvu.

“Kakvo Vlaše, krmska poturice,	
“Gje izdajnik bolji od viteza? ¹	
“Kakvu sablju kažeš i Kosovo?	
“Dal' na njemu zajedno ne bjesmo,	
“Pa ja rvah ² i tada, i sada,	380
“Ti izdao prijed i poslijed,	
“Obrijao obraz pred svijetom,	
“Pohulio vjeru pragjedovsku,	
“Zarobio sebe u tugjina.	
“Što se hvališ gradom i gospostvom,	385
“Svi gradovi što su do nas turski,	
“Jesam-li jih opsuo mramorjem, ³	
“Te nijesu za ljude gradovi,	
“No tavnice za nevoljne sužnje?	
“Bić sam božji ja spleten za tebe	390
“Da se stavljaš što si uradio.” ⁴	

Množina.

Mićunović i zbori i tvori!
 Srpinkinja ga jošt ragjala nije
 Od Kosova, a ni prijed njega.

Knez Janko.

Jošt nijesam lijepo kazao
 Oko šta se na stanak poklasmo. 395

¹ Kaže mu da je izdajnik, jer je od srpskoga porekla, pak se poturčio da uzdrži gospodstvo u Hercegovini.

² Ja se borih.

³ Turci običavaju periti velike kamenje nad grobljem, zato Mićunović ovgje kaže da je sve gradove turske, koji leže oko Crne Gore, obasuo mramorjem, pobijajući Turke i zatvarajući jih u gradove, otkud ne smijedu izaći koliko ni sužnji.

⁴ Kaže da ga je Bog ostavio da kazni poturice.

Utrkmišmo ¹ Vuka s Kapetanom ;	
Znate našu momčad ozriničku,	
Gje god dogju, svud zameću šalu.	
Vrag donio na sastanak bješe	400
I staroga hodžu Brunčevića,	
I u njega nekakva šišana ; ²	
Lakat u njoj bješe, al' ne bješe. ³	
Objesio pušku o ramenu,	
Pa čepuka ⁴ tamo i ovamo	405
Po poljani kao svi ostali;	
A od ovud neki od našijeh	
U mimogred pokraj hodže mini,	
I tisni mu od laka rožinu ⁵	
Njegovojzi u grlič šišani.	410
Bože jedan! tri stotine druga, ⁶	
Sve popada mrtvo od smijeha, ⁷	
A hodža se čudi šetajući,	
Što se radi od toliko ljudi;	
Dokle vigje u pušku rožinu.	415
Tu se odmah pomutišmo grđno, ⁸	
Pobismo se ognjem iz pušaka,	
Napravismo petmajest nosila, ⁹	
Šest našijeh, devet njihovijeh.	

Bogdan Gjurašković.

Vrijeme je da se okupimo, 420

¹ Umučasmo.

² Kratka puška.

³ Bješe lakat duga.

⁴ Čeplje, polagano ide.

⁵ Rožinu lakat dugu učisnu mu u grlo puške.

⁶ Čeljadi.

⁷ Sve se prenemoga od smijeha.

⁸ Grubo se svadismo.

⁹ Nosila, u čemu se mrci nose (*bara*). Ovgje znači petnaest ubijenijeh.

Vrijeme je da što uglavimo;
 Naš se posa' svuda pročukao.
 Kad opaze² braća nekršćena³
 Neće oni ka' mi rastezati.⁴

Srdar **Radonja.**

Svak je doša' ko je od potrebe,
 Al' nijesu pet Martinovića,⁵
 I nije jim bez neke nevolje;
 A bez njih se nikako ne može.

425

Knez **Bajko.**

Hajte,⁶ ljudi, da što poslujemo,
 Ali doma hajte da idemo,
 Da se s nama djeca ne rugaju,
 Pak s Turcima kako koji može;
 A ja znadem gje mi šake padne.⁷
 A evo smo kao oni miši,
 Te za mačku zvono pripravljuhu.⁸

430

435

Dogjoše Martinovići.

Vuk Mićunović.

Evo i vi, već se načekasmo.
 A evo se ljudi okupljamo

¹ Proštukao, pročuo.

² Saznaju.

³ Poturice.

⁴ Duljiti stvar.

⁵ Sinovi staroga Martina Bajice.

⁶ Hajdete.

⁷ Gje mi s ruke padne.

⁸ Kad su se miši dogovarali protiv mački, odluče da joj zvono o vrat objese, da se čuje naprijed kad hoda: no se ne nagje ni jedan miš da se toga pœla primi.

Ka' svatovi pjani, što se priča?:¹
 To je vama doista sramota,
 Jer je vama ponajbliže doći.²

440

Tomaš Martinović.

Nemoj, Vuče i ostala braćo,
 Davno bismo na sastanak došli,
 No se nešto ružno dogodilo,
 Te smo vi se malo odochnili.

Knez Rogan.

Jeli vino goste posvadilo,
 Ka' je vama ovo krsno ime?³

445

Tomaš Martinović.

Nije svagje megju goste bilo,
 No ni Turci ženu ugrabiše.

Vuk Mićunović.

Kakvu ženu, rugaš li se zbilja?
 Da nu pričaj što se dogodilo,
 A ne boj se, svak ćeće slušati,
 Takve posle svakو rado sluša.

450

Tomaš Martinović.

Pričaću vi za toga gjavola.
 Mi igrasmo u kolo s gostima,⁴

¹ Priča se, da svati pijani nikad se najedno ne mogu sakupiti.

² Iz sela Bajicâ kod Cetinja.

³ Domaći svetac Martinovićima; Mađa Gospogja.

⁴ Prijatelji i zvanici koji su jim u goste došli.

Regjasmo se na okolo vinom, ¹	455
Dokle puška iz više Pišteta ²	
Puče jedna, i čovjek pokliče:	
“Ko je vitez, ko je dobri junak,	
“Povede se roblje crnogorsko!„	
Pokliči se onoj narugasco,	460
Kakvo roblje sasred Gore Crne?	
Pjan rekosmo, pa misli da poje. ³	
Dokle dvije, ⁴ jedna iza druge,	
Cik, cik, ⁵ opet, izdušit ne daše, ⁶	
I klikuje čovjek kao prijed.	465
Ono nije bez nekakve muke;	
Ugrabismo puške, potrčasmo.	
Kad onamo, imaš što vigjeti:	
Mujo Alić turski kavazbaša ⁷	
Odveo nam Ružu Kasanovu, ⁸	470
I uteka' s bratom najmlagijem.	
Evo ima više no godina	
Otkad nešto megju sobom glave, ⁹	
Ali ko bi moga' pomisliti	
Da će uzet Srpskinja Turčina?	475

Knez Rogan.

Čud je ženska smiješna rabota,¹⁰
Ne zna žena¹¹ koje kakve vjere;

¹ Služaru gostima čaše vina naporedo.

² Voda.

³ Mislili da je pjan pokličnik.

⁴ Puške.

⁵ Glas puške.

⁶ Jedna za drugom pukoše.

⁷ Zapovijednik turskih perjanika.

⁸ Ime odvedene žene.

⁹ Dogovaraju se.

¹⁰ Stvar.

¹¹ Neće da zna.

Stotinu će promjeniti vjera
Da učini što joj srce žudi.

Tomaš Martinović,

Nijesam vi sve jošt iskazao. 480
 Kuku¹ onoj duši za dovijek
 Te je Ruži narok² izgubila,
 Te je dala Ružu za Kasana,
 Zatvorila vilu u tavnici;³
 Jer je Kasan bruka nevaljala. 485
 I čujte me dobro, Crnogorci,
 Trag po tragu meni poginuo,
 Da je bješe Srbin ugrabio
 Ako hoćah glave obratiti,
 Ta nevolja kako me boljela.⁴ 490
 Ema kad čuh da ode u Turke,
 Već kud, kamo, ne bi razmicaja,⁵
 No za njima u potoc⁶ pogjosmo,
 Na Simunji⁷ stigosmo svatove,
 Te ubismo oba dva Alića, 495
 A kroz Turke nesrećnu nevjестu.
 Tu smo grdno obraz ocrnili,
 I od Boga diò izgubili.⁸

Knez Janko.

Bože dragi, čudna dogovora !

¹ Teško.

² Sreću.

³ Ko je glavio Ružu za Kasana, zatvorio je u tavnici.

⁴ Tako je žalio onu nevoljnju curu.

⁵ Odgogenja.

⁶ U poćer, da jih stignu.

⁷ Selo gje su svate stigli.

⁸ U Crnoj Gori velika je sramota ubiti ženu iz puške.

Bi li ovo djeca poslovala? ¹ 500
 Ne smijemo činit što činimo,
 Ne smijemo javit što je javno,
 Neke misli na vrat tovarimo ²
 Ka' da posla do mislit nemamo,
 Ka' da činit što treba ne znamo. 505
 Kad sam gode mnogo razmišljava'
 Vazda mi se posa' povukova':
 Ko razgagja, u nas ne pogagja. ³

Vladika Danilo vigje da su se okupili svi, pa i on izide me-gju njih.

Vuk Mićunović.

Ne drži nas ovako, vladiko,
 No otršaj ⁴ ovoliko ljuctva. 510
 Svako gleda što će čut od tebe,
 A ti si se nešto zamrsio, ⁵
 Nit' što zboriš, niti nas otršaš, ⁶
 U obraz si kao zemlja doša',
 Sam se šetaš poljem bez nikoga, 515
 Nit' što jedeš, niti zaspas možeš,
 Krupno nešto učiš u pameti, ⁷
 Zbili ti se snovi ⁸ na Turčina;
 A ja zebem od mnogo mišljenja. ⁹

¹ Radila

² Stavljamo.

³ Ko stvar dulji ne ugagja.

⁴ Opremiti.

⁵ Smutio.

⁶ Opremaš.

⁷ Rgjavo misliš.

⁸ Sve sanjaš o Turcima.

⁹ A mene studen od mnogo mišljenja obuzima.

Vladika **Danilo.**

Slušaj, Vuče i ostala braćo,	520
Ništa mi se nemojte čuditi	
Što me crne rastezaju misli,	
Što mi prsa kipe sa užasom.	
Ko na brdo, ak' i malo, stoji, ¹	
Više vidi neg onaj pod brdom.	525
Ja poviše nešto od vas vidim;	
To je sreća dala al' nesreća.	
Ne bojim se od vražjega kota, ²	
Neka ga je ka' na gori lista,	
No se bojim od zla domaćega;	530
Bijesna ³ se bractva isturčila,	
Tek domaće napadnemo turke,	
Svoj svojega nikad puštat neće;	
Razlučit se zemlja na plemena,	
Krvava se isklati plemena,	535
Vrag gjavolu doći u svatove, ⁴	
Te svijeću srpsku ugasiti!	
Zlo se trpi od straha gorega, ⁵	
Ko se topi, hvata se za pjenu, ⁶	
Nad glavom se nadodaju ruke.	540

Knez **Rade** (*brat vladičin*).

Što se mrči kada kovat nećeš?⁷

¹ Ko sjedi visoko na gospostvu, dalje vidi stvari.

² Turaka.

³ Jaka plemena se ponajviše isturčila, pa i oni što nijesu vjeru promjenili neće pustiti da jim braća poginu ako su i poturice; onda može rat gragjanski sve progutati.

⁴ Na pir protiv kršćanima.

⁵ Od gorega zla.

⁶ Morska pjena.

⁷ Bi htio kovati, a ne mrčiti se.

Što zbor kupiš kad zborit ne smiješ?
 Prigje si jim s koca¹ utekao,
 Da Bog da jim skapa' na čengele.² 545
 Žališ nešto, a ne znaš što žališ.
 S Turcma ratiš, a Turke svojakaš,³
 Domaćima⁴ tobož da s'umiliš.
 A jednako (nemoj se varati)
 Kako bi jim zapa', da te mogu,⁵
 Glavu bi ti onaj čas posjekli,
 Al' ti živu ruke savezali
 Da te muče, da srce naslade.
 Vrana vrani oči ne izvadi;
 Brat je Turčin svud jedan drugome.⁶ 555
 Nego udri dokle mahat možeš,
 A ne žali ništa na svijetu.
 Sve je pošlo gjavolijjem tragom,
 Zautdara⁷ zemlja Muhamedom.

Vojvoda **Batrić** (*knezu Radu*).

Imaš razlog, ali ne toliko,
 To se moglo sve ljepše kazati
 Da mu tako rane ne vrijegjaš,
 I grkom ga ne otruješ tugom.
 (Svi muće, niko ni u nos). 560

Noć je mjeseca, sjede oko ognjeva, i kolo na veljem gurnu poje.

Kolo.

Čašu meda jošt niko ne popi

¹ Turci bi ga bili na kolac nabili da jim nije utekao.

² Turci bacaju kršćanina na čavle da skapa, i to zovu čengela.

³ Svojtaš.

⁴ Poturicama domaćijem.

⁵ Uloviti.

⁶ Turčin neće jedan na drugogu.

⁷ Smrdj.

Što je čašom žuči ne zagrči.
 Čaša žuči ište čašu meda, 565
 Smiješane najlakše se piju.¹
 Beg Ivan-Beg,² junačko koljeno,
 Boraše se kao lav s Turcima
 Na své strane u gore krvave.
 Polu zemlje Turci mu uzeše;
 No pošto je svu obliše krvlju, 570
 I pošto mu brata izgubiše,
 Zmaja ljutu vojvodu Uroša,
 Na širokom polju Gjemovskome,³
 Žali Ivan brata jedinoga: 575
 Žalije mu vojvode Uroša⁴
 No oba dva da izgubi sina;⁵
 Žalije mu vojvode Uroša
 No svu zemlju što je izgubio;⁶
 Žalije mu vojvode Uroša 580
 Nego oči da je izgubio;
 Da' bi oči za brata Uroša. —
 Junaku se češće puta hoće
 Vedro nebo nasmijat grohotom;⁷
 Ivan čašom nazdravi osvete,
 Svetim pićem Bogom zakršćenim.⁸ 585
 Bjele vlase niz pleći prosuo,

¹ Želost i radost smiješane.

² Sin Stefana Crnojevića prvog knjaza crnogorskog, koji je gospodstvo naslijedio po tankoj krvri od Balše III. Bana zeckoga.

³ Polje u lješanskoj nahiji pram Podgorici.

⁴ Pogibe godine 1477 boreći se s Turcima.

⁵ Gjuraj i Staniša, ovaj se je pošljedni poturčio i pribjegao k Banjazitu III.

⁶ Zetu.

⁷ Smijati se veselo u grohot.

⁸ Poznata je pučka poslovica "ko se ne osveti, taj se ne posveti", zato neće niko pjesniku zamjeriti što je on, opisujući običaje svojeg naroda, morao ovgje osveti njeku apologiju praviti.

Bjela brada vije do pojasa,
 Ruke stare, u njim mač i koplje,
 Krvave mu ruke i oružje, 590
 Koracima broji tursko truplje;¹
 Skače starac kako hitro momče.
 Bože dragi, da ga san ne varas,
 Te ovako starac uzletio!
 Sreća se je stara probudila,
 U Karuče² na kraju Crmnice
 Od petnajest hiljada Turaka
 Ne pustiše živa nijednoga.
 I danas je pobjeno mramorje³
 Divne slave Crnojević-Kneza. 600
 Bog da prosti Uroševu dušu,
 Krasne žrtve što joj učiniše.⁴
(Polijegaše).

Vuk Mićunović.

Bez muke se pjesma ne ispoja,
 Bez muke se sablja⁵ ne sakova.
 Junaštvo je car zla svakojega, 605
 A i piće najslagje duševno,
 Kojijem se pjane pokoljenja.⁶
 Blago tome ko dovijek živi,
 Imao se rašta i roditi.
 Vječna zublja vječne pomrčine
 Nit' dogori, niti svjelost gubi.⁷ 610

- ¹ Koliko je bilo mrtvih Turaka, moreo jih je koracima brojiti.
- ² Selo u crnicičkoj nahiji blizu jezera skadarskoga, gje se ova bitka slučila godine 1477.
- ³ Gje su se pobila velika mramorja za spomenik turske pogiblje.
- ⁴ Što su zamijenili Uroševu glavu s ubijenim Turcima.
- ⁵ Mač.
- ⁶ Kaže da je junaštvo veliko zlo, no da bez njega nema prave neumrlosti, zbog toga da se ljudi pjane tom slavom. Pokoljenja, rođovi ljučki (*generazioni*).
- ⁷ Neumrlost je svjeća dugotrajna u tmuši vjekova.

Vladika **Danilo** (*megju svima kao da je sam*).

Gje je zrno klicu zametnulo,
Onde neka i plodom počine.¹
Jeli istinkt, al' duhovni vogja?
Ovde ljucko zapire poznanje. 615
Vuk na ovcu svoje pravò ima
Ka' tirjanin na slaba čovjeka.
Al' tirjanstvu stati nogom za vrat,
Dovesti ga k poznajimu prava,
To je ljučka dužnost najsvetija.² 620
Ako sablju poljubiš krvavu
I zaploviš u noćne valove,
Sljedeće ti prahu svetkovanje.³
Žrec⁴ Evrope s svetoga amvona⁵
Huli, pljuje na oltar Azije.⁶ 625
Lomi teški topuz azijacki⁷
Svete kule pod sjen raspjatijsa.
Krv pravedna dimi na oltare,
Ćivoti se u prah razvijaše,⁸
Zemlja stenje, a nebesa čute.⁹ 630

¹ Ovgje pjesnik tvrdi da čovjek mora imati jednu domovinu, jednu narodnost i jednu vjeru, koje ne smije mijenjati, no na njima počinuti kao što zrno počiva gje zaklica.

² Govoreći ovgje o turskome tirjanstvu, kaže da jači ima nad slabijem njeke je zvijersko pravo.

³ Ali ko vojnje pram njemu, slava mu sljedeće posle smrti, kao na primjer Obiliću. Sve ove riječi, koje pjesnik meće u usta vladici Danilu, teže na to da dokažu koliko je bila priskrbna duša njegova, i da opravdaju na njeki način priugotovljeni poraz poturica.

⁴ Pogani pop (*sacrificatore*).

⁵ Amvon je grčka riječ (*αμβων*), znači: propovijedaonica (*pulpitum*).

⁶ Na jeruzalimski munar.

⁷ Topuz je veliko gvozdeno oružje s kojijem su Turci ružili kršćanska zdanja i otare, pak na njima klali nevinu čeljad.

⁸ Ćivot (*tabernacolo*).

⁹ Na takva bezakonja zemlja stenje, a nebo muči.

Luna i krst, dva strašna simvola,
Njihovo je na grobnice carstvo.
Sljedovat jim rijekom krvavom
U lagjici grdna stradanja,
To je biti jedno, ili drugo. ¹ 635
Ali hula na svešteni čivot,
Koji ga je mljekom odhranio,
To mi prsa u Tartar pretvara.
Čvor ne treba na pravu mladiku ?
Što će Luna na krst stradanja ? 640
Što l' bijela suncu na zenicu ? ²
Vjero prava, kukavna siroto,
Strašno pleme doklen ćeš spavati ? ³
Neki jedan, to je ka' nijedan, ⁴
Nako da je više mučenija. 645
Vražja sila od svud oklopila.
Da je igje brata u svijetu
Da požali, ka' da bi pomoga'.
Pomrčina nada mnom caruje,
Mjesec mi je sunce zastupio ; ⁵ 650
Uh, što mislim, kud sam zaplivao !
Mlado žito navijaj klasove,
Pregje roka došla ti je žnjetva. ⁶

¹ U ovijem stihovima pjesnik veli da bi se moglo i donekle o-prostiti onijem koji, sljeduju onoj vjeri u kojoj se rode, ali onijem kršćanima koji se odreku svoje vjere i narodnosti, pak se poturčè, to mu prsi u pakao pretvara. *Sljedovat jim rijekom...* što i primiti mučiteljstvo za svoju vjeru.

² Što treba suncu bijela (*cateratta*) ili mладici (*sermento*) čvor ? kao što treba pravoj vjeri snevjere ?

³ Kršćanstvo je veliko pleme, ali spava.

⁴ Kaže da se mali broj badava velikome prepire, nego da je više mučenika.

⁵ Turska vjera pomračila kršćansku.

⁶ Danil je bio jošt mlad čovjek, pak mu je bilo žao prije roka mrijeti.

Divne žrtve vidim na gomile
Pred oltarom crkve i plemena. 655
 Čujem lelek gje gore prolama,¹
 Treba služit česti i imenu;
 Neka bude borba neprestana,
 Neka bude što biti ne može,
 Nek Had proždre, pokosi satana. 660
 Na groblju će iznići cvijeće
 Za daleko neko pokoljenje.²

Srdar **Vukota.**

Bog sa nama i angjeli božji!
 A evo si udrio, vladiko,
 U nekakve smućene vjetrove, 665
 Ka' o marču kad uđri vještica,³
 Al' u jesen mutnu vjedogonja.

(*Vladika se trza kao iza sna).*

Vladika **Danilo.**

Udri za krst, za obraz junaka
 Kogogj paše svijetlo oružje,
 Kogogj čuje srce u prsim,
 Hulitelje imena Hristova 670
 Da krstimo vodom, ali krvlju.⁴

¹ Već u svojoj zanešenosti Danilo vidi gomile mrtvijeh, i čuje lelek i pokolj bracki.

² Ovgje kaže da će onjem koji poginje u boju s poturicama izniknuti na grobovima cvijeće; to jest da će svoje ime ovjekovječiti.

³ Kad se u ožujku i listopadu vrijeme muti, prosti narod kaže da se vještice mute, a vjedogonje i vukodlaci bore.

⁴ Kaže da poturice treba opet u vjeru kršćansku privesti, ili jih -pobiti.

Trijebimo guba iz torine,¹
 Nek propoje pjesma od užasa.²
 Oltar pravi na kamen krvavi.³ 675

Svi glavari skoće na noge s velikom grajom: "tako, već nikako.,,

Vladika **Danilo.**

Ne, ne; sjedte da i jošt zborimo.
 Ja bih, braćo, s opšteg dogovora,
 Da glavare braće isturčene
 Dozovemo na opštemu skupu,⁴ 680
 Da jim damo vjeru do rastanka,
 Eja bi se kako obratili,
 I krvavi plamen ugasili.⁵

Srđar **Janko.**

Hajd', vladiko, i to obidimo,
 Ma zaludu, na ti božju vjeru;
 Što se crnim zadoji gjavolom
 Obešta⁶ se njemu do vijeka.
 Oni će nam i bez vjere⁷ doći,
 Megju nama stati nadebljati:⁸
 Kakvi su ti oni poglavice,
 Nazivlju se carevi sinovi!⁹ 690

¹ Kad se koze ogubaju, pastir luči u toru bolesnu od zdrave, da guba ne prione, i tako bolest liječi i trijebi.

² Pjesma krvava.

³ Kršćanstvo.

⁴ Na općoj skupštini.

⁵ Za preteći bracko krvljenje.

⁶ Na staru, mjesto obeća.

⁷ Primirje (*armistizio*).

⁸ Gorditi se i uznositi.

⁹ Sinovi sultanovi.

Otpriaviše tri četiri druga da pozovu na skup turske poglavice.

Kolo poje.

Ljuta kletva pade na izroda,
Prokle mati od nevolje sina,
Te knjeginja¹ Ivanbegovica;
Prokle Mara svog sina Stanišu,
Progrize joj sisu u posanje, 695
Rajsko piće prosu u njedrima.²
Stiže djecu roditeljska kletva,
Staniša je obraz ocrnio,
Pohulio na vjeru Hristovu,
Na junačko pleme Crnojevo,³ 700
Obuka' se u vjeru krvničku,
I bracke je krvi ožednio.⁴
Grdne treske povrh Lješkopolja!⁵
Dva se brata bore oko vjere,
A oko njih hiljade ratnika; 705
Stiže sina⁶ materina kletva,
Pogibe mu vojska svakolika.
Bježi Stanko⁷ uprav Bajazitu⁸

¹ Marija kći bana bosanskoga Stefana, žena prva Ivanbega Crnojevića.

² Staniša sin Ivanov poturči se i pobegne k Bajazitu. On se je posle naselio u Bušate selo blizu Skadra, i njegov je porod pašavao u Skadru do 1836 godine. Bušatlije, ili Stanišini potomci, mnogo su jada Crnoj Gori zadali, najviše Mahmut, koji je godine 1797 poginuo u Krusama od crnogorske puške.

³ Ovgje se vidi kako Crnogorci smatraju vjeru i narodnost tjesno skopčane.

⁴ Staniša je voštio protiv bratu Gjuru, koji je bio poslije smrti očine stupio na kneštvo.

⁵ Lješanska nahija.

⁶ Stanišu.

⁷ Što i Staniša, kršteno ime bilo mu je Stefan.

⁸ Bajazit II.

Da š njim jede madžarske nosove.¹
 O gnijezdo² junačke slobode!
 Često li te Bog nagleda okom,
 Mnogo li si muke prenijelo,³
 Mnoge li te čekaju pobjede!

Dogjoše poglavice turske, okolo sedam, osam, i posjedaše s Crnogorcima. Šci muće i gledaju pred se.

Knez **Janko.**

Koje ste se jade skamenili,
 Što razgovor kakov ne počnete,
 No pospase i pozamrcaste?⁴

Hadži-Ali Medović kadija.

Baš aferim,⁵ kneže ozrinički,
 Ja ēu počet kada drugi neće:
 Stotina se skupilo glavara,
 Nas Turaka i Crnogoraca,
 Ja znam divno što smo okupljeni,⁶
 Da mirimo krvi megjusobne.⁷
 Nego hajte⁸ od zemlje glavari
 Megju sobom da način vidimo,⁹
 I smirimo dvije porodice.

720

725

¹ Pljenove madžarske.

² Crna Gora.

³ Prenijelo što i podnijelo.

⁴ Okasniti se do mraka.

⁵ Evala.

⁶ Zbog čega smo se okupili.

⁷ Ubištva megjusobna.

⁸ Hajete.

⁹ Da vidimo koje komu skrivio, pak da nagjemo način umiru.

Velestoće i Turke čekličke,¹
 Pa Bajice i bratstvo Aliće,
 Da radimo da jih pomirimo,
 Al' od mira vjeru uhvatimo.²
 Ja ēu prvi poći pred kumama,³ 730
 Ja za glave bracko mito dati;⁴
 Tek smirimo, dinar prekinimo,⁵
 I krvnica puške objesimo.⁶

Knez **Rogan.**

Efendija, ti ne ugoneta⁷

¹ *Velestovo*, selo crnogorsko gje nije bivalo poturica, a *Čekliči* drugo obližnje selo bilo se gotovo sve isturēlo.

² Ili pomiriti, ili barem primirje ugovoriti.

³ Kad se primirje prosi od strane ubice dogju mnogi umoljeni i odlični ljudi kod uvrijegjene porodice, a pred njima dvanaest matara su dvanaestero djece u kolijevkama, koje vikaju u sav glas: "primi kume Boga i svetog Jovana." Ako uvrijegjeni pristane na umir, on i druga mu svoja kumuju ono, djeći pri krštenju, i tako se umir i ljubav pritvrdi. Zato ovgje Alija kaže da će on prvi poći pred kumama i umir tražiti.

⁴ Prije neg što se umir prosi, treba da ubica pošalje mito svojti ubijenog čovjeka, da ova svojta prinudi uvrijegjenu porodicu k umiru.

⁵ Po umiru običavaju držati ubica i uvrijegjeni oba jedan novac pristima, kojeg starješina sela prekine napolji nožem za bolju ljubav. Ako se o umiru napišu odsude i ugovori, onda se oba lista vežu pri ovome novcu, pak se novac prekine, i to je kao *legalizacija* njihove jednoličnosti.

⁶ Obično se drži pri umiru veliki objed, koji se zove *vražda*. Prije objeda ubica mora objesiti o grlo onu istu pušku, ili mač, kojim je ubio svog neprijatelja, pak požapke, na rukama i na nogama hoditi put uvrijegjenog govoreći mu: "evo me, brate, sveti se." On ga podigne i poljubi, a pušku krvnicu uzme mjesto ubijenog sina ili brata. Kad se prije umira sud postavi da rasudi ko je kriv, taj sud se naziva *krvno kolo*. Ima nekoliko godina da su ovi običaji u Crnoj Gori prestali, ali se jošt pomiču u primorju. *Krvno kolo* nije drugo neg *porota* (*giuri*) starodavno slavensko zavedenje. Turci kad kumuju kršćaninu, šišaju mu dijete.

⁷ Efendija: "Gospodine, ti ne pogodi radi šta smo se okupili."

Oko šta se ovo okupilo,
No si s kraja počeo tanjega,¹
A mudar si i književnik, kažu;
Učio si knjigu u Carigrad,
Na nekakvu Ćabu pritvrdio,²
Ali ti se jošt hoće pameti;
Poteža je ova naša škola.³

735

740

Muči opeta svak i gleda pred se.

Vladika **Danilo.**

Bože dragi, koji sve upravljaš,
Koji sjediš na prestol nebesni,
Te mogućim zažižeš pogledom
Sva svjetla kola⁴ u prostoru!
Ti koji si razvija' prašinu
Ispod tvoga trona svijetloga,
I nazva' je tvojim mirovima,⁵
Te si prašak⁶ svaki oživio,
Nasija' ga umnijem sjemenom!
Ti te knigu držiš mirobitnu,⁷
U koju su sudbe upisane
Mirovima⁸ i umnim tvarima;
Koji si se milosno sklonio
Djejateljne oživit členove
Malom mravu ka' gordome lavu;⁹

745

750

755

¹ Počeo si govoriti o manjim stvarima.

² Muhamedova Ćaba u Mekи.

³ Tu si tvoju nauku zapečatio, ali su Crnogorci bez škola pametniji.

⁴ Sunce, mjesec i zvijezde.

⁵ Mir što i svijet.

⁶ Čovjek je stvoren od praha.

⁷ Vječna knjiga, u kojoj su sudbine lјucke zapisane.

⁸ Svijetu i razumnim stvorenjem.

⁹ Pregiba svojim članovima mrav isto kao lav.

Provedri mi više Gore Crne,¹
 Uklon' od nje munje i gromove
 I smućeni oblak gradonosni.
 Da! nijesu ni krivi toliko, 760
 Premami jih nevjera na vjeru,²
 Ulovi jih u mrežu gjavolju;
 Što je čovjek? ka' slabo živinče;³
(pogledaju se Turci ispod oči)
 Med na usta i hladna prionja,
 A kamo li mlada i vatrena.⁴ 765
 Slatka mana, no bi na udicu!⁵
 "Pij šerbeta,⁶ iz čaše svećeve,
 "Al' sjekiru čekaj megju uši.."⁷
 Strah životu kalja obraz često,⁸
 Slabostma smo zemlji privezani, 770
 Ništava je, nego tvrda veza;
 Ali tice te su najslabije,
 Lovi svjetlost lisičijeh oči,
 Nego oria krijući gledaju.⁹
 Za vrsnijem bratom ali sinom 775

¹ Moli Boga da povrati poturice u staru vjeru, da se ukloni bjeda.

² Kaže da poturice nijesu ni krivi toliko, jer su bili prevareni na vjeru.

³ Čovjek je slab kao ostala životinja, pak se lako pusti prevariti ili obmamiti.

⁴ Mito kao med prijene i pri starijem ustima, kamo li ne bi pri mlađijem i gorućijem.

⁵ No je mama turska bila pri udici skopčana, zato su se siromasi ljudi pustili na mito uloviti.

⁶ Šerbet je nekoje tursko pivo sačinjeno od kisjela medena sata.

⁷ Kaže da su se njeki i od straha poturčili, jer jim nije moglo biti inako neg da piju šerbeta iz Muhamedove čaše, ili da poginu.

⁸ Strah pobjedi poštenje; slabost s kojom smo privezani na zemlji.

⁹ Njeko silom, njeko prijevarom, kao što orao plahom a lisica luvastvom love tice.

Pusti glasi milost utrostruče.¹
 Nagjeno je draže negubljena,²
 Iza tuče vedrije je nebo,
 Iza tuge bistriga je duša,
 Iza plača veselije poješ.³ 780
 Oh! da mi je očima vigjeti
 Crna Gora izgub da namiri,⁴
 Tad bi mi se upravo činilo
 Da mi svjetli kruna Lazareva,⁵
 E sletio Miloš megju Srbe,⁶ 785
 Duša bi mi tada mirna bila
 Kao mirno jutro u proljeće
 Kad vjetrovi i mutni oblaci
 Drijemaju u morskoj tamnici.⁷

(Turci se mrko pogleduju.)

Skender-Aga.

Ja se čudim, lijepe mi vjere,
 Kakov davaš prigovor,⁸ vladiko!
 Vidije li suda od dva pića,
 Ali kape za po dvije glave?⁹
 Manji potok u viši uvire,

¹ Kad ko čuje pusti glas (smrt) sinu ili bratu, draži mu je ovaj
trput neg je bio prije.

² Ono što se bilo izgubilo pak se nagje, draže je neg ono što se
gubilo nije.

³ Povrati će se mir i veselje u Crnu Goru kad se poturice obrate.

⁴ Izgubljenu braću.

⁵ Lazarā Grebljanovića pošljednoga cara srpskoga.

⁶ Činilo bi mu se kao da je Miloš Obilić uskrnsao.

⁷ Počivaju u vozduhu, jer jih vjetrovi ne uzvijaju.

⁸ Prigovarati (*alludere*).

⁹ Jedan čovjek ne može imati dvije vjere koliko ni jedan sud ne
može držati dva različna pića, ni jedna kapa pokriti dvije glave.

Kod uvora svoje ime gubi,	795
A na brijeđ morski obojica; ¹	
Oli čele hvataš u kapicu	
Da uljanik ² u gori zametneš?	
Niko meda otle jesti neće.	
Goniš kamen badava uz goru; ³	800
Staro drvo slomi, ne ispravi. ⁴	
I zvjerad su isto kao ljudi:	
Rod svakoji svoju vjeru ima;	
Za kokošku i orla ne pitam,	
No što strepi lav od guske, kaži? ⁵	805

Knez Ragan.

Ja se ovoj i čudim raboti,
 Pop grešnika za grehove pita
 Da ga gjavo nije prevlastio,
 A gjavola jošt nijesam gleda'
 Da se popu ispovijedao.⁶

810

Knez Janko.

Kad me žena pita gje sam bio,
 Kazaču joj da sam so sijao;⁷
 Kuku njozzi ako ne vjerova.

¹ Vjere koje imaju malo posljedovalaca, moraju se preliti u one što imaju više, kao što manje rijeke uviru u više, pak u more sve.

² Uljanik gje ulišta čela stope. Ne da se zametnuti vjera kupeći čovjeka po čovjeka, koliko ni uljanik kupeći čelu po čelu.

³ Žaluđu muka.

⁴ Stare ljudi lèkše ubiti nego da vjeru prevrnù.

⁵ Što bi se bojao Turčin Crnogorca?

⁶ Prestavlja vladiku popom, a one poturice gjavolom, koji se ne ispovijeda ni kaje od grehova.

⁷ Da sam se badava mučio.

Knez Bajko.

Sad mi pade na um ona priča
 Kad onoga iz jame vadiše,
 Po mu lica crno, po bijelo. ¹

815

Obrad.

Uleće mi jedna muha u nos,
 Šteta će me nečesova naći.

Vuk Raslapčević.

Kako su me dlani zasrbili,
 Da se hoće ko gje posvaditi,
 Bismo globe golemo uzeli. ²

820

Vojvoda Milija.

Teške puške, igje li ikoga!
 Ka' je nosiš, Bog ti bracka, Stanko? ³

Vojvoda Stanko.

Teke, brate, što se derem njome,
 Evo neko doba ne valja mi. ⁴

825

Srdar Janko.

Kako sam se sinoć ismijao!

¹ Šareni i lukavi. Obično Turci i Crnogorci govore pričom i poslovicom kao u opće istočni narodi.

² Kad dlani srbe običaj je reći da to prikazuje skoro primanje novaca. U to vrijeme kad bi se kogogj svadio, glavari bi ga globili i megju sobom novac podijelili.

³ Tako ti Boga i našega bractva.

⁴ Ne služi mi.

U kuću mi od nekud dogjoše
 Dva momčeta, te krasna bjelička,¹
 Počeše se šalit ka' umiju,
 Kako su jim neki od starijeh
 Ogradili negje vodenicu,
 Gje niti je splake, ni potoka,
 Kad prigradi, spazi se za vodu.²

830

Vuk Mandušić.

Bješe mi se snaha³ pomamila,⁴
 Bez puta⁵ je ništa održati.
 Otvara joj knjige na proroke,⁶
 Neki kaže: "na sugreb je stala,"⁷
 Neki kaže: "splele je magijije.."⁸
 Svud je vodi po manastirima,
 I čita joj masla i bdenija;⁹
 Kumi vraka u sve manastire
 Da ostavi snahu Angjeliju,
 Kumi vraka, ništa ne pomaže;
 Te ja uzmi trostruku kandžiju,¹⁰
 Uženi joj u meso košulju.
 Vrag uteće nekud bez obzira,
 A ozdravi snaha Angjelija.¹¹

835

840

845

¹ Iz sela Bjelicâ.

² Pošto su ogradili sjetili se za vodu. Ovo su sve prigovori Turcima.

³ Bratova žena.

⁴ Pomahnitala.

⁵ Puta što i okovi (*ceppi*).

⁶ Knjige zvane *roždenici*, u kojima su sudbe upisane, i s kojima lažni proroci varaju i globe prosti narod.

⁷ Da je stala gje su kučki grebli.

⁸ Da su je vještice napale.

⁹ Masla i bdenija: sveto ulje i crkovne molitve.

¹⁰ Bić na troje spleten.

¹¹ Ovima riječima prijeti poturicama, govoreći da molbe i riječi blage šnjima ne pomagaju, no da treba jih bićem privoliti da se vraka okane.

Vojvoda **Batrić.**

Turci, braćo, u kam udarilo! ¹
 Što ćemo vi kriti u kućine? ²
 Zemlja mala od svud stiješnjena, 850
 S mukom jedan u njoj ostat može, ³
 Kakve sile put nje zijevaju.
 Za dvostrukost ⁴ ni mislit ne treba.
 No primajte vjeru pragjedovsku
 Da branimo obraz otačastva. 855
 Ćud lisičja ne treba kurjaku; ⁵
 Šta jastrebu hoće naočari? ⁶
 No lomite munar i džamiju,
 Pa badnjake srpske nalagajte ⁷
 I šarađte uskrsova jaja; ⁸ 860
 Časne dvoje posta da postite,⁹
 Za ostalo kako vam je drago. ¹⁰
 Ne ščeste li poslušat Bratića,
 Kunem vi se vjerom Obilića
 I oružjem, mojijem uzdanjem, ¹¹ 865
 U krv će nam vjere zaplivati,
 Biće bolja koja ne potone;

¹ Kameni braća tek su se isturčila.

² Kućine su ona slama što ostane pošto se sēbica očešlja. Ovo znači da treba govoriti jasno, a ne prigovaranjem kao oni što su prije govorili.

³ Crna Gora je zemlja tjesna, pak s mukom može stati u njoj i jedna vjera i jedna narodnost, a kamo li više.

⁴ Dvoličje, lukavstvo.

⁵ Vuku ne treba čud lisice; junaku ne treba dvoličnost.

⁶ Ni jastrebu naočari, on dobro vidi.

⁷ Crnogorski domaćini nalagaju badnjake u oči Božića.

⁸ Temo se i juja šarađu o Uskrsu.

⁹ Četrdesnicat i božićni post.

¹⁰ U ovome je Batrić skupio svu krstjansku nauku.

¹¹ Zaklinje se oružjem, i naziva ga jedinom uzdanicom.

Ne složi se Bajram¹ sa Božićem.
Jel' ovako, braćo Crnogorci?

Svi iz glasa: tako, već nikako,

Mustaj kadija.

Što zborite, jeste li ² pri sebi? ²	870
Trn u zdravu nogu zabadate.	
Kakva jaja, poste i badnjake	
Vi na pravu vjeru tovarite? ³	
Rad noći se zublje uvijaju,	
Ali što će u sunčane zrake? ⁴	875
Alah more, mudra razgovora,	
Krst i nekrst sve jim je na usta,	
Snijevaju što biti nē može. ⁵	
Bogu šućur, ⁶ dvjesti su godina	
Otkad paći vjeru prihvatismo,	880
Izmećari ⁷ Dinu postadosmo;	
Ćabo sveta, nema u nas hile! ⁸	
Što će slabo raskršće lipovo ⁹	
Pred oštrotom viloga čelika? ¹⁰	
Svetac pravi mahne li topuzom, ¹¹	885
Od udara zaigra mu zemlja	

¹ Najviša svečanost turska, kao što je Božić kršćanska.

² Jeste li u čistoj pameti?

³ Na pravu tursku vjeru tovarite besposlice.

⁴ To su svijeće u tmuši, ali u svijetloj vjeri, kao što je turska, ne trebaju.

⁵ Sve mislite i gorovite o vjerama, pak sanjate što biti ne može.

⁶ Bogu slava, ima dva vijeka da smo se isturčili i postali služe prorokove.

⁷ Služitelji.

⁸ Lukavstva.

⁹ Krst od lipovine.

¹⁰ Sablja ili mač gvozdeni.

¹¹ Muhamed.

Kako prazna po vrh vode tikva.
 Malo ljuctvo, što si zasljepilo ? ¹
 Ne poznaješ čistog raja slasti,
 A boriš se s Bogom i s ljudima. 890

Bez nadanja živiš i umireš,
 Krstu služiš, a Milošem živiš :
 Krst je riječ jedna suhoparna,
 Miloš baca u nesvijest ljude,
 Ał' u pjanstvo neko prećerano. 895

Više valja dan klanjanja jedan
 No krštenja četiri godine. ²
 O hurije ³ oči plavetnijeh,
 Te mislite sa mnom vjekovali,
 Gje ta sjenka, što je dići može, 900

Da mi stane pred vašim očima,
 Pred očima koje strijeljaju,
 Koje kamen mogu rastopiti,
 A kamo li slaboga čovjeka
 Rogjenoga da se od njih topi ? ⁴ 905

Pred očima vode prebistrene,
 Gje u dvije sveštene kapljice
 Predjel širi vidiš božje sile
 No s planine u proljetnje jutro,
 Što ga vidiš nad bistrom pučinom. 910

O Stambole zemaljsko veselje,
 Kupo meda, goro od šećera : ⁵

¹ Crnogorci su zasljepljeni, ne znaju što je prava vjera, žive krtom i Milošem, a krst je riječ ne osmočana, kao Obilić od juštva prećeranog pjan. Krst i Miloš ovgje su uzeti kao simboli vjere i narodnosti.

² Turci klanjavu, a kršćani se krste.

³⁻⁴ Turski duhovi, koji su stvoreni da vjekuju blaženim dušama, i kojih oči grešnike rastapaju. Pred njima ne može kršćanin stati koliko ni pred jasnom vodom rajskom, u kojoj se više prostor vidi u dvije kaplje, neg u moru u proljetno taho jutro.

⁵ Hvali Carigrad govoreći da je gora od cukara, da je kupalište gje se vile kupaju u medu i t. d.

Banjo slatka ljuckoga života, Gje se vile u šerbet kupaju ; O Stambole svečeva palato, ¹ Istočniče sile i svetinje !	915
Bog iz tebe samo begeniše ² Črez proroka sa zemljom vladati ; Što će mene od tebe odbiti ? ³	
Što puta sam u mojoj mladosti Iz mindera u zoru hitao	920
Na tvoj potok bistri i čudesni, Nad kojijem ogleduješ lice	
Ljepše sunca, zore i mjeseca. ⁴ U nebu sam, u moru gledao	925
Tvoje kule i oštре munare, ⁵ S kojih su se k nebu podizali	
U svanuće, u divnu tišinu, Hiljadama svešteni glasovi ,	
Glaseć nebu ime svemoguće, Zemlji ime strašnoga proroka.	930
Kakva vjera da se s ovom mjeri, Kakav oltar bliže neba stoji ?	

Knez **Janko.**

Efendija, ovako ti hvala, (<i>podiže kapu</i>) Lijepu mi iščita prediku, ⁶ Što tražili, ono smo i našli.	935
---	-----

¹ Polača Muhamedova Čarigrad.² Iz njega Bog sami dostoji se preko Muhameda zemljom vladati.³ Ništa ga ne može od Čarigrada razlučiti.⁴ Sveštena voda, u kojoj, kad se ogledaš, lice vidiš ljepše i sjajnije od sunca, zore i mjeseca.⁵ Džamije, iz kojih hodže glase u zoru nebu ime božje, a zemlji ime Muhamedovo.⁶ Italijanska riječ, besjeda.

Vuk Mićunović.

Krst i topuz neka se udare.
 Kome prsne čelo, kuku njemu;
 Jaje zdravo dobije slomljeno;
 Što uzmognem čućete hoću li. 940

Knez Janko.

Ema neću, božja vi je vjera,
 Više slušat hodže u Ćekliće¹
 Gje guguće svrh one stugline
 Ka' jejina² svrh trule bukvine.
 Koga zove uz one glavice 945
 Svako jutro kako zora sine?
 Ja mnim ga je doista dozvao,
 Jer mi nije lakši (što će kriti?)
 Nego da mi na vrh glave stoji.

Knez Rogan.

Lijevo mi uho sad zapoja, 950
 Ja se nadam veselome glasu.³

Vuk Mandušić.

Da nu, Bajko, puhni mi u oko,
 Jere mi se grdno natrunilo.⁴

Srdar Janko.

Ukrešite⁵ koji da pušimo.

¹ U Ćeklićima su već bili Turci sagradili munar, i hodže su svako jutro Boga hvalili.

² Jejina i euk guguću, kao i hodža.

³ U Crnoj Gori dobar je narok kad lijevo uho zvizdne.

⁴ Ovi su prigovori svi ironični.

⁵ Ukresati na kremen ognja za pripaliti lulu, koja je mila Turcima.

To je duša vjeri prorokovoj,
Neće biti žao Efendiji.

955

Tomaš Martinović,

Gavranovi grači i biju se,
Cijene će brzo mesa biti.¹

Vukota Mrvaljević.

Ne prelaz' mi preko puške, Bajko,
No se natrag preko nje povrati.²

960

Vuk Mićunović (*šapti na uho srdaru Janku*).

Ovaj drži za rep Hadži-Adža,
I pustit ga za dovijek neće
Dok pogine kučka ali žrvni.³

Skender-Aga (*vidi Vuka gje šapti, nije mu milo*).

Što je ovo, braćo Crnogorci,
Koje ovaj plamen raspalio,
Otkud dogje ta nesrećna misa'
O prevjeri našoj da se zbori?
Nijesmo li braća i bez toga?
U bojeve jesmo li zajedno?
Zlo i dobro bracki dijelimo.
Kosa mlada na groblje junačko
Siplje li se bula ka' Srpskinja?⁴

965

970

¹ Od gladi su se gavranovi megju sobom borili, no će jim biti brzo dosta hrane od mrtvih telesina.

² Kad ko preko puške progje sluti da će brzo poginuti, ako se opet preko nje ne povrati.

³ Nauči se kučka da liže brašno u žrvnima, pak se to ne da liječiti dok jedno od njih ne crkne.

⁴ Nad grobom žene kidaju nožem kose od žalosti za bratom, za sinom i za ocem i rogjakom, ali nipošto za mužem.

Srdar Vukota.

O prokleta zemljo propala se!
Ime ti je strašno i opako.
Ili imam mladoga viteza, 975
Ugrabiš ga u prvoj mladosti.¹
Ili imah čojka za čovještvo,
Svakoga mi uze prigje roka.²
Ili imah kitnoga vijenca,
Koji kruni čelo nevjestama,³
Požnješ mi ga u cvjetu mladosti.
U krv si se meni pretvorila.
Istina je, ovo nije drugo
Do gomile kosti i mramora,
Na kojima mladež samovoljna 985
Pokazuje toržestvo užasa.⁴
O Kosovo, grdno sudilište,
Na sred tebe Sodom zapušio!⁵

Vuk Mićunović.

Pi, srdare, grdna razgovora.
Što su momci prsi vatrenijeh,
U kojima srca pretucaju, 990
Krv uždenu plamenom godošću,
Što su oni? žrtve blagorodne
Da prelaze s bojnijeh poljana
U veselo carstvo poezije,
Kako rosne svijetle kapljice 995
Uz vesele zrake na nebesa.

¹ Smrt..

² Prije vremena.

³ Mladoženja ili zaručnik.

⁴ Slava krvava.

⁵ Da izgori kao njekad Sodoma i Gomora.

Kud će više bruke od starosti? ¹
 Noge klonu, a oči izdaju,
 Uzbluti se mozak u tikvini, 1000
 Podjetinji čelo namršteno,
 Grdne jame nagrdile lice,
 Mutne oči utekle u glavu,
 Smrt se gadno ispod čela smije
 Kako žaba ispod svoje kore. 1005
 Što spominješ Kosovo, Miloša?
 Svi smo na njem sreću izgubili.
 Al' su mišca, ime crnogorsko, ²
 Uskrasnuli s kosovske grobnice
 Nad oblakom u viteško carstvo, 1010
 Gje Obilić nad sjenima vlada.

Srdar Ivan Petrović.

S Muhamedom i glupost u glavu.
 Teško, Turci, vašijem dušama,
 Što obliste zemlju njenom krvljju,
 Malene su jasli za dva hata. ³ 1015

Ferat Začir kavazbaša.

Jok, srdare, ne ugagjaš putom.
 Vjera turska podnijet ne može
 Da se haba dokle glava skoči. ⁴
 I ako je zemlja pouzana, ⁵
 Dvije vjere mogu se složiti, 1020
 Ka' u sahan što se čorbe slažu.

¹ Dokazuje da je sreća poginuti mlad, za izbjegći grubu starost.

² Mišca, ruka.

³ Mala je Crna Gora za dvije vjere.

⁴ Da se šara do smrti.

⁵ Pouzana što i uska.

Mi živimo kao dosad bracki,
Pa ljubavi više ne trebuje.

Knez Janko.

Bismo, Turci, ali se ne može;
Smiješna je ova naša ljubav.
Grdno nam se oči susretaju,
Ne mogu se bracki pogledati,
No krvnički i nekako divlje:
Oči zbole što jim veli srce.

1025

Vuk Mandušić.

Glete,¹ ljudi, lijepa saruka!²
Gje ga kupi, Aga, amanati?³

1030

Arslan-Aga Muhadinović.

Nijesam ga, Vuče, kupovao,
No mi ga je vezir poklonio
Kad sam ljetos u Travnik hodio.⁴

Vuk Mandušić.

Ljubavi ti, nabavi mi takvi,
Daću vola za njega iz jarma.⁵

1035

Arslan-Aga Muhadinović.

Ja će ti ga pokloniti, Vuče,

¹ Gledajte.

² Kapa.

³ Kao "vjere ti," *Amanati* stoji mještje *amanata ti*.

⁴ S ovijem dokazuje turske obmame.

⁵ Vola oraćega.

Tek ako ćeš da se okumimo,
Milo mi je s takvijem junakom.

Vuk Mandušić.

Nema kumstva bez krštena kumstva, 1040
Ako hoćeš i četverostruko.

Arslan-Aaga Muhadinović.

Šišano ¹ je isto ka' kršteno.

Vuk Mandušić.

Kum ēu biti, a prikumak nigda.

Velika graja i pravdanje među Turcima i Crnogorcima, nego mudriji razvagaju da se ne pokolju. Sve umuča, niko ništa.

Kolo.

Tri srdara i dva vojevode
Sa njihovo trista sokolova, 1045
Soko Bajo ² su trideset zmajeva
(Mrijet neće dok svijeta traje!) ³
Dočekaše Šengjera vezira
U vrh ravne gore Vrtijeljke, ⁴
I klaše se ljetni dan do podne,
Ne kće Srbin izdati Srbina
Da ga svijet mori prijekorom,

¹ Kad Turci kumuju kršćaninu, šišaju mu dijete. Budući da Turčin ne može pri krštenju kumovati, bijedna je raja primorana datu jih svoju djecu da šišaju, tek da jih kakogod ublaže.

² Bajo Pivljanin, Hercegovac iz Pive, pogibe u krvavom boju 1690 g.

³ Obesmrтiti se.

⁴ Brdo blizu Cetinja.

Trag ¹ da mu se po prstu kazuje
 Ka' nevjernoj kući Brankovića; 1055
 No svi pali jedan kod drugoga
 Pjevajući i Turke bijući.
 A trojica samo pretekoše
 Pod gomile mrtvijeh Turaka;
 Ranjene jih Turci pregazili.
 Divne smrti, prosto ² jim mljekو!
 Junacima Bog će učiniti 1060
 Spomen duši, a prekadu ³ grobu.
 Tri hiljade momka jednakoga
 Na Šengjera ⁴ uđriše vezira
 Prigje zore na polje Krstačko. 1065
 Pregaocu Bog daje mahove. ⁵
 Raskrhaše silu Šengjerovu.
 Blago tome ko se tu nagnao,
 Već ga rane ne bole kosovske,
 Već Turčina ni zašto ne krivi. 1070
 Vitezovi Srbi vrtijeljski,
 Luča će se vazda prizirati ⁶
 Na grobniču vašu osveštenu.

*Dohode deset kavaza iz Podgorice poslati od vezira novoga,
 koji oblaže carstvo, i daju vladici Danilu pismo. Vladika ga čita
 zamislijen.*

Vojvoda **Batrić**.

Kaž', vladiko, što ti vezir piše,
 Već nećemo da se krije ništa, 1075
 Svi ako će okrilatit Turci.

¹ Rod.

² Blagoslovljeno.

³ Opijelo (*esequie*).

⁴ Suleiman, koji pomoću isturčenih Crnogoraca prodrije do Cetinja
 i razori manastir i dvor Ivan-Bega.

⁵ Ko pregnе i nasrće, Bog mu dava snagu da dobro udara.

⁶ Ukaživali (*apparire*).

Vladika (*čita pismo od riječi do riječi*).

“Selim vezir, rob roba svećeva,¹
 “Sluga brata sunca svijeckoga,
 “A poslanik od sve zemlje cara,
 “Naznanje vi, glavari s vladikom: 1080
 “Car od cara mene je spremio²
 “Da oblazim zemlju svukoliku,
 “Da uredbu vidim kako stoji;
 “Da se vuci ne prejedu mesa,³
 “Da ovčica koja ne zanese⁴ 1085
 “Svoje runo u grm⁵ pokraj puta,
 “Da postrižem što je predugačko,
 “Da odlijem gje je prepunano,⁶
 “Da pregledam u mladeži zube,
 “Da se ruža u trn⁷ ne izgubi, 1090
 “Da ne gine biser u bunište,
 “I da raji⁸ uzdu popritegnem,
 “E je raja ka' ostala marva.
 “Pa sam čuo i za vaše gore,⁹
 “Porodica sveta prorokova 1095
 “Zna junaštvu pravednu cijenu.
 “Lažu ljudi što za lava kažu,
 “Da se miša i najmanje boji. ¹⁰

¹ Selim veliki vezir. Sultan zove sebe robom Muhamedovim, bratom sunca i t. d.

² Opremio.

³ Paše i drugi turski poglavari da mnogo ne gule narod.

⁴⁻⁵ Da raja svoju venu (bogastvo) ne prosiplje u drače, i da je nijedna ruka ne striže osim sultanove.

⁶ Da poglobi bogataše, koji su se prepunili imanjem.

⁷ Da omladinu upravi na dobar put, da se ova ruža ne izgubi u dračama, i ovaj biser da u blatu ne izgine.

⁸ Da priobuzda svjetinu (*plebe*), koja je kao životina.

⁹ Pak je čuo i za Crnu Goru, što pripada porodici Muhamedovojoj, te zna cijeniti junaštvo.

¹⁰ Ako mislite da se Sultân vas boji, ljuto se varate. On se Crne Gore ne boji koliko ni lav miša.

- “Hajte k meni pod mojim šatorom
 “Ti, vladiko, i glavni srdari, 1100
 “Samo daste caru na biljegu,¹
 “Za primiti od mene darove,
 “Pa živite kao dosle što ste.
 “Jaki zubi i tvrd orah slome,
 “Dobra sablja topuz iza vrata, 1105
 “A kamo li glavu od kupusa.²
 “Šta bi bilo odučiti trske
 “Da ne čine poklon pred Orkanom?³
 “Ko potoke može ustaviti
 “Da k šinjemu moru ne hitaju?⁴ 1110
 “Ko izigje ispod divne sjenke
 “Prorokova strašnoga barjaka,
 “Sunce će ga spržit kako munja.⁵
 “Pesnicom se nada ne rasteže.⁶
 “Miš u tikvi što je nego sužanj?⁷ 1115
 “Uzdu glodat da se lome zubi!⁸
 “Nebo nema bez groma cijenu.⁹
 “U fukare¹⁰ oči od splaćine.
 “Pučina¹¹ je stoka jedna grdna

¹ Na zapovijed (*al cennō*).

² Crna Gora je slabašna kao orah ili kupus, što dobri zubi smožde, ili mač posiječe.

³ Ne može trpljeti da tako nejaki narod neće da se caru klanja kao trske Orkanu.

⁴ Turska sila je kao potok što se ne da u svom tijeku obustaviti.

⁵ Ko se ukloni od zastave turske, biće spržen.

⁶ Nadanje se rukama ne dava rastezati.

⁷ Crna Gora je od svukud opkoljena i zatvorena, kao miš u tikvi, zato mora biti sužnja.

⁸ Badava narod, kao konj, uzdu glogje, neg da kvari zube.

⁹ Ne bi se niko bojao neba da nije groma, koliko ni Turčina da nije topa.

¹⁰ Prosjak, nevolnjik. Ovako Turci raju nazivaju.

¹¹ Najniži puk (*popolaccio*). On je dobre čudi dok pod strahom živi; dok mu rebra od stegе pucaju.

“Dobre duše kad joj rebra puču.
“Teško zemlji kuda progje vojska !,,

1120

Knez Janko.

Trgovac ti laže sa smijehom,
Žena laže suze prosipljući,
Niko krupno ka' Turčin ne laže.

Srđar Janko.

Ne držimo ove poklisare,
Nego da se brže otršaju,¹
Da jim paša štogod ne dvoumi,
Nek zna prijed, pa čini što može.²

1125

Vuk Mićunović.

Otpiši mu kako znaš, vladiko,
I čuvaj mu obraz³ ka' on tebi.

1130

Vladika **Danilo** (*otpisuje*).

“Od vladike i svijeh glavara
“Selim-paši otpozdrav na pismo.
“Tvrd je orah, voćka čuđnovata,
“Ne slomi ga, al' zube polomi.⁴
“Nije vino pošto prigje bješe,
“Nije svijet ono što mišljaste.⁵

1135

¹ Opreme da idu.

² Nek zna prije vezir da mu nećemo u goste, pak neka čini šta zna i hoće. *Dvoumi*, sumnja.

³ Čuvaj mu čast kao on tebi.

⁴ Odgovara mu na onu priču od oraha, da ako ga ne slomije polomiće svoje zube.

⁵ Bili su Turci naumili prisvojiti cijelu Evropu, no to je bila velika gruda, koja jim je u grlo zapala.

- “Barjaktaru darivat Evropu! ¹
 “Grehota je o tom i misliti;
 “Velja kruška u grlo zapadne.
 “Krv je ljucka hrana naopaka, 1140
 “Na nos vam je počela skakati.
 “Prepuniste mješinu ² grijeha.
 “Puče koljan ³ svećevoj kobili;
 “Leopoldov hrabri vojevoda,⁴
 “Sobijevski,⁵ vojdoda savojski ⁶ 1145
 “Salomiše demonu ⁷ rogove.
 “U čitatu ne piše jednak
 “Za dva brata jednoimenjaka.
 “Pred Bečom je Burak posrnuo,
 “Obrnuše kola niza stranu. ⁸ 1150
 “Ne trebuje carstvo neljudima,
 “Nako da se pred svijetom ruže.
 “Divlju pamet a čud otrovanu
 “Divlji vepar ⁹ ima, a ne čovjek.
 “Kome zakon leži u topuzu,
 “Tragovi mu smrde nečovještvtom. ¹⁰ 1155
 “Ja se sjećam što si reći htio:
 ““Tragovi su mnogi do pećine.”” ¹¹

¹ Muhamedu.

² Mjesto *dušinu*.

³ Puče remik, koji o trbuhu paše kobilu Muhamedovu; znači da je sila klonula.

⁴ Lotaringski (*di Lorena*).

⁵ Poljak.

⁶ Knez Eugenije od Savoje. Ova tri su salomila tursku silu pred Bečom godine 1683.

⁷ I turska povjesnica ne piše jednak za dva sultana Muhameta II. i IV., jer prvi prisvoji Carigrad, a drugi posrnu kod Beča.

⁸ Poslije boja pred Bečom Turci su svuda gubili; udari jim sreća nizdo.

⁹ Svinja divlja.

¹⁰ Kome stoji zakon u sili, tražine mu smrde tirjanstvom.

¹¹ Rekao si da u crnogorsku pećinu vodi dosta putova kao : boj, mito, poturčivanje i t. d.

- “Za gorske se goste ne pripravlja; ¹
 “U njih sada druge misli nema 1160
 “Do što oštare zube za susjede,²
 “Da čuvaju stado od zvjeradi.
 “Tijesna su vrata uljaniku;
 “Za megjeda skovana sjekira.³
 “Još imate zemlje i ovaca,
 “Pa harajte i kože gulite.⁴
 “U vas stenje na svakoju stranu
 “Zlo pod gorim, kao dobro pod zlom.⁵
 “Spuštavah se ja na vaše uže,
 “U malo se uže ne pretrže;
 “Od tada smo viši prijatelji,
 “U glavu mi pamet ućeraste.,⁶ 1170

*Svrši pismo i pročita ga na glas pred svijema Crnogorcima
 i Turcima.*

Knez **Rogan.**

Eto pismo, pa sad put za uši,⁷
 Dajte mu ga da se razgovori.⁸

Poslanici vezirski neveseli odlaze.

¹ Vladika tješi pašu da mu Crnogorci neće u goste, pak i ne treba da jim darove pripravlja.

² Crnogorci imaju posla doma, da svoje domaće istrijebi zlotvore, pak da se oružaju da brane svoje granice protiva divljemu konšiji, da mu ne bi opet na um palo da Crnogorce turči.

³ Uska su vrata uljaniku, gje ulišta stoje: ako bi pak htio ući medvjed, za njega ima sjekira. To znači da je trudno ući u Crnu Goru bez pogibije.

⁴ Derite i globite zemlje što ste zauzeli.

⁵ I zlo i dobro jednako stenje.

⁶ Vigji predmet u početku kajige, gje je kazato kako su Turci bili vladiku ulovili. Već jim ne vjeruje.

⁷ Hajdete.

⁸ Veziru nek čita.

Vuk Mićunović.

Drž',¹ ridžale,² uzmi ovaj fišek,³ 1175
 Ponesi ga na poklon veziru,
 I kaži mu da je to cijena
 Koje drago glave crnogorske.

Ridžal Osman.

Kakav fišek na poklon veziru,
 Samovoljni kavurski hajduče! 1180
 Ne zbori se tako s vezirima,
 No gje dogju donose groznicu,
 Suze skaču same na očima,
 I zahući zemlja od kukanja.

Vuk Mićunović.

Da nijesi u kuću došao⁴ 1185
 Znao bih ti odgovorit divno;⁵
 Ema hoću nešto svakojako:
 Zar obadva nijesmo hajduci?
 On je hajduk roblja svezanoga,⁶
 On je bolji e više ugrabi. 1190
 Ja sam hajduk te gonim hajduke,
 Glasnija je moja hajdučina.⁷
 Ja ne pržim zemlje i narode,
 Ama mnogi grdnici mučitelji⁸

¹ Drži.

² Knjigonoša.

³ Četvrti dio lista hartije, na kojem je pismo pisato, koliko fišek praha veliko.

⁴ U Crnu Goru.

⁵ Bih ga ubio.

⁶ Bijede obezoružanu raju.

⁷ Poštenija.

⁸ Mnoge je Turke pobio, te su svi pred njim na nos pali, a njihove bule dosta klubaka prediva strošile da se u crno za njima obuku kao udovice.

Na nos su se preda mnom pobili.
Mnoga bule vaše kukajući
Za mnom crna klupka razmotale.

1195

Odoše karazi vezirski. Biju se dva kokota kod skupštine.

Knez Rogan.

Vidite li ova dva gjavola,
Oko šta se oni dva poklaše,
Jedan drugom oči iskopaše ?
Za njima su trideset kokošaka,
Mogu življet kao dva sultana
Da jim dade nekakva nesreća.
I što mi je do njihove svagje,
A voli bih da nadjača manji ;
A ti, Aga, brade ti svečeve ? ¹ 1200
A ti, Aga, brade ti svečeve ? ¹ 1205

Skender-Aga.

A ja voli da nadjača viši;
Rašta ga je Bog višega dao?
Kad je viši neka je i jači. ²

Noć je mjesecna, sjede oko ognjeva, i kolo na veljem gurnu poje.

Kolo.

Novi grade, sjediš na kraj mora, ³
I valove brojiš niz pučinu, ⁴ 1210
Kako starac na kamen sjedeći,

¹ Brade Muhamedove.

² Ovo smijera na boj crnogorsko-turski.

³ Grad Novi u Boci kotorskoj, koji sjedi na obali onoga prostranoga zalijeva, u oči jugu.

⁴ Niz more, koje se pod njim rastvara.

Što nabraje svoje brojanice.¹
 Divna sanka što si onda snio!
 Mlečići te morem poduzeše,²
 Crnogorci gorom opasaše,³ 1215
 Sastaše se u tvoje zidove,
 Okropiše krvlju i vodicom,⁴
 Te od tada ne smrđiš nekršću.⁵
 Topal-paša su dvadest hiljada⁶
 Da pomože Novome hitaše.
 Sretoše ga mladi Crnogorci
 Na Kameno polje pouzano.⁷
 Turskoj kapi tu ime poginu,
 Sva utonu u jednu grobnicu,
 Mož' i danas vigjet košturnicu.⁸ 1225

Vuk Mićunović.

(Leži zajedno sa srdarom Jankom.)

Kud, srdare, hoćeš s tom pasinom?⁹

Srdar **Janko.**

Da je metnem ozgor svrh haljina.

¹ Molitvice, ili kralješi (*corona per preghiere*).

² Lagjama.

³ Opsjednuše po suhu.

⁴⁻⁵ Ko se ne pokrsti toga posjekoše, da već grad ne smrđi nekršćanstvom.

⁶ Topal vezir bosanski. U to vrijeme kroz svu Dalmaciju jurišalo se na Turke, kako se vidi u *Korabljici* fra Andrije Kačića, strana 482. Vlada mletačka bila se u to vrijeme udružila Crnogorcima, bez pomoći kojih teško bi bio providnik Kornaro Novi osvojio sa svoje 12 tisuća vojnika, i više no šesdeset ratnih brodova. Iz povjesnice se vidi kako su lijepo Mlečići Crnogorcima blagodarili u vrijeme Ćuprilić-vezira.

⁷ Kamenovo vrh Novoga.

⁸ Kosti na gomilu.

⁹ Pojasom.

Vuk Mićunović.

Koje će ti jade svrh haljina?

Srdar **Janko.**

Pritiska me sve nesrećna mora,¹
Kako zaspim ne da mi krknuti.

1230

Vuk Mićunović.

Kakva mora, i kakva zla sreća!
Tu niti je more, ni vještice,
No si eto ka' čabar debeo,²
Pak te salo kad ležeš zaduši;
Mene nikad jošt pritisla nije.

1235

Srdar **Janko.**

A meni je ona dodijala,
Svagda nosim hrena³ uza sebe
I trnovu draču u optoku,
Ali od nje ništa bolje nije,
No pas pružit ozgo svrh haljina.

1240

(Knez Janko leži s knezom Roganom).

Knez **Janko.**

Kako smrde ove poturice,
Opažaš li ti štogod, Rogane?

Knez **Rogan.**

Ka' u zli čas, kneže, ne opažam?

¹ Kad koga krv davi kažu da je mora (*incubo*).

² Kao bačva debeo.

³ Krena.

Kad blizu njih sjedim u skupštinu
 Ja nos držim svagda u rukama, 1245
 Da ne držim bih se izbljuvao,
 Pa sam s toga na kraj i uteka',
 E blizu njih ne bih osvanuo.¹
 Evo vidiš kako smo daleko,
 I opeta ona teška vonja 1250
 Od nekrsti ovde zaudara.²

Mrtvo doba noći, sve spava, neko zbori kroza san. Digne se knez Janko i knez Rogan da vide ko je, kad onamo al' Vuk Mandušić govori kao na javi.

Knez Rogan.

Koji su ti jadi, Mandušiéu,
 Te se svu noć s nekim razgovaraš?

Knez Janko.

Ne, Rogane, nemoj ga buditi,
 E on u san ka' na javi zbori; 1255
 E čemo ga štogod raspitati
 Da se barem dobro ismijemo.

Knez Janko.

Da nu, Vuče, što ono zporaše
 Za našega bana Milonjića,
 Jeli čegrst³ kakva među vama? 1260

Vuk Mandušić.

Nije, brate, ništa među nama,
 No mu nešto oko snahe⁴ zborim.

¹ Jutra dočekao.

² Vonjati; ovje zaudara što i smrdi.

³ Svakja, razmirica.

⁴ Sinovlja žena, nevjesta.

Knez Janko.

A što je to? kaži mi na tajno.

Vuk Mandušić.

Ljepša mu je od vile bijele,
Nema puno osamnajest ljeta,
Živo mi je srce ponijela.

1265

Knez Janko.

Rašta ti je srce ponijela?

Vuk Mandušić.

Ima rašta. Rugaš li se zbilja?
Rašta druge nema na svijetu.
Da nijesam s banom Milonjićem
Deveterostruko kumovao,¹
Bih mu mladu snahu ugrabio,
Pa š njom bježa' glavom po svijetu.

1270

Knez Janko.

Ne djetinji, kukala ti majka!
Zbilja ti je pamet svu popila.

1275

Vuk Mandušić.

Al' je gjavo, ali su magjije,
Ali nešto teže od oboje,
Kad je vigju gje se smije mlada
Svijest mi se oko glave vrti.

¹ Devet puta bio kum.

Pa sve mogah s jadom pregoreti, ¹	1280
No me gjavو jednu večer nagna,	
U kolibu noćih Milonjića.	
Kad pred zoru, i noć je mjesecna,	
Vatra gori na sred sjenokosa,	
A ona ti od nekuda dogje,	1285
Ukraj vatre sjede da se grije,	
Čuje da svak spava u kolibe:	
Tada ona vijenac rasplete, ²	
Pade kosa do niže pojasa;	
Poče kosu niz prsa češljati,	1290
A tankijem glasom naricati,	
Kako slavlja sa dubove grane.	
Tuži mlada gjevera ³ Andriju,	
Mila sina Milonjića bana,	
Koji mu je lani poginuo	1295
Od Turaka u Dugu krvavu; ⁴	
Pa se snahi ne dao ostrići;	
Žalije mu snahin vjenac bilo	
Nego glavu svog sina Andrije.	
Tuži mlada, za srce ujeda,	1300
Oči gore življe od plamena,	
Čelo joj je ljepše od mjeseca;	
I ja plačem ka' malo dijete.	
Blago Andri gje je poginuo,	
Divne li ga oči oplakaše,	1305
Divna li ga usta ožališe.	

Knez Rogan šapti knezu Janku "ne pitaj ga amanati za takve stvari, dok se nije što izbleja'.., Zora je, bude se i dižu.

¹ Zaboraviti.

² Crnogorke pletu kose na bič, pak bič oko glave omotaju kao vijenac.

³ Muževljeg brata.

⁴ Duga kod Nikšića, znamenita i u najpotonjim bojevima.

Obrad.

Da vi pričam što mi se prisnilo;
 Naroda se bješe mnogo diglo
 Kao nekud da krste nosimo; ¹
 Sunce peče da oči iskoče,1310
 I tvrgja ² je kudijen ³ idemo;
 Dok sidemo ka' na ovo polje,
 Počinemo pod jednu jabuku,
 Ispod koje i potoćié vraše,⁴
 Svi se u hlad pod njom sabijemo,1315
 Uberemo zrelijeh jabuka,
 Kao cukar svaka bješe slatka;
 Pop očita pod njom Evangjelje.
 U to doba pet Martinovića
 Digoše se jedan za drugijem,1320
 I za njima tri četiri druga,
 Sav jih narod gleda kud odoše,
 A oni ti stube, te uz crkvu,⁵
 Na oltar se od crkve popeše,
 I na njemu krst zlatni metnuše. ⁶1325
 Krst zasija ka' na gori sunce,
 I sav narod na noge ustade,
 Časnome se krstu pokloniše;
 U tome se razbudih od straha. ⁷

Vuk Mićunović.

Srećan bio, divno li si snio!1330

¹ Litiju (*processione*).

² Put od kamena.

³ Kuda.

⁴ Ovgje kao tecijaše.

⁵ A oni doniješe stube (*scala a piuoli*), te ju pripeše uz crkvu.

⁶ Na svod vrh oltara.

⁷ Ovijem snom postrekava pet brata Martinovića, da prvi udare na poturice za časni krst i narodnost.

Na čudo sam i ja na san bio
 Braneći se od nečijeh pasa,
 I pet šest sam mačem presjekao.
 Da sam gjegogj u četu krenuo,
 Doista se bih pokla' s Turcima.

1335

Srdar **Janko.**

Ja sam noćas bio u svatove,
 I sa bulom ženio Bogdana,¹
 U crkvu je našu pokrstismo,
 Pokrstismo, pa jih privjenčasmo.

Turci jedan za drugijem svi odoše, ljuto sjetni.

Srdar **Vukota.**

Ja sam Ozra² noćas na san gleda'.
 Bjesmo pošli dvjesta Ozrinića,
 I toliko³ poćerali konja
 Da uzmemu punje arhangjelsko.⁴
 I vradi se s pićem iz Kotora:⁵
 Poju ljudi, gagju iz pušaka.
 Kad dogjosmo na vrh Potočina,⁶
 Ali sjede oko trista druga,
 Na svakoga zelena dolama,
 Na svakoga toke⁷ i oružje,
 Pomislismo ko će ono biti :

1340

1345

1350

¹ Da je ženio sina sa turskom curom.

² Ozro, ime najprvog Ozrinića, što je selo u Ćevu naselio.

³ Dvjestotine ljudi i konja.

⁴ Arhangjel Mihail krsno ime Ozrinića. Hodili su u Kotor da kupe vina za goste i crkovno punje, što svaka kuća šalje popu za službu oltara.

⁵ Vrativši se s vinom iz Kotora.

⁶ Mjesto u katunskoj nahiji.

⁷ Na podobje oklopa na prsima.

Kakvi gosti? ¹ nije jim vrijeme.
 Kad ali je ono stari Ozro
 I birani za njim Ozrinići
 (Nije od njih nijednoga živa), ²
 Puće na nas svake grdne jade, ³ 1355
 Što u Čevu crkvu ne gradimo
 Arhangjelu, da ni svud pomaga.
 Ondena se malo ne poklasmo, ⁴
 I sad drktim od njegova straha.

Vukota Mrvaljević.

Ja po svu noć prtljam i snijevam,
 Dok se dignem ja sve zaboravim. 1360

Knez Bajko je sjetan i Vuk Mandušić; oni dva ne hoće ništa da pričaju.

Knez Janko.

Kneže Bajko, ti si nešto sjetan;
 Što će biti to ne može proći;
 Nego pričaj da i nije milo.

Knez Bajko.

Hoću, kneže, sve mi jedno biva. 1365
 Ja sam noćas grdan san video:
 Sve oružje moje u komate.
 Bez zla mi se običi ne može,
 I bez neke bracke pogibije;

¹ Prijatelji i zvanici dolaze na čast u oči sveca, a to je bilo tri dana prijeđ.

² Svi su bili odavna umrli.

³ Stade grubo psovati.

⁴ U malo se ne poklaše.

Jer kad god sam taki san gledao, 1370
 Pripravlja' sam što mrcu trebuje.¹

Knez **Rogan.**

Mandušiću, što si neveseo ?
 Što ne pričaš što si noćas snio ?

Vuk Mandušić.

Ni što snio, ni pričat umijem,
 No sam svu noć kao zaklan spava'. 1375

Knez **Rogan.**

Ja ēu pričat kad svi ostaviste :
 Vigjeh na san Draška Popovića,
 A meni se ka' u zarok stjeca,²
 I reka' bi eto ga niz polje.

Srđar **Radonja.**

Gledaj čuda što je jadni čovjek ? 1380
 Mi se do sad ništa ne sjećasmo
 Najboljega našega vojvode ;
 A gje bio Draško Popoviću ?

Srđar **Vukota.**

Hodio je do u Mletke Draško.
 Kada Šengjer na Kotor udara,³ 1385

¹ Kao vosak, pokrov i t. d.

² San mu se u zli rok stjeca.

³ Suleiman paša udarao je na Kotor godine 1686 da ga Mlečiću olme.

Sta grad biti topom bukovijem.¹
 Pop Sćepan se tad u Kotor nagna,²
 Godi³ jednom topom sa Kotora,
 Šengjerovu pogodi lubardu,⁴
 U grlo joj zrnom ugodio,
 Slomi mu je u trista komata.
 Tad zadobi platu u principa⁵
 Na godinu stotinu cekina.
 Pop je pao ljuto od starosti,
 Pa je Draško u Mletke hodio
 Da donese od Mlečića platu.

1390 1395

Knez Rogan.

Navrtite te pet šest ovnova,⁶
 Da ručamo, da doma idemo.

Dogje Draško vojvoda, pak se sa svijema grli i celiva, pa sjede megju njima.

Knez Rogan.

Pričaj štогод, Draško, od Mletaka,
 Kakov narod bješe na te strane ?

1400

Vojvoda Draško.

Kakav narod, pitaš li, Rogane ?
 Ka' ostali, ne bjehu rogati.⁷

¹ Od bukve.

² Namjeri se.

³ Gagja.

⁴ Top.

⁵ Dužda.

⁶ Peciva da navrte na ražanj, pak da jih peku.

⁷ Kao marva.

Knez **Rogan**

Znamo, čoče,¹ nijesu rogati,
No bjehu li zgodni² i bogati.

Vojvoda **Draško.**

Bješe, brate, dosta lijepijeh,	1405
A grdnijeh ³ deset puta više, Od bruke ⁴ se gledat ne mogahu.	
Bogatijeh bješe pogolemo, ⁵ Od bogactva bjehu polugjeli, Djetinjahu ⁶ isto kao bebe.	1410
Svi nuglovi ⁷ punani praznova, ⁸ Mučabu se da jim oči prsnu, Da oderu ⁹ koru hleba suha.	
Gledao sam po dva megju sobom Gje uprte kakvu ženelinu,	1415
Telesine mrtve i lijene, Potegla bi po stotinu oka, Pak ju nose kroz gracke ulice ¹⁰	
U sred podne tamo i ovamo ; Ne boje se česti ni poštenju	1420
Tek da steku da se kami hrane.	

¹ Čovječe.

² Lijepog stasa.

³ Grubijeh.

⁴ Ruge.

⁵ Podosta.

⁶ Ludovahu kao dijeca.

⁷ Krajevi ulica (*cantoni*).

⁸ Beznišnjici.

⁹ Da dobiju.

¹⁰ Nošahu u nosilama žene na ramenu kroz grad, koje od lijenosti ne mogahu same hoditi (*in lettiga*).

Knez **Janko.**

Bjehu li jím kakve kuće, Draško ?

Vojvoda **Draško.**

Bjehu kuće na svijet divota ; ¹
 Ama bješe muke i nevolje,
 Českota ² jih nesretnja davljaše,
 Smrad veliki i teška zapara, ³ 1425
 Te nemahu krv u obrazu. ⁴

Vuk Mićunović.

A kako te zbilja dočekaše ?

Vojvoda **Draško.**

Ko m' u zli čas dočekiva', Vuče ?
 Ja nijesam ni pozna' nikoga, 1430
 A kamo li da me ko dočeka'
 No mi ona ružna mješavina ⁵
 Ne davaše iz kuće izaći,
 Svagda graja ⁶ bješe oko mene
 Kada hoćah po gradu izaći,
 Kao u nas bijele negjelje ⁷ 1435
 Kad se krenu momčad u maškare.
 Da jednoga ne bi prijatelja,

¹ Divne.

² Tjesnoća.

³ Taložina.

⁴ Ne bjehu crveni u obrazu.

⁵ Kupljavina pučka.

⁶ Vika i žamor.

⁷ O pokladima kad se Crnogorci u maškare podignu.

Glavom ¹ sina Zana Grbičića, ²
 Svoga doma već ne čah gledati,
 Nego kosti tamo ostaviti;
 A on me je bracki dočekao,
 Vodio me svuda po Mletkama.

1440

Vuk Mandušić.

A bjehu li junaci, vojvoda?

Vojvoda **Draško.**

Ne, božja ti vjera, Mandušićen,
 O junaštvu tu ne bješe zbora.
 Nego bjehu k sebi domamili,
 Domamili, pa jih pohvatali,
 Jadnu našu braću sokolove
 Dalmatince i hrabre Hrvate,
 Pa brodove njima napunili,
 I tiskaj ih u svijet bijeli,
 Te dovukuj blago iz svijeta,
 I pritiskaj ³ zemlje i gradove.

1445

1450

Srdar **Ivan.**

A sudovi bjehu li jim pravi?

1455

Vojvoda **Draško.**

Bjehu, brate, da te Bog sačuva,
 Malo bolji nego u Turčina.
 Bješe jedna kuća prevelika,
 U kojoj se gragjahu brodovi,

¹ Imenom.

² Jovan Grbičić iz Boke.

³ Osvajati silimice (*usurpare*).

Tu hiljade bjehu nevoljnika,	1460
Svi u ljuta gvožgja poputani,	
Te gragjahu Principu brodove.	
Tu od plača i ljute nevolje	
Ne mili se uljesti čovjeku.	
Jedni sužnji bjehu prikovani	1465
U putima ¹ na velje brodove,	
Te vožahu po moru brodove.	
Tu jih ljetnje gorijaše sunce,	
I davljahu kiše i vremena,	
Ne mogahu iz veze šenuti, ²	1470
No ka' pašče ³ kad ga za tor svežeš,	
Tu čamaju i dnevi i noći.	
Najgore jim pak bjehu tavnice	
Pod dvorove gje dužde stajaše.	
U najdublju jamu koju znadeš,	1475
Nije gore neg u njih stojati;	
Konj hočaše u njima crknuti;	
Čovjek pašče tu svezat ne šćaše,	
A kamo li čojka nesretnjega.	
Oni ljude sve tamo vezahu ⁴	1480
I davljahu u mračnim izbama; ⁵	
Sav protrnem, da jih Bog ubije,	
Kad pomislim za ono strašilo.	
Niko žalit ne smije nikoga,	
A kamo li da mu što pomože.	1485
Kada vigjeh vitešku nevolju	
Zabolje me srce, progovorih:	
"Što, pogani, od ljudi činite,	
"Što junački ljude ne smaknete, ⁶	

¹ U gvozdiva.² Kopornuti.³ Psa, kučka.⁴ Vezivahu.⁵ Izba riječ turska, što i jama.⁶ Ubijete.

“Što jim takve muke udarate?,” 1490
 Dok Grbičić meni poprišaptă:
 “Nemoj takve govorit riječi,
 “Ne smije se ovde pravo zborit,
 “Tvoja sreća ne razumješe te.”
 I čujte me što vam danas kažem: 1495
 Poznao sam na one tavnice,
 Da su božju¹ grdnō prestupili,
 I da će jim carstvo poginuti
 I boljima u ruke uljesti.

Vuk Mićunović.

Budi li se ti tako proričeš,² 1500
 Mišljahu li u svjetu za koga?

Vojvoda Draško.

Nema toga ko s' neboji čega,
 Da ničega, a' no svoga hлада.
 Oni straha drugoga nemahu,
 Do od žbira³ i do od špijuna,⁴ 1505
 Od njih svako u Mletke drklaše.
 Kad dva zbole štogod na ulicu,
 Treći uho obrne te sluša,
 Pa onaj čas trči sudnicima,
 Kaži ono što oni zborahu,
 I popridaj štogod i pogladi.⁵ 1510
 Sud onaj čas ona dva uhvati,
 Pa na muke šnjima u galiju.⁶

¹ Zapovijed.

² Prorokuješ.

³ Od italijanske riječi *birri*.

⁴ Uhode ili uvode.

⁵ Pošarati.

⁶ Lekja ili brod na vesla.

Od toga ti bjehu poginuli,
 Megju sobom vjeru izgubili. 1515
 Kolike su s kraja u kraj Mletke,
 Tu ne bješe nijednoga čojka,
 Jedan drugog koji ne držaše
 Za tajnoga žbira i špijuna.
 Grbićić se meni kunijaše,
 Da su jednom žbiri i špijuni 1520
 Oblagali jednoga principa¹
 Pred senatom i svijem narodom,
 I da su mu glavu otkinuli
 Baš na stube njegova palaca.
 Kako jih se drugi bojat neće
 Kad mogoše oblagati dužda? 1525

Knez **Janko.**

A bješe li igre u Mletkama
 Kao ovo te se mi igramo?

Vojvoda **Draško.**

Bješe igre, ali drugojače. 1530
 U jednu se kuću sakupljahu
 Pošto mrkni i pošto večeraj.
 Kuća bješe sila od svijeta,
 Uždi² po njoj hiljadu svijeća,
 Po zidu joj svud bjehu panjege,³ 1535
 Cijele se napuni naroda,
 Tako isto i kuća ostala.
 Svud mogaše iz zida vigjeti
 Gje virahu⁴ ka' miši iz gnjezda.

¹ Ovaj se dužd zvao Marin Faliero, i poginu g. 1355.

² Užezi, zapali.

³ Lože (*palchi*).

⁴ Prežahu.

Dok se jedna podiže zavjesa, ¹	1540
Treći dio od kuće otvori.	
Bože dragi, tu da vidiš čuda!	
Tu ishmilje nekakvoga puka,	
To ni u san nikad doć ne može.	
Svi šareni kao divlje mačke,	1545
Dok jih stade po kući krivanja, ²	
Gje ko bješe zapljaska rukama; ³	
Imah mrtav padnut od smijeha.	
Malo stade, oni otidoše,	
A za njima drugi izidoše.	1550
Takve bruke, takvijeh grdila	
Nigje niko jošt video nije:	
Nosine jim po od kvarta bjehu, ⁴	
Istreštili oči kao tenci, ⁵	
A zinuli ka' kurjaci ⁶ gladni,	1555
A drvene noge nasadili,	
Pa igjahu kao na ključeve,	
Oblačili prnje i jačine. ⁷	
U sred podne da ga čovjek srete,	
Sva bi mu se kosa naježila.	1560
Dokle neko, da mu Bog pomože,	
Iz onijeh panjega zavika:	
"Bjež", narode, e ⁸ izgore kuća!,"	
Bože dragi, da tu bruku vidiš!	
Stade jeką, klepet i lomljava,	1565
Stade piska, kape popadaše,	
Stotina jih ispod noga osta,	

¹ Sipario.

² Dok zapojaše velikom vikom.

³ Pleskanje (*applausi*).

⁴ Nosovi dugački pedalj.

⁵ Mrtvi ljudi što se iz groba dižu.

⁶ Vukovi.

⁷ Prodrte i šarene haljine.

⁸ Jer, zašto.

Sve se nabi da krknut ne može,¹
Kao stoka kad je zvjerad gone.

Te mi opet sjutradan na igru ;
Kad u kuću,² nigje niko nema,

No je pusta kuća zatvorena.

I još ēu vi jednu sprdnju³ pričat,
A znam čisto vjerovat nećeće :

Vidio sam ljudi u Mletkama
Gje na konop skaču i igraju.

1570

1575

Knez Rogan.

To ne može bit istina, Draško,
Nego su ti oči zamaštali.⁴

Vojvoda Draško.

Ne znam ništa, no sam jih gledao,
I sam mislim da je maštanije.

1580

Obrad.

A da što je nego maštanije ?
Ja sam čuo od jednoga gjeda,
U Boku su jedni dohodili
Iz Talije, ili od kud drugo,
Na naš pazar isti izlazili,⁵
Pa viknuli cijelu narodu :
“Pogledajte onoga kokota !,”
Kad pogledaj onoga kokota,

1585

¹ Nabilo se jedno na drugo da pod hvatiti ne može.

² Kad dogji u kuću.

³ Lažnu šalu.

⁴ Zamagijiali, začarali.

⁵ Kod Kotora ima jedna prostrana poljana kod rijeke, gje Crnogorci trguju i pazare.

Ali šljeme¹ za nogu poteže,
 Kad onaj čas nije nego slamka.² 1590
 Drugom vikni: "poslušaj, narode!
 "Svak će sada grozd³ u ruku imat,
 "Grozdu čete britve prinijeti.
 "Al' čuvajte da vas jad ne nagje,
 "Nemoj koji grozda okinuti.,," 1595
 Dokle svako za po grozd uhvati,
 Primiješe britve grozdovima,
 Kad vigješe čudo nevigjeno :
 Svaki sebe za nos dohvatio,
 Dogna britvu do svojega nosa. 1600
 Dokle treći savrh zida⁴ vikni :
 "Čuj, narode, ne potopite se!,,
 U to rikni⁵ niz pazar rijeka.
 Ili bilo muško, ili žensko,
 Svak da gazi uzdigni haljine, 1605
 Kad ni vode, ni od vode traga,
 No svak diga'⁶ u pazar haljine
 I krenuo ka' da vodu gazi.
 Kad vigjeli e jih pogrdiše,
 Skoči narod, i bi jih pobili, 1610
 No uteci u Kotor Latini.⁷
 To igranje isto je ovako
 Što na konop igraju, vojvoda.

Vuk Mićunović.

Pojahu li uz gusle lijepo ?

¹ Velika gredz.

² List slame.

³ Grozd grožgja.

⁴ Sa zida grackoga.

⁵ Nabreknu i provali voda niz poljanu.

⁶ Uzdigao.

⁷ Naš narod zove Talijance Latinime.

Vojvoda **Draško.**

Kakve gusle i kakvu nesreću! 1615
Tu za gusle ni zpora ne bješe.

Vuk Mićunović,

A da za svu igru bez gusalja
Ja ti ne bih paru¹ tursku dao.
Gje se gusle u kući ne čuju,
Tu je mrtva i kuća i ljudi. 1620

Srdar **Radonja.**

Za svaku te rabotu pitasmo,
A gleda li principa, vojvoda?

Vojvoda **Draško.**

Gledah, brate, kao tebe sada.

Srdar **Radonja.**

A bješe li kakav, amanati?

Vojvoda **Draško.**

Bješe čovjek te od srednje ruke;² 1625
Da ne bješe pod onim imenom
Ne ščaše se bojat od uroka.³

Srdar **Radonja.**

Kako li se zvaše, vojvoda?

¹ Novac turski najsitniji.

² Srednjega rasta.

³ Da nije bio princip ne bi mu niko rekao da je lijepi čovjek, pak se ne bi bojao da ga ko zlijem okom ureće.

Vojvoda **Draško.**

Valijero,¹ i već ne znam kako.

Srdar **Ivan.**

Pita li te što za ove kraje?

1630

Vojvoda **Draško.**

Pita, brate, ne znam ni sam kako.
Ja izidoh pred njim s Grbičićem,
Poklonih se kako mi rekoše,
Put mene se poosmjejhnu princip.

Raspita me za naše krajeve,
I šeħah reći: ljubi Crnogorce;
Jer spomenu sve redom bojeve
Gje su naši pomogli Mletkama.

Pa poslijed poče djetinjiti,²
Zapita me za naše susjede,
Za Bošnjake i za Arbanase:

“Kad uhvate,” kaže “Crnogorca,
“Bilo živa al’ mrtva u ruke,
“Hoće li ga izjest, što li rade?,”
Gje izjesti, ako Boga znadeš?

Ka’ će čovjek izjesti čovjeka?
“Ma sam čuo,” (opet mi govori)
“Jedan narod tamo zmije jede.,”
Kakve zmije, čestiti principe?

A gadno je na put pogledati,
Sve se dlake naježe čovjeku.

Knez **Janko.**

Ja mnim te je dočeka’ lijepo.

¹ Narod često mjesto *F* izgovara *V.*

² Ludovati.

Vojvoda **Draško.**

Ne lijepo, nego prelijepo;
 Obeća mi i što mu ne iskah;
 I pomislih kad od njega pogjoh:
 Blago meni jutros i dovjek ! 1655
 Evo sreće za sve Crnogorce,
 Dajbudi ¹ ēu povest dosta praha
 Da s' imaju čim biti s Turcima.
 Kad poslijed sve ono izlinja,
 Ka' da ništa ni zvoreno nije,
 I posad mu nebih vjerovao,
 Mlijeko je, da reče, bijelo. 1660

Knez **Rogan.**

A kako te hranjahu, vojvoda,
 Bjehu li jim lijepa jestiva ? 1665

Vojvoda **Draško.**

Tu ne bješe jela izvan hleba,
 No donesi nekakve preslačke, ²
 Po tri ure ³ liži dokle ručaj.
 Dva dijela tu bijaše puka
 Jošte mladi, a obezubili, ⁴
 Sve ližući one poslastice.
 Od želje se sad najedoh mesa. 1670

Vuk Mićunović.

Fala Bogu, jest veliko čudo !

¹ Barem.

² Poslastice, slatka jela.

³ Sat, čas.

⁴ Otpali jim zubi.

Vidite li ovde u Kotoru
Baš onoga Sovru providura¹ 1675
I ostalu gospodu mletačku?
Voli su ti kokoš ali jaje,
Nego ovna ali grudu sira.²
Koje čudo mogu na godinu
Kokošaka oni pozobati!
Pa pogini u ono gospodstvo,
Spusti kulje,³ a obrivi brke,
A pospi se po glavi pepelom,⁴
A brnjice ka' žene u uši.
Kako tridest napuni godina 1685
Svaki dogje kao babetina,
Od bruke se gledati ne može.
Kako pogji malo uza stube⁵
Ublijedi kao rubetina,⁶
A nešto mu zaigraj pod grlom,
Rekao bi onaj čas umrije.

Sijeku peciva, i sjedoše na ručak. Srdar Janko pita čiji je brav,⁷ te mu on u pleće gleda, i kašu mu da je Martina Bajice.

Srdar **Janko.**

Divna pleća, a divno li piše!⁸
Blago tebi za dovjek, starče,
Čudno li ćeš nešto doživljjeti!⁹

¹ Soranzo providnik bokokotorski.

² Tvorilo.

³ Trbuš.

⁴ Bijelijem praškom.

⁵ Ljestve.

⁶ Krpa obrubljena. Od zaduhe ne može hoditi uz brdo.

⁷ Ovšen, i u opće svako četveronožno osim govegjega.

⁸ Crnogorski narod gata i preskazuje iz pleća pečenoga komu će se što dogoditi.

⁹ Dočekaćeš da ti sinovi istrijebe poturice.

Knez **Rogan.**

Koje drže da je naša strana,
Al' od krsta, ali je od stuba? ¹

1695

Knez **Janko.**

Mi smo vazda od krsta držali.

Knez **Rogan.**

Hiljadu sam pleća oglodao,
Ali ove ne vigjeh nesreće;
Čije ovo pleće te ga gledam?
Njegova se kuća ugasila, ²
U nju neće kokota pojati. ³
A evo je nasred njega šuplje
Ka' da si ga šilom prošuplji,
A po njemu dvadeset grobova,
I nijedan nije izvan kuće. ⁴

1700

1705

Svi gledaju ono pleće, i čude se kakvo je; pitaju od čijega je brava, i kažu da je od brava Skender-Age Medovića.

Knez **Janko.**

(gleda jedno pleće, i priča iz njeqa).

Ima ovaj dvadeset govedi,
Guvno mu je kod kuće lijepo,
Na kuću mu šljeme dosta jako,
Jaki su mu i lijepi konji;
Krije negje zamotuljak para, ⁵

1710

¹ Ili od turske, ili od kršćanske strane.

² Istražila (*estinta*).

³ U svakoj se kući crnogorskoj hrani kokot.

⁴ Sve dvadeset mrtaca u plemenu.

⁵ Novac turski.

Ma bih reka' da jih nije mnogo,
I za njih mu svi u kući znaju.

Vukota Mrvaljević.

(*priča iz pleća*).

Čudna negje pustoga plijena,
No je krvav, da ga Bog ubije, ¹
Kosovo je oko njega leglo.

1715

Vuk Mićunović.

Što bajete kao bajalice, ²
Ali babe kad u bob vračaju ? ³
Što će znati mrtve košturine
Kako će se kome dogoditi ?

1720

Vukota Mrvaljević.

Koje jade ti tobož mudruješ ?
A ti više u njima proričeš
No koja mu drago desetinja,
Ne daš ⁴ nigda pleća oglodati,
No jih grabiš iz usta ljudima;
Meni si jih stotinu uzeo
Da gjavola prigje u njih vidiš :
U to ti je prošlo po vijeka.

1725

Vojvoda Batrić.

Da nu, Vuče iz Lješeva Stupa,

¹ Kaže da će brzo biti dosta plijena, no da će se i dosta krvi oko njega proliti.

² Žene što proriču.

³ Žene na varivu proriču i liječe.

⁴ Ne davas.

Uzmi gusle da nas razgovoriš, 1730
 Kad je dobro, neka je i bolje.¹

Vuk Lješevostupac (poje).

Čevo² ravno, gniyezdo junačko,
 A krvavo lјucko razbojište,³
 Mnoge li sи vojske zapamtilo,⁴
 Mnoge li si majke ojadilo!⁵ 1735
 Ljucke su te kosti zatrpile,⁶
 Ljuckom si se krvlju opjanilo.⁷
 Vazda hraniš od Vidova dana⁸
 Junačkijem i konjskijem mesom⁹
 Gavranove i mrke vukove. 1740
 Strašno l' bješe jednom pogledati!
 Dim te crni bješe priklopio,
 Sto hiljada pritislo Tăraka,¹⁰
 Oko tebe puške grmijahu,
 Fristiјahu¹¹ hiljade momaka, 1745
 A grakahu na jata vranovi.
 Iza tmine i sunce ogrije,
 Pred večer se nad tobom izvedri,
 Turke mrtve po tebe brojasmo,
 Pogodit¹² se nigda ne mogasmo 1750
 Oko broja, koliko jih bješe.

(Ostavlja gusle).

¹ Nek je više časti i veselja.

² Čevo na sjevernoj strani Crne Gore pri Hercegovini.

³ Krvava poljana, gde se česte bitke događaju.

⁴ Bojeva dočekalo.

⁵ Obesinilo.

⁶ Pokrile.

⁷ Nadojilo.

⁸ Od kosovskog boja.

⁹ Mesom telesina lјuckijeh i konjskijeh.

¹⁰ Ovaj se boj dogodio godine 1688.

¹¹ Friska što i zvizga.

¹² Složiti se o broju mrtvijeh. Ovakve su pjesme obično od Crnogoraca vanredno složene.

Vojvoda **Batrić.**

Da nu, Vuče, nemoj prekidati,
Razgovora bez takvoga nema.

Vuk Lješevostupac.

Ne umijem, vojvoda, pa je ljepše ostaviti.

(Pucaju puške uz polje, pjevaju ljudi, ima jih okolo sto i pedeset).

Vojvoda **Draško.**

Koje ono, ka' da su mahniti ?

Srdar **Janko.**

Ono su ti svati Mustafića,
A ženi se Suljo¹ barjaktare
Sinovicom² s Oboda kadije.³

1755

Vuk Mićunović.

Ma nijesu svi svatovi Turci,
Nego ima i Crnogoraca ?

Srdar **Janko:**

Ima ongje i Crnogoraca
Malo manje nego polovina.

1760

Vuk Mićunović.

Kud su šeeli potrpezne kučke,

¹ Tursko ime.

² Bratinom kćerom.

³ Obod grad na Bijeci Crnojevica, sad u razvalinama.

Brankovići i ližisaháni,¹
Što jim hoće društvo sa Turcima?

Knez **Janko.**

A kakva je to vražja ženidba
Kad vjenčanja nikakva nemaju,
No živuju ka' ostala stoka ?

1765

Srdar **Janko.**

U njih nema nikakva vjenčanja,
No pogodbu nekakvu učine
Ka' da kravu na poli predaju.²
Oni žene u čeljad ne broje,
No jih drže ka' prodano roblje.
Oni kažu: žena je čovjeku
Slatko voće, al' pečeno jagnje;
Dok je takva neka je u kuéu,
Nije l' takva, sa njom na ulicu.

1770

1775

Knez **Rogan.**

Hvala Bogu, pasjega mleta,³
Ka' je opit sa zlom i nepravdom!
Gje dopire, tu zakona nema,
Zakon mu je što mu srce žudi,
Što ne žudi u koran ne piše.

1780

Poju svatovi uz polje.

Svat Turčin.

Gergeleze⁴ krilo od sokola,

¹ Izdajnici i lizovi, što pod trpezom ližu sude kao kućke.

² Da dijele dobitak na pola.

³ Marve.

⁴ Turski junak.

Te na hata u raju poleće
 Samovoljno, bez nikakva zora,¹ 1785
 Pred proroka da prigje izagješ;
 Hurije² te divne zarobiše,
 Te si nama tako zakasnio.³
 Izlaz' k nama, časa ne počasi,
 Na tvojega krilata halata,⁴
 Ne zaborav' sablje i miždraka,
 I tvojega biča paklenoga,
 Jer su vlasti⁵ uši podignuli,
 Da okupiš stoku u torinu;
 Vuci su ti ljuto pogladnjeli.
 Nek ti sine sablja damaskija
 Da ne laju paščad na proroka.⁶ 1795

Svat Crnogorac.

Gje si, Marko nagnuta delio,⁷
 I ako si turska pridvorica,⁸
 Al' si opet naša perjanica.
 Pojaš', Marko, tvojega Šarina,⁹ 1800
 Od oružja ništa ne uzimaj
 Do tvojega teška šestoperca,
 Njim Aliju zgodi megju pleća,
 Pa mu na čast prorok i hurije.

¹ Bez srama.

² Angjeoske žene.

³ Nijesi se iz raja povratio.

⁴ Konj.

⁵ Krstjani.

⁶ Posijeci jih da ne hule Muhameda.

⁷ Marko Kraljević.

⁸ Turcima se udvara.

⁹ Markov konj.

Svat Turčin.

Ilderime, svečev buzdovane, 1805
 Malo li ti bi krstove vjere
 Megj' istokom i megju zapadom ²
 Da istrčeš hata krilatoga,
 Damaskiju da krví napojiš,
 Da najstrašnjim postaneš šehitom ? 1810
 No se diže da Fatimu čeraš
 Jedinicu svetoga proroka,
 Tu sagraješi Bogu i proroku,
 Ko jim skrivi, on jim grdno plati.
 Al' ti prosto dinovo mlijeko ³ 1815
 Kada Bosni salomi rogove,
 Kad sve pokla što ne posuneti,
 Samo fakir ostavi fukaru ⁴
 Da nas služi, a pred krstom tuži.

Svat Crnogorac.

Obiliću zmaju ognjeviti, 1820
 Ko te gleda bliješe mu oči,
 Svakda će te svetkovat junaci,
 Mrečino nam krunu ne upusti ⁵
 Kad padiši stade pop vilice,
 Kada Dinu zagazi u čorbu. 1825
 Sad te vijgu na tvojega žđrala
 Gje razgoniš kod šatora Turke.
 Što će biti? ko će ugoditi?

¹ Sultan Mehmet.

² Ali ti je malo što si poharao grčko-slavenski poluostrov?

³ No da ti je sve prosto kad si pokorio Bosnu, i kad si poklao one što nijesi poturčio.

⁴ Samo što ostavi njeke težake da Turke služe, a pred krstom plaču.

⁵ Miloš ne pusti srpsku krunu bez zamjene. Stade Sultanu nogom za vrat i probi mu kulju.

Srb i Turčin ne slaže se nigda,
No će prigje more oslačati.

1830

Svat Turčin.

Drž, Alija, kurvino kopile!
Kotarke se mlade razbjježaše,
Sramota je sivome sokolu
Ćerat dugo jato jarebica,
Pa za sebe ne ulovit mesa.¹
Udri Tale tvojom drenovačom;²
Pod njom puču³ rebra ka' orasi.
Polovina glave izgubite,
Ne ostavte Kosu u kavura,⁴
Takvo voće nije za kavura.

1835

1840

Svat Crnogorac.

Bjež, Komnene, zadrta delio,⁵
Kad si takvu srnu ulovio,
Već si dosta odmorio krila;⁶
Nijesu ti daleko Kotari,
Vjera ti je Hajki omilila,
Jedva čeka da ti se prekrsti.⁷
Zabobonji, starino Novače,
Svrh Klisure, ka' si naučio,
Jer su Dinu uši zaglibile,⁸

1845

¹ Kako su Turci grobili Kosu sestru Iva Smiljanića, ima o tome narodna pjesma.

² Budaline Tale od Orašca s drenovom batinom.

³ Pucaju.

⁴ Ne ostavite Kosu megju kršćanima.

⁵ Neosvjesni junak.

⁶ Noge.

⁷ Ima i o tome pjesna kad je Komnen barjaktar ugrabio Hajku A-tagića i pokrstio je.

⁸ Već Turčin ne čuje ni se boji ništa.

Probudi mu buhe u kožuhe. 1850
 Ne pust', Bajo,¹ živa gjavoljega,²
 Neka svati ne bude planine
 Bez pitanja tvoga, al' Limova.

Izlazi Mustaj kadija i moli momčad da ne poju onake pjesne pokraj sakupa crnogorskoga, da ne bude od glavara kome što žao, nego neka poju srstorske pjesne, i on sam počinje pojati.

Mustaj kadija.

Ne plač', majko, Dilber-Fatimu:³ 1855
 Udata je, ne ukopata.
 Ruža s truka nije pala svog,
 No u bostan prenesena svoj.
 Fatimu će Suljo držati
 Kako oči svoje u glavi.
 Fatima je strukom⁴ divota,
 Oči su joj dvije zvijezde,
 Lice joj je jutro rumeno,
 Pod vijencem gori danica,
 Usta su joj parom⁵ srezana,
 Usne⁶ su joj ružom uždene, 1860
 Megj' kojima katkad sijeva
 Snježna grivna sitna bisera.⁷
 Grlo joj je čista fildiša,⁸
 Bjele ruke krila labuda,
 Nad cvijećem pliva zornjača,⁹ 1870

¹ Bajo i Limo hajduci.

² Neka ne puste svate slobodno proći.

³ Ime mlade nevjeste.

⁴ Stasom divna.

⁵ Novcem.

⁶ Usnice rumene.

⁷ Zubi kao biser.

⁸ Turska riječ, kost od slonova zuba (*arorio*).

⁹ Danica.

A voze je vesla srebrna.
Blago odru na kom počine!

Svat Crnogorac.

Soko mrzi polja od prašine,
Soko neće žabu iz lužine,¹
Soko hoće visoku liticu,
Soko traži ticus jarebicu;
Jarebica tanka i plašiva,
Ma tijela kako vatra živa.

1875

Svat Turčin.

Ne dangubi, svacki prvijenče,
Sahati su danas ka' godine,
Hoće nam se Sulju udužiti.²
Bog je dragi nekolika dana
Tandarihe zemlji poklonio,
Grehota je da jih potkidamo.³

1880

Vojvoda Stanko.

Čudne bruke, grdne mješavine!
Čujaste li kako se pojaše?
Zaludu se nedružina druže.
Sve nekakvi prigovori stari,
Miloš, Marko, Mujo i Alija.
Pripravlja se dok od jednom pukne,
Već previre kapa na sve strane.⁴

1885

1890

¹ Iz blata.

² Učiniti se dugo.

³ Kad su dnevi veliki grehota jih je potkidati.

⁴ Kapa pokriva kotač u kom se vari drop za rakiju, pa kad prebači, kapa skoči.

Vuk Mandušić.

Ema šta se druže s krvnicima,
A u jedan kota' da jih svariš
Ne bi jim se čorba smiješala.

Vuk Mićunović.

Bezobrazne obrljane kurve ! 8951
 Povukuše, te nam obraz grde,
 Junačkoga ne znaju poštenja,
 A ne bi se vukli za Turcima.
 Mržnji su mi oni nego Turci,
 A ni mislim za njih ni za Turke. 1900
 Badava se inate ¹ s Turcima
 Kad jim ližu ka' paščad sahane. ²

Bogdan Gjurašković.

Oni ščahu sve onako pojat,
 No jim ne da podmukla lisica. ³ 1905
 Vidite li onoga kadije ?
 Druga nema u četiri zemlje. ⁴
 U njega su medene riječi,
 Uvija se ka' vrag oko krsta,
 Ama punan gube i lukavstva,
 Krvnika ga hrišćanskoga nema, ⁵ 1910
 Zaklala ga puška crnogorska.

*Progjoše svatovi. Malo stade, evo pokajnice ⁶ uz polje, i tuši
 sestra Batrićeva pred njima.*

¹ Svakogaju.

² Lizati sudove.

³ Lukav čovjek ne dade jim.

⁴ U četiri strane svijeta.

⁵ Nema nigje takvoga.

⁶ Što plaču mrtvoga.

Sestra Bratićeva.

Kuda si mi uletio,
Moj sokole,
Od divnoga jata tvoga,
Brate hrano ? ¹
Dal' nevjerne nezna Turke,
Bog jih kleo !
Eće tebe prevariti,
Divna glavo ! 1915
Moj svijete izgubljeni,
Sunce brate !
Moje rane bez prebola,
Rano ljuta !
Moje oči izvagjene,
Očni vide !
Kome braću ti ostavi ?
Bracka hvalo !
I staroga baba ² Pera ?
Kuku Pero ! 1920
I tri mlade sestre tvoje ?
Kukavice !
Sedam snaha što ošiša ? ³
Njima prazno !
Što ne čuva mladu glavu ?
Ljucka vilo !
Što krvnika ⁴ njom nasladi ?
Bracka diko !
Na vjeru te posjekoše
Nevjernici ! 1925
Divno l' Travnik okitiše,
To platili !

¹ Što si izletio iz svojega društva, a u tugje uletio ?

² Oca.

³ U Crnoj Gori žene kose strižu za svoje mrce.

⁴ Turčine.

Sa lijepom glavom tvojom,¹
 Kuku ! lele !
 Ko će čete sakupljati ?
 Četovogja !
 Ko l' krajini branit krilo ?²
 Bracko krilo !
 Ko će turske glave sjeći ?
 Oštra sabljo ! 1930
 Da pogibe u boj ljući,
 Ubojniče,
 Gje se srpski momci grabe,
 Mlado momče,
 Oko glava i oružja,
 Proste rane !
 No na vjeru u nevjere,
 Vjerna glavo !
 Da mi se je pomamiti,
 Sestri crnoj ! 1935
 Da te kako zaboravim,
 Kukavica !
 E³ prezgodna glava bješe,
 Mladi brate,
 Da uz cara sjedijaše,
 Mudra glavo,
 Šćaše carev vezir biti,
 Sestri tužnoj !
 Da kod kralja sjedijaše,
 Moj mladiko, 1940
 Gjeneral mu šćaše biti,
 Moja ružo !
 Da se mogu razgovorit,
 Srce moje,

¹ Sperili mu glavu na zid Travnika.

² Granicu, megju.

³ Jer.

- A sa mrtvom tvojom glavom,
Kam da mi je!
Da ti crne oči vigju,
Oči moje!
Da poljubim mrtvu glavu,
Mjesto brata,
Da očešljam dugi perčin,
Jaoh meni!
I junačku čalmu svežem,
Sestra grdna!
U krvničke sad si ruke,
Platili te!
Nagrdice krasnu glavu,
Prekrynci! 1945
Ti ćeš mnogo braće naći,¹
Kuku nama!
Biranijeh sokolova,
Kuku braćo!
Po bedemu od Travnika,
Bog ga kleo!
Glave bracke poznat nećeš,
Nama prazno!
Jere su jih nagrdili
Nevjernici!
Kud će tvoja mlada ljuba?
Kuku njojzi! 1955
Dvoje djece tvoje ludo?
Siročadi!
Što će jadni gjed ti Bajko?
Moj Batriću,
Koji te je odnjivio,
Teško njemu!
Proste tvoje ljute rane,
Moj Batriću,

¹ Mrtvijeh glava.

Al' ne prosti grdnji jadi,
Kuku rode! 1960
E se zemlja sva isturči,
Bog je kleo!
Glavari se skamenili,
Kam jim u dom!

Svi glavari plaču, i kad čuše ime Batrićeve, svi plačući izidoše pred pokajnice. Kako se sastaše s njima znadoše što je. Sestra se Batrićeva zagrlj s gjedom Bajkom (knezom), ugrabi mu nož iz pasa i ubi sama sebe. Bajko se prenemoga i pade spored unuke mrtve.

Vuk Tomanović.

Hvala Bogu, velike žalosti,
Što nas nagje danas iznenada! 1
(*Svak čuti i plače*).

Vuk Mićunović.

Oh do Boga, aoh do vijeka! 1965
Da čudno li s glave pogibosmo!

Knez Rogan.

Osamdeset već imam godina,
Sto puta sam gleda' Crnogorce,
Gleda' Turke, a gleda' Latine;
Mlade glave onakve ne vigjah. 1970

Vuk Tomanović.

U ove se gore nigda nije
Onakvoga mladeta dizalo.

¹ Kakva nas zgoda zateče!

Ono bješe júnak pod krilimá.¹
 Gleda' sam ga gje skače s momcima,
 Skoči s mjesta četrnajest noge,
 A iz trke² dvadest i četiri;
 Po tri konja zagona³ preskoči.

1975

Vuk Mićunović.

Što je fajde⁴ kriti ono što je ?
 Onakovga sivoga sokola
 Crnogorka jošt ragjala nije.
 Ne mogaše čovjek nigda znati
 Al' je zgodnji, al' je valjastiji,
 Al' je mudrij', al' je ljubavniji.
 Šest puta sam šnjim na muku bio
 Gje prah gori pred oči junačke
 I gje glave mrtve polijeću⁵ ;
 Jošt takvijeh oči gvozdenijeh
 Ja ne vigjeh u jednoga momka,
 A nemaše jošt dvadest godina.
 I što ču vi kriti, Crnogorci ?
 Živo mi je srce pokosio
 I našu je zemlju ocrnio.

1980

1985

1990

Vuk Tomanović.

On ne bješe no samo nastao,
 Crnogorca već bješe svakoga
 On gotovo preteka' junaštвom ;
 Sedamnajest ali osamnajest
 Bješe glava posjeka' turskijeh.

1995

¹ Krilati junak.² Trkimice.³ Sa zagona, to jest kad se iz daleka trkimice saždene.⁴ Korist.⁵ Crnogoreci su otprije sjekli glave ubijenih Turaka, kao i oni njihove.

Vojvoda **Batrić.**

Bog ga jaki i mrtva ubio,
Kako moga vjerovat Turcima,
Tere jim se na vjeru opušta ?

2000

Vuk Tomanović.

Vjeran bješe junak mimo ljude, ¹
Pa ga ono pašće Čorovića ²
Izbezumi nekako na bracku,
Te sramotno, crn mu obraz bio !

Srdar **Janko.**

Jeli mu se kuća iskopala ?

2005

Vuk Tomanović.

Ne, srdare, ali što za fajdu ?
Ostalo je dvoje djece muško,
Jedno drugom vode dat ne može,
I zgodna su ka' dvije jabuke.
Nego ko će djecu dočekati ? ³

2010

Knez **Janko.**

Kolika mu brata ostadoše ?

Vuk Tomanović.

Sedam brata, svi sedam jednaci.

¹ Preko svakog čovjeka bio je uzdan.

² Poturica.

³ Da nastanu.

Knez Janko.

Hoće li ga osvetiti, Vuče ?

Vuk Tomanović.

Hoće, kneže, ali što za fajdu ?

Srdar Janko.

Kako zašto ? što govoriš, čoče ?
Da ga mogu dobro osvetiti,
Ka' da bi ga iz groba dignuli.¹

2015

A da ova nesrečna nevjesta,
Te se danas ubi megju nama,
Ljuće mi je na srce zavila
No nesrečna glava Batrićeva.

2020

Srdar Janko.

Ne zbori nam, kneže, za te jade,
Ni ovakve jošt nije žalosti
Na mnogo se mjesta dogagjalo ;
No joj puče srce u prsima,
A obrnu svijest naopako
Za onijem sivijem sokolom.
Pa ne moga odoljet žalosti,
Nego život uze sama sebi.

2025

Knez Rogan.

Nevolja je, braćo, da s' ubije ;

2030

¹ Ovgje je duh osvete, kako je naš narod razumije, prekrasno naznačen.

Kam bi crka' od ove žalosti,
 A ne sestra za onakyim bratom;
 E predivan bješe, jad ga naša'.
 Kad se ščaše odjest ¹ kud da ide,
 Pa obuci ² one puste toke, 2035
 Šal crveni sveži oko glave,
 A pani mu perčin ³ niz ramena,
 Dvije puške metni za pojasom,
 A pripaši mača o pojasu,
 A u ruke uzmi džefrdara; 2040
 Krasna lica, visok kao koplje;
 Kad pomislim i ja kakav bješe,
 Raspale se uz mene plamovi.

*Glavari sjede okolo veljega gwna i razgovaraju se, dok evo
 ti 3-4 stotine Ozrinića, Cuca i Bjelica. Svi posjedoše pred glavare
 i drže duge puške uz ramena.*

Srđar **Vukota.**

Dobro došli, što je bilo ljudi?
 Krenuli ste nekud ka' na vojsku; 2045
 To vam nije bez neke nevolje.
 Da se nije ko pokla', Boga vi?

Vojnik.

Ne, srđaru, jošt nije pokolja,
 E ma bi se moglo doslutići.

Drugi od vojnika.

Pope cucki, daj im ono pismo 2050

¹ Oblaćiti.

² Ovaj oblik jezika našega, gje se način poveliteljni mjesto skazateljnoga upotrebljuje, često se čuje po Hercegovini, Crnojgori i još gjeđje. Nalazi se i u pet stihova što slijede, u svakomu po jedan.

³ Kose duge.

Te si pisa' megju svima nama,
Pa se š njime neka razgovore,
E čemo ih grajom zaglušiti.¹

*Pop Mićo dava pismo vladici Danilu, vladika ga gleda i ne
govori ništa.*

Knez **Janko.**

Što je bilo, što piše, vladiku?

Vladka **Danilo.**

Ne može se ono pročitati. 2055
(daje ga vladika knezu Janku da ga popu povrati).

Knez **Janko** (*gleda ga*).

Divna pisma, jadi ga ubili!
Krasno li je na kartu složeno
Kao da su kokoške čepale.

Stak se smije. Knez Janko dava pismo popu i govori mu:

Knez **Janko.**

Pope Mićo, drž ti ovo pismo,
Te pročitaj da znamo što piše. 2060

Pop Mićo uzimlje pismo, dugo ga gleda, i počinje čitati.

Pop **Mićo** (*čita*).

Um... dam... am...
Bi... nu... no...
Na... ša... ra...

¹ Nek se pismom razgovore glavari da jih vikom ne zaglušimo.

Vuk Mićunović.

Lijepo li ova sablja čita,
Divno li nas danas razgovori. 2065
Amanati, gje nauči tako?
Jesu li te u Mletke šiljali? ¹
Kada svoje tako osijecaš,
A da što bi s tugijjem činio? ²

Pop **Mićo.**

Ti se, Vuče, ka' da samnom rugaš; 2070
Kakav nauk takvo i čitanje:
Da sam ima' boljeg učitelja
Te bih i ja danas bolje čita'.
Ka' je da je, o njemu se bavim;
Ko će bolje široko mū polje! 2075

Vuk Mićunović.

Ja ti ne bih predavao bira, ³
Da se slušam, zrno dagjavolje.

Pop **Mićo.**

I ne daju žita ni u šaku,
Do po runo ⁴ i po grudu sira,
Pak i to mi daju ka' na silu;
Da li ne znaš naše davaoce? 2080

Vuk Mićunović.

Amanati, ne najjedi se.

¹ Na nauku.

² Pismom.

³ Bir što narod dava župniku.

⁴ Vuna ovčja.

A kako im čitaš leturgiju,
Kad ovako u pismo zatežeš?

Pop **Miće**.

Amanat mi, ja je i ne čitam,
Niti mi je knjiga za potrebu,
Nit je kada u crkvu otvaram.
Na pamet sam dobro utvrdio
Leturgiju, krstit, i vjenčati,
Ka' i druge pomanje potrebe;
Pa kad mi je koje za potrebu,
Ispojem ga ka' pjesnu na usta.

2085

2090

Knez **Janko**.

Čudna popa, jadi ga ne bili!
U svijet ga ovakvoga nema.
(*Sve u svijeh i u graju*).

Srdar **Vukota**.

Da nu pričaj koji, što ste došli,
Da idemo, da ne zamrčemo. ¹

2095

Jedan Cuca.

Pričaćemo, a imamo dosta:
Prosta sablja po sto puta turska
Od Kosova koja nas siječe,
Pri zlu tome ako je istina.
Evo ima šest sedam godina
Ka' dohodi jedna proročica
Megju nama, iz Bara se kaže; ²

2100

¹ Da ne zanoćimo.

² Bar grad u Epiru (*Antivari*).

Dava trave, i nešto liječi, I zapise ¹ nečesove gradi Da čovjeka puška ne ubije; Svak je drži, oprosti mi Bože, Ka' da duhom svetijem prozire. Donio je gjavu megju nama Evo ima dvije tri negjelje,	2105
Pa je sada, što nije nikada, ² Udarila ³ kazivat vještice; Dvadest ih je do sada kazala, I sama je sebe obličila. ⁴ Na njih više no pedeset glava, ⁵ Što su one svakoju izjele,	2110
A sve djece, koja su pomrla, I momčadi, te puška ubila. Pa se narod cio pomutio, Niko ne zna što hoće da radi,	2120
Pomrzjelo sve jedno na drugo. Na čudo smo i na jade bili Razdvajući da se ne iskolje; Jedva smo jih ovamo savili ⁶ Eda kako vi to pretečete.	2125

Vuk Mićunović.

Čudne stoke, Bog jih posjekao!
Oko šta se imalo poklati!
A gje vi je ta zlosrećna baba,
Te megju vas nož krvavi vrgla?

¹ Što se o vratu nose kao svetinja.

² Nikada prije.

³ Započela.

⁴ Otkrila.

⁵ Mrtvijeh.

⁶ Obratili, doveli.

Isti Cuca.

Evo smo je doveli sa sobom
 Da pred vama ovo posvjedoči.
 Ona zbori da će sve kazati;
 I kazuje, Bog je posjekao!
 Ka' da čovjek sve očima gleda.

2130

Izlazi proročica i vještica.

Knez Janko.

Kazuj, babo, jesи li vještica?

2135

Baba.

Jesam, kneže, nije fajde kriti.

Knez Janko.

A kako se gradite vještice?

Baba.

Mi imamo jednu travu zato,
 Pa tu travu u lonac svarimo,
 Iz lonca se redom namažemo,
 Iza toga budemo vještice.

2140

Knez Janko.

Pa poslijed što se od vas radi?

Baba.

Kupimo se na mjedeno guvno;
 Niko ne zna do nas gje je ono.

Na vratila¹ o marču² jašemo, 2145
 Dogovore krijući činimo
 Kako čemo zlo učinit kome,
 Živinom se svakom promećemo,
 Vozimo se na srebrna vesla,
 Lagja nam je kora od jajeta. 2150
 Zla mrzname činit ne možemo,
 A ko nam je mio ali svojta,
 Trag po tragu njegov iskopamo.

Svi iz glasa.

Vidite li kako ne zna ništa ?
 Istina je sve što je kazala, 2155
 Ne bi sama sebe naružila
 Da u taj lik³ nije obeštana.⁴
 Pa se kaje, stavila se duše,
 Jere vidi trag ni iskopaše.

Knez Janko.

Slušaj, babo, sve ti vjerujemo, 2160
 Može biti i mjedeno guvno,
 Jahati se može na vratilo,
 Ma za lagju i vesla srebrna
 To ti niko vjerovati neće,
 Jer je sasma preništava lagja. 2165

Baba.

Istina je, moj mile,⁵ duše mi !

¹ Vratilo iz stativa gje se če.

² Mjesec ožujak.

³ Lik (*coro*).

⁴ Obećana, po staroslavenskome.

⁵ Dragi.

A kako bih danas pridizala ¹
 Kada visim nogama u grobu?
 Nego sam se jednom pokajala,
 Volija sam poći pod gomilu ² 2170
 Sa svijema te smo toga lika,
 No zla činit kako smo do sada,
 Da ako mi lakše duši bude. (*plache*).

Knez **Janko.**

Čudna vraga, vidite li, braćo !
 Hvala Bogu, ima li vještica ? 2175

Knez **Rogan.**

Ima, kneže, nekijeh roguša, ³
 Pod oblak će ustrijelit orla.

Vuk Mićunović (*vladici*).

Ti, vladiko, znaš duboke knjige,
 Nalaziš li u njima vještice ?

Vladika **Danilo.**

Gje vještice, što govorиш, Vuče ? 2180
 Nema toga ni u jednu knjigu,
 Svrh mene se svi ovde kunite, ⁴
 To su bapske priče i mudrosti,
 Nego laže ova babetina,
 Ali može nešto drugo biti. 2185

¹ Lagala.

² Pod gomilu kamenja.

³ Rogatijeh vještica.

⁴ Da nije na svijetu vještica.

Svi glavari.

Kazuj, babo, rašta si lagala ?
 Al' na našu dušu pod kamenje.
 Nije šala što si učinila,
 Pomutila tri mučna plemena,
 I krvavu sablju izvadila. 2190

Baba se prepala i drhti.

Baba.

Kaza će vam, al' na isповijest,
 Pa činite što hoćete sa mnom.

Knež Janko.

Nema, babo, ovde duhovnika, ¹
 Nako ² ćemo poslat popa Mića,
 A on knjige uza sebe nema. 2195
 Nego kazuj, al' ćeš pod gomilu,
 Ne varaj se, drugo bit ne može.

Baba (*drhtečim glasom kazuje*).

Kad se spravljah iz Bara ovamo,
 Dok eto ti jednoga kavaza,
 Gje od paše za mene došao. 2200
 Povedi me na Skadar veziru.
 Vezir bješe čuo što se radi,
 Da dogovor megju se imate
 Na domaće udariti Turke ;
 Pa me posla da vas ja pomutim 2205
 Da se o zlu svome zabavite.
 Nauči me sve kako će radit,
 I reče mi (duša mu prokleta !):

¹ Popa.

² No ako sastavljeno, znači isto što i već ako.

“Na tebe se niko stavit neće,
“Jer ti često ideš među njima.” 2210
Zaprijeti kad od njega krenuh:
“Ne smuti li, babo, Crnogorce,
“Kunem ti se turskom vjerom tvrdom:
“Imaš doma deset unučadi
“I tri sina, sva tri oženjena, 2215
“Sve će ti jih zatvorit u kuću,
“Pa u živi oganj izgorjeti.”
Ta me sila, braćo, načerala,
Te pomutit hoćah Crnogorce.

*Tada skoči narod cio, uzmi kamenje da je pod gomilu metnu,
ali je ne puste glavari, no je s mukom obrane. Razidoše se doma
svikolici, samo nekolika glavara ostadoše na Cetinju da pritvrde svoj
dogovor.*

*Smrklo se, sjede glavari okolo ognja, izlazi mjesec krvav,¹
i bi veliki potres. U to isto doba dogje knjima stari i slijepi iguman Stefan s brojanicama u rukama.*

Knez **Rogan.**

Mož’² li znati, oče igumane, 2220
Rašta ove gore uzdrhtaše?

Iguman **Stefan.**

Ko će, sinko, božju volju znati.
Ko li božja prozreti³ čudesa?

Knez **Rogan.**

A da što je ovaj mjesec crven,
Kako da je iz ognja ispretan? 2225

¹ Pomračenje (*eclissi*).

² Možeš.

³ Pogoditi.

Iguman **Stefan.**

Ni to, sinko, ja ne mogu znati,
Haljina je na nebesa dosta,
Pa Bog daje kome kakvu hoće.
A meni je svakoja jednaka
Tek sam svoje oči izgubio. 2230
Blago vama koji ih vidite,
Vi ste bliže Boga i čудesa.

Tišina je, iguman broji brojanice.

Knez **Janko.**

A brojiš li sve tako, igumne?

Iguman **Stefan.**

Brojim, sinko, ne prestajem nigda.

Knez **Janko.**

Doista se misliš nabrojiti; 2235
Da li ti se, oče, ne dodije?
A od toga
Ja bih voli sad grivnu oraha
Da je jednom po naški izbrojim,
No stotinu tijeh brojanica,
Da prebiram prstima za fajdu. 1 2240

Srdar **Janko**

Ti sve, kneže, na šalu okrećeš.
Da nu, oče, ono ka' umiješ

¹ Za korist.

Ispričaj ni štogod, amanati,
Prigje no smo legli i zaspali.
Ko te nije čuo gje govorиш,
Onaj ne zna što u tebe spava.

2245

Iguman **Stefan.**

Hoću, braće, to sam i došao.
Ja sam mnoga zažega' kangjela¹
Na oltaru crkve pravoslavne ;
Pa sam slijep doša' megju vama
Da požežem koliko uzmogu
I vaš oganj sveti na oltaru,
Na oltaru crkve i poštenja.

2250

*Mnogi iz glasa: zbori, oče, svi čemo slušati koliko te god vo-
đa, ako ćeš do ponoći.*

Iguman **Stefan.**

Ja imadem osamdeset ljeta. 2255
Od kako sam oči izgubio
Ja sam više u carstvo duhova
I ako mi jošt tijelo dušu
Zadržaje i krije u sebi,
Kako plamen² pozemna peštera.³ 2260
Ja sam mnogo obiša' svijeta,
Najsvetije nebesne hramove,
Što je zemlja nebu podignula,
Ja sam redom svaki polazio,
Nasrka' se dima s žrtvenika.⁴ 2265
Penja' sam se na sveštenu goru,

¹ Svijetnjaka.² Vulkan.³ Jame i ponore.⁴ Omirisa, timjana.

Sa koje je strašno preskazanje, Svoje sudbe Jerusalim čuo. ¹	
Razgleda' sam i sve tri pećine, ² Gje se sunce hrišćanstvu rodilo,	2270
Gje je nebo jasli osveštalo, Gje su cari nebesnom mladencu	
Pohitali s darom poklonit se.	
Gledao sam getsimansku baštu ³ Ocrnjenu strašcu i izdajom.	2275
Svetu lampu lud vjetar ugasi. ⁴ Mi vidimo na plodnim njivama	
Gje se grdno trnje rastičilo, Hram Omarov gje se povisio	
Na svešteni osnov Salomonov, Gje Sofija za konjušku služi. ⁵	2280
Smiješna su svojstva naše zemlje, Punana je ludijeh promjena. ⁶	
Priroda se svakolika pita Sunčanjem čistijem mljekom ;	2285
U plamen se i ono pretvara, Danas žeže što jučer njivljaše. ⁷	
Kolijevke kakve bi trebale Ne imadu sve naše rijeke.	
Vidimo li mi ova strašila Gje pustoše nemilosno zemlju ?	2290
Vrijeme zemno i sudbina ljucka, Dva obraza najviše ludosti,	

¹ Gora Maslična, od kuda je Isus preskazao što će biti od Jerusalima.

² Spile gje se rodio Spasitelj.

³ Vrt getsimanski, gje je Juda izdao svog učitelja.

⁴ Luda svetinja turska ugasi svjetlost.

⁵ Crkva Svetе Sofije u Carigradu, danas služi Turcima da konje drže; a hram Salomonov u Jerusalimu bio je pretvoren u džamiju.

⁶ Zemlja je izložena bila velikijem promjenama.

⁷ Žito se njivi, pak se opet slama gori.

Bez porečka najdublja nauka, ¹	2295
Sna ljuckoga, djeca al' očevi, ²	
Jeli ovo pričina uprava	
Kojoj tajnu postić ne možemo?	
Jel' istina e ovo ovako, ³	
Al' nas oči sopstvene varaju?	2300
Ište svijet neko djejistvije, ⁴	
Dužnost ragja neko popečenje,	
Obrana je s životom skopčana. ⁵	
Sve priroda snabdjeva oružjem	
Protiv neke neobuzne sile,	
Protiv nužde, protiv nedovoljstva.	2305
Oštrosje obranjuje klasje,	
Trnje ružu brani očupati,	
Zubova je tušte izoštala	
I rogovala tušte zašiljila;	
Kore, krila, i brzine noge, ⁶	2310
I cijeli ovi besporeci ⁷	
Po porečku nekome sljeduju.	
Nad svom ovom grdnom mješavinom ⁸	
Opet umna sila toržestvuje, ⁹	
Ne pušta se da je zlo pobjedi,	2315
Iskru gasi, a zmiju u glavu.	

¹ Bez reda ovo je najdublja nauka.

² Ljucki život jest san. Svak hiva otac ili sin.

³ Jeli istina da je ovo što vidimo ovako, ili je optična prijevara.

⁴ Staroslavenska riječ, znači: djelovanje.

⁵ Svak ima u prirodi obranu, kao n. p. osje brani da ptice ne očupaju pšenični klas, trnje brani ružu ubrati. Tušt ima Zubove i rogove, koji ga brane od gusjenice i t. d.

⁶ Priroda je dala kao obranu žabi koru, zecu noge, tici krila.

⁷ Pak opet sve ove anomalije slijede njekim redom.

⁸ Nad ovom smješom opet um ljucki caruje, previgja, uklanja zlo, gasi iskru, a zmiju bije u glavu. Pojedini čovjek brani svoju obitelj kao narod pleme i vjeru.

⁹ Staroslavenska riječ, znači: slavno predobiva.

Muž je branič žene i djeteta, Narod branič crkve i plemena. Čest je slava, svetinja narodna. Pas svakoji svoje breme nosi, ¹	2320
Nove nužde ragju nove sile. Djejistvija naprežu duhove, Stješnjenija slamaju gromove. ²	
Udar nagje iskru u kamenu, Bez njega bi u kam očajala.	2325
Stradanje je krsta dobrodjetelj. ³	
Prekaljena ⁴ iskušenjem duša Rani tјelo ognjem elektrizma, A nadežda veže dušu s nebom	
Kako luča sa suncem kapljicu. ⁵	2330
Što je čovjek? a mora bit čovjek: ⁶	
Tvarca jedna te je zemљa vara, A za njega, vidi, nije zemљa. Jeli javje od sna smućenije? ⁷	
Ime česno zasluzi li na njoj, On je ima rašta polaziti;	2335
A bez njega u što tada spada? ⁸	
Pokoljenje za pjesnu stvoreno. ⁹	
Vile će se grabit u vјekove Da vam vjence dostojarne sapletu.	2340
Vaš će primjer učiti pjevača	

¹ Svako pokoljenje nosi svoj krst, jer nove nužde ragaju nove sile.

² Iz stješnjenih vjetrom oblaka proloži munja, ili kao što sine iskra ispod udarca.

³ Mučenje jest kršćanska vrlina.

⁴ Ili okaljena (*temperata*).

⁵ Luče sunčane.

⁶ Ovgje se podrazumjeva čovjek u smislu moralnomu.

⁷ Ovo javlje da sam ja živ, smućenje je od istoga sna.

⁸ Kad čovjek stiče besmrtnost, on se imao rašta i roditi.

⁹ Svaki rod ima svoju povijest.

Kako treba s besmrtnošću zborit.¹
 Vam prestoji preužasna borba,
 Pleme vi se sve odreklo sebe,
 Te crnome rabota Mamonu,² 2345
 Pade na njem kletva beščestija.
 Što je Bosna i po Arbanije?
 Vaša braća od oca i majke
 Svi ujedno, i dosta rabote,
 Krst nositi vama je sugijeno,³ 2350
 Strašne borbe s svojim i s tugjinom,
 Težak vjenac, al' je voće slatko.
 Voskresenja ne biva bez smrti.³
 Već vas viginju pod sjajnim pokrovom,
 Čest, narodnost, gje je vaskresnula,⁴ 2355
 I gje oltar na istok okrenut,
 Gje u njemu čistili tamljan dimi.
 Slavno mrite, kad mrijet morate!
 Čest ranjena žeže hrabri prsa,
 U njima joj nema bolovanja.⁴ 2360
 Porugani oltar jazičestvom⁵
 Na milost će okrenut nebesa.

Svi pospaše, a iguman sjedi uz oganj, broji brojanice i svu noć čita molitve među njima. Zora je, dižu se, pripisuju oružje da kreću doma: čude se gledajući staroga igumana gje sjedi uz vatru, broji brojanice i nešto u sebi čita, a oni kako se koji diže, tako mu pristupa i ljubi ga u ruku iz uvaženja rašta lijepo i mudro zbori.

¹ Vaše će djelo naučiti pjesnika da pjeva, i da vas obesmrti.

² Gjavolu.

³ Ako se ne umre ne može se uskrsnuti. Kad već morate sve jedno mrijeti prirodno, bolje je slavno.

⁴ Čest ranjena u hrabrijem prsim traži osvetu kao jedini lijek.

⁵ Nebo će oprostiti pokolj potarica zato što su paganstvom porugali sveti otar.

Srdar **Ivan.**

Ti nijesi slijep, igumane,
 Kad si tako mudar i pametan,
 Budale su s očima slijepе,
 Koje vide, a zaludu vide;
 Trebaju jim za proste potrebe
 Ka' ostaloj isto životini.

2365

Srdar **Vukota.**

A misliš li, srdare njeguški,
 Da bi bio ovakvi s očima ?
 Pjesna dobra spava u slijepca,
 Pogled smeta misli i jeziku,
 Mož' obisti kad što hoćeš pričat ;
 Kad pričanju tvome pokaže se
 Stvar sasvijem protivna pred oči,
 Slast i silu izgubi pričanje,
 Um se smuti, a jezik zaplete,
 Češće ne znaš što si htio reći.
 A slijepcu oči ne smetaju,
 No se drži sve jednoga puta
 Ka' pjan plota kada se prihvati.

2370

2375

2380

Vojvoda **Batrić.**

Da pričamo snove pri kretanju :
 Ja sam snio što nijesam nigda ;
 Milo mi je za moje oružje.
 Noćas na san Obilić proleće
 Preko ravna polja cetinskoga
 Na bijela hata ka' na vilu;
 Oh divan li, Bože dragi, bješe !

2385

Poslije 30-40 druga pričaj snove, svaki kaza san jednak, da je Obilića video kao i vojvoda Batrić.

Veseli idu u crkvu da se zakunu svi najedno, da se kolju s domaćima Turcima. Ulaze u crkvu. Vuk Mićunović razmota šal sa glave, pa ga pruži, te svi za njem rukama uhvatiše i u kolo stadoše.

Vladika **Danilo.**

Čuj, Nikola kneže dupioski,¹ 2390
 I ti ruku pružaješ na kletvu!
 Ti si nejak, znaš li, u Crmnici,
 A Turcima pred kućom Crnica;
 Krivu kletvu na dom ne ponesi,
 Jer je muka s Bogom ratovali.

Knez **Nikola.**

Znaj, vladiko i svi Crnogorci, 2395
 Ja znam divno kako mi je doma,
 Ama imam trista Dupiljana,
 Nek me izda svako ka' i hoće,²
 Zadajem vi božju vjeru tvrdu,
 S Turcima se hoćemo poklati 2400
 Ako će nam sjeme utrijeti.
 Kad krv prospem radi svoje vjere
 Ne bojim se kletve ni drugoga.
 Kako puška pukne na Cetinje
 Grohota će biti na sve strane. 2405
 Blago tome koga srce služi,
 I ko nije sasma ostario,
 Dosta će se posla nagledati.

Srđar **Janko.**

Izdati se nećemo, ama treba da se utvrđimo kle-tvom; zdravi je posao.

¹ Dupilo selo u crnicičkoj nahiji Crne Gore.

² Nek mi ne pomognu drugi Crnicičani.

Vuk Mićunović.

Kuni, srdare Vukota, ti najbolje umiješ, a mi će-mo svi vikati "amin.,"

Srdar **Vukota.**

U pamet se dobro, Crnogorci!
A ko činja¹ bili će najbolji, 2410
A ko izda onoga te počne,
Svaka mu se satvar skamenila,
Bog veliki i njegova sila
U njivu mu sjeme skamenio,
U žene mu djecu skamenio, 2415
Od njega se izlegli gubavci²
Da jih narod po prstu kazuje,
Trag se grdni njegov iskopao
Kako što je šarenim konjima,
U kuću mu puške ne visilo,³ 2420
Glave muške ne kopa' od puške,⁴
Željela mu kuća muške glave.⁵
Ko izdao, braćo, te junake,
Koji počnu na naše krvnike,
Spopala ga bruka Brankovića,⁶ 2425
Časne poste za psa ispostio,
Grob se njegov propa' na ta svijet.
Ko izdao, braćo, te junake
Ne predava' punje ni proškure,⁷

¹ Počne. U narječju crnogorskome *činjati* stoji svakad mjesto *početi*.

² Premaloga rasta ljudi (*nani*).

³ Budući da je u Crnoj Gori svak oružan, kad ne visi u kući puška to znači iskop ljudi.

⁴ Da umre svaki prije 14 godina rasta.

⁵ Da je puna kuća žena bez čovjeka.

⁶ Opća anatema kao Vuka Brankovića, koji izdade na Kosovu.

⁷ Vina i hleba za božiju službu (*offerta*).

Nego pasju vjeru vjerovao. 2430
 Krvlju mu se prelili badnjaci,¹
 Krvlju krsno ime oslavio,
 Svoju djecu na nj pečenu io;²
 U pomamni vjetar udario,
 A u lik se mahnit obratio. 2435
 Ko izdao, braćo, te junake,
 Rgja mu se na dom rasprtila,³
 Za njegovim tragom pokajnice
 Sve kukale, dovijek lagale.⁴

Sei iz glasa viču "amin.", Izlaze iz crkve, i otolen svaki doma.

Badnji večer, vladika Danilo i iguman Stefan sjede kod ognja, a djaci veseli igraju po kući i nalažu badnjake.

Iguman **Stefan.**

Jeste li jih, djeco, naložili, 2440
 U prijekrst, ka' treba, metnuli?

Djaci.

Naložili, gjedo, ka' trebuje,
 Presuli jih bijelom šenicom,
 A zalili crvenijem vinom.⁵

Iguman **Stefan.**

Sad mi dajte jednu čašu vina, 2445
 Ma dobrog, i čašu od oke,
 Da nazdravim starac badnjacima.

¹ Da mu se sluči pokolj kućni na badnji dan, kad se svako veseli.

² Da peče i jede svoju djecu o krsnom imenu.

³ Kaže se: "rasprtiti breme."

⁴ Kad mu mrtvome pokajnici kukale, sve što ga hvatile to sve lagale.

⁵ Badnjaci se prelijevaju vinom.

Daju mu čašu vina; on nazdravi badnjacima i popi je.

Iguman **Stefan** (*čisteći brke*).

Bog da prosti, vesela praznika,
Donesi te, djeco, one gusle,
Duša mi jih vaistinu ište, 2450
Da propojem, odavno nijesam;
Ne primi mi, Bože, za greholu,
Ovako sam starac naučio.

Daju mu djaci gusle.

Iguman **Stefan** (*poje*).

Nema dana bez očnoga vida,
Niti prave slave bez božića.
Slavio sam božić u Vitlejem, 2455
Slavio ga u Atonskn goru,
Slavio ga u sveto Kijevo.
Al' je ova slava odvojila¹
Sa prostotom i sa veselošću.
Vatra plama bolje nego igda,
Prostrta je slama ispred ognja,
Prekršeni na ognju badnjaci,
Puške puču, vrte se peciva,
Gusle gude, a kola pjevaju, 2465
S unučagju gjedovi igraju;
Po tri pasa vrte se u kolu,
Sve bi reka' jednogodišnjici.²
Sve radošću divnom naravnjeno;³
A što mi se najviše dopada,
Što svačemu treba nazdraviti. 2470

¹ Nadmašila.

² Po tri roda skupa igraju u kolo kao da su braća, otac, sin i unuk.

³ Ispunjeno.

Vladika **Danilo.**

Srećan li si, igumne Stefane.
Kako te je Bog vesela dao !

Iguman **Stefan.**

Mladi sinko, lijepi vladiko !
Samo sobom noćas je veselo, 2475
A dušu sam natopio kapljom,¹
Pa se stara igra povrh viňa
Ka' blijedi plamen po rakiji.
To mi katkad starcu budi kosti,
Spomene ih na mlade godine. 2480

Vladika **Danilo.**

Ljepše stvari nema na svijetu
Nego lice puno veselosti,
Osobeno ka' što je kod tebe,
Sa srebrnom bradom do pojasa,
Sa srebrnom kosom do pojasa,
A lice ti glatko i veselo ; 2485
To je uprav' blagoslov višnjega.

Iguman **Stefan.**

Ja sam proša' sito i rešeto,
Ovaj grdni svijet ispitao, ²
Otrovi mu čašu iskapio, ³
Poznao se s grkijem životom.
Sve što biva, i što može biti,
Meni ništa nije nepoznato,

¹ Vinom.² Iskusio.³ Popio.

Što god dogje, ja sam mu naredan.¹ 2495
 Zla pod nebom što su svakolika,
 Čovjeku su préija na zemlju.
 Ti si mlad jošt i nevješt, vladiko.
 Prve kaplje iz čaše otrovi
 Najgrče su i najopornije;
 Oh da znadeš što te jošte čeka! 2500
 Svjet je ovaj tiran tiraninu,
 A kamo li duši blagorodnoj!
 On je sostav paklene nesloge:
 U nj ratuje duša sa tijelom,
 U nj ratuje more s bregovima, 2505
 U nj ratuje zima i toplina,
 U nj ratuju vjetri s vjetrovima,
 U nj ratuje živina s živinom,
 U nj ratuje narod sa narodom,
 U nj ratuje čovjek sa čovjekom, 2510
 U nj ratuju dnevi sa noćima,
 U nj ratuju dusi s nebesima.
 Tjelo stenje pod silom duševnom,
 Koleba se duša u tijelu;
 More stenje pod silom nebesnom,² 2515
 Koleblju se u moru nebesa:
 Volna volnu³ užasno prepire,
 O brijeđ se lome obadvije.
 Niko srećan, a niko dovoljan,
 Niko miran, a niko spokojan, 2520
 Sve se čovjek bruка sa čovjekom,
 Gleda majmun⁴ sebe u zrcalo.

Vladika **Danilo.**

Dобра vatra, a jošt bolje vino;

¹ Pripravan.

² To jest *vozdušnom*.

³ Sila silu.

⁴ *Macacco*.

Malo si se, gjedo, ugrijao,
Pa prečišćaš svijet na rešeto.

2525

Iguman **Stefan.**

Gje si bio danas, ar anati,
Te si doma tako pozno doša'?
Stoja' u lov toliko nijesi,
Ranije si svakad dolazio.
I gje su ti tjelohranitelji,¹ 2530
Dva Novaka i barjaktar Pima?
Ne bio ih puštvat od sebe.
Bio dozvat, dok ti božić progje,
Dva tri sina staroga Martina;²
Jere ti se ja sve bojim, sinko,
Da će Turci tebe izgubiti.
Dvadest, trideset da noćas udare,
Kako ti se kuća osamila,
Što bi ščeli to bi učinili.

Vladika **Danilo.**

Ne boj mi se, ako Bog da', gjedo! 2540
Ne misli se o tome Turcima,
Zle su misli i na njih napale.
Pa i da bi došli i stotina,
Imam ovde desetak djačadi,³
U kuću se bismo zatvorili,
Mi se bili, a ti bi nam pjeva'. 2545

Iguman **Stefan.**

Od te pjesne Bože me sahrani!

¹ Tjelesni stražari, jedan velestovac, a drugi dupiljanin.

² Bajice.

³ Djakova, učenika.

Teža bi mi bila no plakanje;
Plakanje je pjesna sa suzama.

Idu da spavaju.

Dižu se pred zoru, i idu u crkvu; svršila se liturgija, izlaze.

Djače priča igumnu Stefanu pred crkvom.

Djače.

Slušaj, gjedo, da ti nešto kažem:	2550
Kad su prva zvona zazvonila	
Diga' sam se da idem u crkvu,	
Ali jeku nečesovu čujem,	
Te ja strči brže na kraj polja,	
I ako je lijepo vrijeme,	2555
Mišljah, skače voda u ponoru.	
Kad prisjedoh malo u kraj polja,	
Ali nije ono što ja mišljah,	
No to brdo na kraj polja jeći,	
Kako da će prsnut u oblake.	2560
Puške grme, nebesa se lome,	
Fiska stoji mlade ubojnike;	
Te ja brže bolje preko polja.	
Kada dogji pri Gjinovu brdu,	
Al' u brdu nigje ništa nema,	2565
No se negje boj krvavi bije,	
Pa odzivom brdo uzječalo.	

Iguman Stefan.

Muč, budalo, dali božić nije?
Već je troje pojalo pjevaca,¹
Sada puške najviše pucaju,
A to brdo ka' šuplja tirkvina,
Pa glasove hvata od svakuda,

2570

¹ Kokota.

Već za drugo i ne treba ništa,
No ponavlja ono što gje čuje
Kao jedna prekomorska tica.¹

2575

Djače.

Nije, gjedo, tako mi roždestva !
No nekakav pokolj te veliki ;
Od miline uru sam slušao ;
Dim je crni lega' nad Bajice
Ka' najgušći oblak o jeseni.

2580

Iguman Stefan.

Hajd' otolen, što koješta drobiš ?²
Dim na božić, velikoga čuda !
Kako će se svenarodnja žrtva
Bez oblaka dima učiniti ?

Čuje se grmljava pušaka niz polje. Pojaha vladika Danilo hata, i izide u polje, kad eto niz polje pet šest stotina ljudi; on potrči konja, i brže bolje dogje među njih. Oni se svi oko njega u kolo okupe. Videći vladika pet Martinovića, Vuka Borilovića, i tri svoje služe sve krvave, poče jih zapitivati.

Vladika Danilo.

Pričajte mi što je tamo bilo,
Al' ste vuci, ali ste lisice ?³

2585

Vojvoda Batrić.

Veseli su glasi, gospodare ;

¹ Papagao.

² Što govorиш ?

³ Ili ste dobili, ili ste dobiveni ?

Klanjamo se Bogu i božiću. Najprigje ti božić čestitamo, Čestitamo božić Gori Crnoj. ¹	2590
Mi pet brata, pet Martinovića, I tri tvoje sluge najvjernije Sa sokolom Borilović–Vukom Poklasmo se sinoć sa Turcima.	
U pomoć nam ko god ču priteče, Sakupi se vojske kao vode.	2595
I što ēu ti duljiti pričanje? Koliko je ravnoga Cetinja,	
Ne uteće oka ni syjedoka Ni da kaže kako jim je bilo,	2600
Te pod sablju svoju ne metnusmo Koji ni se ne kće pokrstiti.	
Koji li se pokloni božiću, Prekrsti se krstom hrišćanskijem,	
Uzesmo ga za svojega brata.	2605
Kuće Turske ognjem izgorjesmo Da se ne zna ni stana ni traga Od nevjerna domaćega vraga.	
Iz Cetinja u Čeklić' pogjosmo, Čeklićki se razbjježaše Turci.	2610
Malo koga od njih posjekosmo, Ma njihove kuće popalismo, Od mečeta i turske džamije Napravismo prokletu gomilu,	
Neka stoji za uklin ² narodu.	2615

Vladika **Danilo.**

Blago meni, moji sokolovi,
Blago meni, junačka slobodo!

¹ Spas.

² Sramotni spomenik.

Jutros si mi divno voskrsnula
Iz grobova našijeh gjedova.

*Skida se s konja vladika, te grli i celira junake koji su počeli boj s Turcima, i tako idu niz polje pjevajući i puškama rese-
lje čineći. Kada dogođe blizu crkve, ali je iguman Stefan pred crkvom i još jedan kalugjer, koji drži sveti putir u ruke.*

Iguman **Stefan.**

Ja ne vidim, nego čujem dosta. 2620
Hajte, braćo, te se pričešćujte
Bez priprave i bez ispovjesti,
A ja mičem sve na moju dušu.

*Pristupaju i pričešćuju se koji ne bjehu ručali; pošto se pri-
čestiše, navrćeše peciva i počeše kolo voditi, a vladika uljeze u ku-
ću i uvede sa sobom pet Martinovića, Vuka Borilovića, i tri nje-
gove sluge za njima uljegoše.*

Peku peciva, igraju se momčad svake igre, i kolo poje.

Kolo.

Bješe oblak sunce uhvatio,
Bješe goru tama pritisnula, 2625
Pred oltarom plakaše kangjelo,
Na gusle se strune pokidale,
Sakrile se vile u peštere,¹
Bojahu se sunca i mjeseca.
Bjehu muška prsa ohladnjela,
A u njima umrla sloboda,
Ka' kad zrake umru na planinu,
Kad utone sunce u pučinu.

¹ Jame.

Bože dragi, svijetla praznika ! ¹
 Kako su se duše pragjedovske
 Nad Cetinjem danas uzvijale ! 2635
 Igraju se na bijela jata
 Kako jata divnih labudova
 Kad se nebom vedrijem igraju
 Nad obrazom svijetla jezera. 2640
 Sokolovi pet Martinovića,
 Koje jedna prsa zadojiše,
 A odnjiha jedna kolijevka ;
 Dva Novaka, s barjaktarom Pimom,
 I vitež Borilović-Vuče, 2645
 Koji prvi udriste na Turke,
 Ko umije vama splesti vjence ?
 Spomenik je vašega junaštva
 Gora Crna i njena sloboda.

Izlazi iguman Stefan megju narod, i nose za njim dva momka megju sobom jednu siniju, i na njoj dvadest oka šenice varene izmješane zrnima šipčanima, nalite dobro vinom i medom. Narod se čudi njegovu postu i sav se okupi okolo njega da gledaju što hoće da radi. Momci postaviše koljivo ² na sred velikoga gumna, a iguman poče govoriti.

Iguman Stefan.

Čuj, narode, svi skinite kape,
 Hoću spomen da činim dušama
 Vitezova našega naroda,
 Danas će jim najmilije biti,
 Od Kosova nigda kao danas. 2650

Svak skida kapu i smiju se.

¹ Svetkovina.

² Ovu šenicu nose pravoslavni u crkvu za uspomenu duša mrtvijeh.

Iguman **Stefan** (*čita na izust*).

Vjerne sluge pomjani, Gospodi, 2655
 Vladaoce, ma tvoje robeve:
 Nepobjednog mladoga Dušana,
 Obilića, Kastriota Gjura,¹
 Zrinovića,² Ivana,³ Milana,⁴
 Strahinića,⁵ Relju krilatoga,⁶ 2660
 Crnoviće Iva i Uroša,
 Cmiljanića,⁷ vojvodu Momčila,
 Jankovića,⁸ devet Jugovića,
 I Novaka⁹ poradi halaka,
 I ostale naše vitezove. 2665
 Na nebu jim duše carovale
 Ka' jim ime na zemlju caruje!

Izjedoše ono koljivo, ručaše i svak doma odlazi.

Novo ljeto, izišli iz crkve, sjede uz oganj, pa se nešto iguman zamislio.

Vladika **Danilo**.

Nešto si se zamislio, gjedo,
 Ali ti se drijemat počelo?

Iguman **Stefan**.

Ne drijema, nego nešto mislim, 2670

¹ Skenderbeg.

² Ban hrvacki.

³ Kosančić.

⁴ Toplica.

⁵ Stražimir Balšić sin bana zeckoga.

⁶ Arbanas.

⁷ Ivan.

⁸ Stojan.

⁹ Hajduk.

Pa se čudim za novu godinu
 Što je danas hoćela ljudima;¹
 Rašta nije s početkom proljeća
 Kad se sunce sa juga povrati
 I kad počnu dnevi napredovat,
 Kad se zemlja obuče zelenju,
 I stvar svaka kad na njoj dobije
 Novi život i vid sasvim novi.

2675

Vladika **Danilo.**

Sve jednako tada, ali danas,
 Vrijeme će svojim tokom hodit;
 A ovo su stari uredili.

2680

Iguman **Stefan.**

Ko je, da je, nije ugodio.

*Ulazi jedno momče k njima, celiva vladiku u ruku, pa iguman
Stefana.*

Vladika **Danilo.**

Što je, momče, otkuda si sada?
 Eda ćeš ni što dobro pričati?

Momče.

Ja sam ulak,² od Rijeke sada,
 Srdar Janko posla me do tebe
 Da ti pričam što je kod nas bilo.

2685

¹ Što su je usred zime počinjali.

² Kojigonoša.

Vladika **Danilo.**

Pričaj, sinko, što najbrže možeš.

Momče.

Kako čusmo za boj na Cetinju,	
Da na glavu ¹ pogiboše Turci,	2690
Srdar Janko odmaha opravi	
Dva momčeta riječkim Turcima:	
“Ko ne misli na koran pljunuti,	
“Neka bježi glavom bez obzira.”	
Turci momčad kod sebe primami,	2695
I oboje na Obod ² objesi.	
U to srdar poklič niz nahiju,	
Svak potrči k riječkome gradu,	
Al' zaludu, svi utekli Turci	
U lagjama put bijela Skadra. ³	2700
Samo Bogdan ⁴ što je pohitao,	
Te ubio riječkog kadiju. ⁵	
Šećaše doći srdar s glavarima	
Da ti priča sve kako je bilo,	
No nemaše kada ostaviti,	2705
Razuraju grada Obodnika	
I sve turske kule i džamije,	
Da naš pazar ne smrdi nekršeu.	

Preklanja se ulak, celiva opet vladiku u ruku, meće mu knjigu na skut, i odlazi.

Vladika Danilo zove djače da pročita onu knjigu, da je čuje i iguman Stefan.

¹ Na glavnому mjestu.

² Obodnik, grad na Rijeci, što ga je gradio Ivan Crnojević.

³ Niz jezero skadarsko.

⁴ Gjurašković.

⁵ Sudnika.

Djače (*uzima knjigu i čita*).

Knez Nikola i svi Dupiljani
Pozdravljamo našega vladiku, 2710
Pišemo ti što je kod nas bilo:
Kako čusmo što bi na Cetinju,
Poklasmo se s našijem Turcima,
Dan i noć je poklanje trajalo,
Bješe puna Crmnica Turaka,
Desečara,¹ age, izjelice,
Malo ko nam u pomoći dogje.
I mi smo ti grdno izginuli,
Polovina u boj pogibosmo,
Nestalo je groblja² oko crkve, 2720
Po šestinu u jedan kopamo.
Po Crmnici Turke isjekosmo,
I grad Besac³ zemljom izravnismo;
Sad ti nema u našu nahiju
Obilježa od turskoga uha
Do trupine, ali razvaline. 2725

Vladika Danilo pluće, a iguman se Stefan smije.

Vladika **Danilo**.

Ti, igumne, ne razumje pismo,
A bi i ti na njem proplakao:
Po šestinu u jedno kopaju.

Iguman **Stefan**.

Razumjeh ga, al' plakat ne mogu; 2730

¹ Zapovjednici nad deset vojnika.

² Isto kao grobljište.

³ Grad kod jezera.

Da umijem plakat od radosti,
 Bih plakao slagje nego igda;
 Al' kod mene kada poje duša,
 Suze mi se mrznu od radosti.

Bije neko u vrata od kuhinje da jih slomi, misle da je lud.

Iguman **Stefan.**

Pomoz' Bože, i mali božiću! ¹ 2735
 Kad je radost sa svakoje strane,
 Nek uljeze i taj ludi k nama,
 Da nam kuću napuni smijeha.

Otvaram dјaci vrata, kad evo Vuk Mandušić, namračio se, i crni mu brci pali na izlomljene toke, džefrdar prebjen nosi u ruke i sjeda kod ognja sav krvav, nikome ni "pomož Bog"; začude se kad ga onakvoga vide.

Vladika **Danilo.**

Što je, Vuče? grdno li izgledaš!
 Vigju da si s krvave poljane, 2740
 Gazio si negje vatru živu,
 I Bog znade do tebe samoga
 Jeli iko tu živ pretekao;
 Jer bez muke ne prskaju ² toke,
 Nit' se lome takvi džefrdari,
 Te s' od vitke ³ žice sakovani. 2745

Vuk Mandušić (*mrko priča*).

Na Šćepan dan dogje mi odiva ⁴

¹ Prvi dan nove godine zovu u Crnoj Gori malim božićem.

² Ne lome se takvi oklopi bez sile.

³ Tanke.

⁴ Cura udomljena, koju zovu odivom kućani otkle se udala.

Iz Štitara ¹ ljetos povedena, ²	2750
I kaza mi: "evo haračlige	
"U Štitare da kupe harače.", ³	
Te ja skupi pedeset momčadi,	2755
I zapani š njima pod Štitare	
Da posječem Turke izjelice.	
Puču puške lješanskom nahijom, ⁴	
Muslim idu Turci u harače,	
Pa na raju stravu udaraju,	2760
Kad boj čujem u Progonoviće, ⁵	
Te ja poteć za onom družinom;	
A kad tamo, muka i nevolja!	
Udarilo dvjesta haračlja,	
Poturice ljuta Arnauta, ⁶	
Na krvavu Radunovu kulu.	
Sam se Radun u kulu nagnao	2765
I š njim žena njegova Ljubica,	
Žena mlada, ama soko sivi;	
Puni puške svome gospodaru,	
Radun gagja s prozora od kule,	
Sedminu je na obor ubio.	
No mu došla bješe pogibija;	2770
Turci bjehu slamu i sijeno	
Oko bjеле kule nanijeli,	
Pa zažegli sa svakoje strane,	
Plam se diga' bješe u nebesa,	
I kulu mu bješe dohvatio;	
A on gagja puškom, ne prestaje,	2775

¹ Selo u lješanskoj nahiji.² Ljetos udata.³ Danak.⁴ Pucaju kroz lješansku nahiju.⁵ Selo.⁶ Arbanasi.

Popijeva tanko, glasovito, Pripijeva Baja ¹ i Novaka, ² Pripijeva Draška i Vukotu, I dva Vuka od sela Trnjina, Markovića i Tomanovića,	2780
A klikuje i žive i mrtve, Vidi strašnu uru pred očima. Nama živa srca popucaše, Potrčasmo kuli Radunovoj, Oko nje se poklasmo s Turcima,	2785
Izbavismo iz kule Raduna, Ma izgore ojagjela kula.	
Jošt nam gje ko u pomoć priskoči, Te od kule poćerasmo Turke ; Do Kokota više Lješkopolja Osamdeset i tri posjekosmo ;	2790
I u boju kod bijele kule Olova mi toke izlomiše, A u razdvoj boja krvavoga Najpotonja koja puče turska,	2795
Džefrdara držah pred očima, Prestrije ga (ostala mu pusta !) <i>(plače)</i> Po remiku ³ ka' da trska bješe.	
Više žalim pusta džefrdara No da mi je ruku ukinula ;	2800
Ža' mi ga je ka' jednoga sina, Ža' mi ga je ka' brata rodnoga ; Jere bješe puška mimo puške, ⁴ Srećan bješe, a ubojit bješe,	
Oko njega ruke ne previjah, ⁵	2805

¹ Pivljjanina.² Hajduka.³ Gje je kaiš vezan.⁴ Bolje od svake druge puške.⁵ Ne trebaše ga gladiti ni mazati.

Svagda bješe kao ogledalo;
 U hiljadu drugijeh pušaka
 Poznati ga ščaše kada pukne.¹
 Pa sam doša' do tebe, vladiko,
 Na moru² je od svašta majstora,
 Bi l' mi mogli pušku prekovati?

2810

Vladika **Danilo.**

Mrki Vuče, podigni brkove
 Da ti vigju toke na prsima,
 Da prebrojim zrna od pušaka
 Kolika ti toke izlomiše.
 Mrtvu glavu ne diže iz groba,
 Ni prekova bistra džefrdara.
 Zdravo tvoja glava na ramena,
 Ti ćeš pušku drugu nabaviti,
 A u ruke Mandušića Vuka
 Biće svaka puška ubojita..

2154

2820

Vladiku ustade, i dade Mandušiću iz odaje svoje jedan dobar džefrdar.

¹ Po glasu i odjeku.

² U primorju.

Poprave.

Strana	3 stih	1 mjesto	binjišah	čitaj binjša.
"	4 "	23	Muhamed	" Muhamed.
"	5 "	40	neb o	" nebo.
"	" "	52	iza riječi <i>duše</i> digni črknju (,).	
"	8 "	110	mjesto samobrana	čitaj samohrana.
"	15 "	262	Sto uteče	" Što uteče.
"	22 "	398	ozriničku	" ozriničku.
"	26 "	492	razmicaja	" razmicanja.
"	39 "	751	knigu	" knjigu.
"	40 "	766	mana	" mama.
"	43 "	820	hoće	" hoće.
"	48	u primjedbi pod brojem 2 mjesto proko čitaj preko.		
"	94 stih 1856	mjesto truka	čitaj struka.	
"	99 "	1947	čalmu	" čalmu.
"	112 "	2191	Kaza ču	" Kazaču.

Dyr. P. Danianovitch
son-lieutenant

Sarajevo
l'hôpital militaire

NAPOMENA

Vođeni idejom da je jubilej jednog književnog djela najcje-
lishodnije obilježiti nastavljanjem lanca, odnosno štampanjem
knjige, JU Muzeji i galerije Budve je povodom 170 godina od
izlaska iz štampe *Gorskog vijenca* Petra II Petrovića Njegoša
pokrenula izdavački projekat – objavljivanje fototipskog izdanja
ovog djela iz 1868. godine. U pitanju je prvo latinično izdanje
Gorskog vijenca, koje je preslovio i komentarisao Stefan Mitrov
Ljubiša, a koje je štampano pod okriljem Matice dalmatinske
u Zadru.

Činjenica da javnost nije dovoljno upoznata da je pisac
čuvenog *Kanjoša Macedonovića* priredio za štampu znamenito
vladičino djelo, kao i vrlo ograničen broj sačuvanih primjeraka
ovog izdanja, opredjelili su nas na ovaj korak. Naša ideja naišla
je na podršku i razumijevanje krovne bibliotečke institucije – JU
Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ sa Cetinja,
koja u svom fondu čuva primjerak ove knjige (inv. br II-35458).
Na taj način, fototipsko izdanje postalo je plod zajedničkog rada
dvije institucije, a u skladu sa kulturnom misijom koju svaka na
svom polju djelovanja ispunjava.

[146]

Način priređivanja za štampu ovog spjeva uslovio je cilj koji smo pred sebe postavili – da predamo čitalaštvu djelo u izvornom obliku, neopterećeno komentarima, objašnjenjima i tumačenjima Ljubišinog poduhvata, kako bi potakli ne samo novo čitanje *Gorskog vijenca*, već i promišljanje o Ljubišinim stvaralačkim dometima.

Budva,
oktobar 2017. godine

Izdavači

GORSKI VIJENAC
historički dogadjaj pri svršetku sedamnaestog vijeka
sačinio Petar Petrović Njeguš, vladika crnogorski
prenio s cirilice na latinicu s tumačenjem S. Ljubiša

Fototipsko izdanje

Izdavači
JU Muzeji i galerije Budve
JU Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“

Za izdavače
mr Lucija Đurašković
Bogić Rakočević

Urednici izdanja
mr Lucija Đurašković
Bogić Rakočević

Tehnički urednik i koordinator projekta
Dušan Medin

Priprema za štampu
Jasmina Živković

Štampa
Biro Konto, Igalo

Tiraž
300

Godina
2017.

CIP – Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-433-0065-7 (Muzeji i galerije Budve)
ISBN 978-86-7079-197-8 (NBCG „Đurđe Crnojević“)

COBISS.CG-ID 34000656

